

KÉT ALAPVETŐ TUDOMÁNYOS GYÓGY- PEDAGÓGIAI MUNKA.

Dr. Heinrich Hanselmann: *Einführung in die Heilpädagogik. Praktischer Teil für Eltern, Lehrer, Anstaltserzieher, Jugendfürsorger Richter und Aerzte. Von Dr. H. H. Privatdozent für Heilpädagogik und Jugendfürsorge, Leiter des Heilpädagogischen Seminars in Zürich Rotapfelverlag Zürich, Leipzig 1930. 588 l.*

Dr. Línus Bopp: *Allgemeine Heilpädagogik in systematischer Grundlegung und mit erziehungspraktischer Einstellung von Dr. L. B. ord. öffentl. Professor an der Universität zu Freiburg i. B. Herder-Verlag, Freiburg. 1930. 424 l.*

Két nagyértékű külföldi mű megjelenéséről számolunk be. Mindkettő alapos, tudományos felkészültséggel, világos okfejtéssel és erős meggyőződéssel száll síkra a gyógypedagógiai oktatásügy egységes elgondolása, egységes mivolta, egyívű tartozása mellett.

Mindkettőben a magyar felfogás diadalát ünnepelhetjük, mert habár kissé későre jött is mindkettő, de teljesen azon az úton halad, amelyet b. e. *Náray-Szabó Sándor* jelölt ki 30—32 évvel ezelőtt a gyógypedagógia részére.

Az elsőnek említett művet régi szakember, volt zürichi siketnéma-intézeti tanár írta, aki a gyógypedagógia többi ágán is működött, azok munkájába alapos betekintést szerzett, s emellett a zürichi egyetemen magántanára a gyógypedagógiának és a gyermekvédelemnek.

Olyan szakember ő, aki a siketnéma-oktatásra képesítő oklevelét Nagynémetország berlini képzőjén szerezte, akiről tehát nem lehet azt mondani, hogy hazája szűk látókörében nevelkedett s ez készítette őt arra, hogy részben politikai okok miatt lássa egységben a gyógypedagógiát.

Ellenkezőleg, dr. *Hanselmann* Henrik széles látókörű, európai gondolkozású, kritikus elme, akinek szavait tudományos és gyakorlati téren az egész világon olvassák, mérlegelik és méltányolják.

Egységes gyógypedagógiát írt, egészen a magyar elgondolás szerint, beleértve minden hibás, minden fogyatékos gyermeket.

Hanselmann dr. szerint „Gyógypedagógián a testi-lelki fejlődésükben egyéni vagy szociális okokból tartósan korlátozott gyermekek oktatásának, nevelésének és védelmének tanát értjük.” Ide tartoznak 1. az érzékszervileg fogyatékosak és csökkent értékűek (a vakok, a gyengénlátók, a siketek, a nagyothallók, a vaksiketek); — 2. ide tartoznak a középponti idegrendszer fejlődése miatt korlátozottak (a könnyű, a nehéz és a legsúlyosabb elme fogyatkozásban levők); — 3. ide tartoznak végül a neuropátiás, a pszihopátiás, a *testileg beteg, a nyomorék*, végül a környezetük hibás volta miatt rendellenessé vált (nehezen nevelhető) gyermekek.

Művének értékét ránk nézve még emeli az a körülmény, hogy Svájcban azelőtt szakok szerint különválasztva művelték a gyógypedagógiát s pár éve egyesítették azt a magyar elgondolás mintájára. Szakembereiket is azonmód, minden ágazatra kiképzik, beleértve az erkölcsi fogyatékosokat és a nyomorékokat is. S ennek egyik lelkes úttörője a könyv szerzője, dr. *Hanselmann*.

*

A másik alapvető munkát dr. *Linus Bopp* a freiburgi egyetem nyilvános rendes tanára, róm. kat. pap adta ki. Nagy elme, nagy szív! Őt nem a hivatása, hanem a szíve és tudományos búvárkodása vonzotta a gyógypedagógia felé. Ő, aki a legkiválóbb elméket tanítja az egyetemi katedrán, nem átalotta, sőt kötelességének tartotta leereszkedni a szegény, elmaradozó és hibás gyermekekhez, mert belátta, hogy hiába emeli fel a tudományok gyönyörűen ékes palotáját a kiváló elmékben, ha annak lábánál az emberiség igen jelentékeny része, önhibáján kívül, a tudatlanság mocsarában kénytelen fetrengeni. Ezek nyomorúsága és elhagyatottsága teljesen lerontja az amazokban épült büszke tudománypalota értékét.

Dr. Bopp, az Isten szíve szerint való pap-tanár, belátta ezt; ezért mondja, hogy a gyógypedagógia nem lehet csak a hivatásos gyógypedagógusok tudománya. A *gyógypedagógia igazi keresztény cselekedet*, mert *Krisztus* mondja, hogy Ő főképp az eltévelyedettekért és a legszegényebbekért jött.

Első sorban — természetesen — a gyógypedagógusoknak, az ifjúság gondolkozóinak és védőinek van rá szüksége, de nem nélkülözheti a gyógypedagógiát a *normálisok nevelője*, oktatója sem, azért, hogy a rászorultakat a szakemberhez vezesse; de azért is, mert a gyógypedagógus sokkal elemiesebben, a gyermekhez leereszkedőbben jár el s a normálisok tanítója könnyebbé teheti eljárását, ha a gyógypedagógusok munkáját figyeli. Szüksége van gyógypedagógiára a *lelkészek* is, mert sok beteg lélek fordul hozzá gyógyításért és vigaszért. Ismernie kell a gyógypedagógiát az *orvosnak* is, és nincs messze az idő, mikor az orvosok külön gyógyító pedagógiát teremtenek egyes betegeknek. Nagy könnyebbségére lesz, épp azért nélkülözhetetlen a gyógypedagógia a *fiatalkorúak bírójának* és a *büntetést végrehajtó* közegeknek, mert ezen az alapon elindulva, könnyebben megértik és eredményesebben vezethetik a gondjaikra bízott gyermekeket. A *nemzetgazdásznak* megmondja a gyógypedagógia, hogyan lehet a hibás gyermekek születését megelőzni, s hogyan lehet a meglévőket munkás polgárokká felhasználni. A *vezető állásban levőknek*, mérnököknek, munkavezetőknek stb. szintén igen értékes útmutatást ad a gyógypedagógia arra nézve, hogyan járjanak el a munkát kérő fogyatékosok munkába állítása és munkájuk elbírálása tekintetében. De szüksége van a *sajtónak* és a *nyilvánosság* is a gyógypedagógiára, hogy közleményeiket úgy válogassák össze és úgy írják meg, hogy a gyengébbek lelkében kárt ne tegyenek.

Bopp tehát a gyógypedagógiát bizonyos tekintetben még a felnőttekre is kiterjeszti.

Mintha csak Jézus Krisztus szavait olvasná rá a vitatkozó, szét húzó szakemberekre: Emelkedjetez kari érdekeitek szűk látókörén felül. Ne válagossatok a szerencsétlenek között. Ezek mind az Úrnak emberi nyomorúsággal súlyosan megterhelt báránykái. Ne taszítsatok el egyet sem! Hívjátok, öleljétek őket magatokhoz az Ő szavai szerint: „*Jöjjetek Hozzám mindnyájan, kik terhelve vagytok és Én megenyhítelek titeket.*”

*

És most szálljunk el lélekben ahhoz a nagy magyar emberbaráthoz, aki ma már csendesén nyugszik a kerepesi-úti temetőben — *Náray-Szabó Sándor*hoz — és tegyük le sírjára hálánk koszorúját.

Mert sokszor kellett azt a kérdést hallania azoktól, akik az egyseges magyar gyógypedagógia jogosultságát tagadták: Hol van ennek

a gyógypedagógiának tudományos megalapozása? Hol találunk ilyent a külföldön? Mert ott akkor ilyesmi még nem volt s a nagy magyar elme elgondolását sem találták jónak. De a nagy magyar emberbarátot és gyógypedagógust az ellenkező véleményen levők gáncsoskodása nem riasztotta vissza. Álláspontja mellett kitartott és biztatta híveit:

„Várjatok, majd ennek is eljön az ideje.” És eljött. Itt van előttünk a külföld tudományos igazolása, itt van *dr. Hanselmann* és *dr. Bopp* könyve. Vaskos kötet mindakettő és nyomós érvekkel igazolják a magyar elgondolás helyességét.

Nagy ember voltál *Náray-Szabó Sándor!* Elgondolásodnak, nagy magyar elmédnek, jövőbe látó tekintetednek szép elismerése, fényes igazolása ez a két tudományos rendszerrel és okfejtéssel megírt gyógypedagógiai munka.

Te ezt a két munkát már akkor elgondoltad és megcsináltad, mikor a külföldön még nem is álmodtak róla.

Aldott legyen emléked! Ha élnél, ezt a bejelentést tekinthetnéd életed, törekvésed legszebb igazolásának. Mi is annak tekintjük és hála kegyelettel hajtjuk meg a zászlót nagy magyar elméd, nagy szíved előtt és ígérjük, hogy eszméidnek egyszerű, szerény, de hűséges őrzői és követői leszünk ezután is.

Fogadd el szerény követőidtől a sírodra tett ezt a babérkoszorút!

Éltes Mátyás.

A GYÓGYPEDAGÓGIAI ISKOLÁK ÉS KISLÉTSZÁMÚ OSZTÁLYOK.

Irta: vitéz GÉVAY KÁROLY szfőv. szakfelügyelő.

Budapest székesfőváros az állam után következő legnagyobb iskolafenntartó s mint ilyen, azt mondhatom, hogy minden tekintetben a legmegértőbb s minden anyagi áldozatra kész.

Kisegítő-iskoláit 1924-ben felsőbb rendelkezés folytán szüntette meg s helyébe felállította a kislétszámú osztályokat, de ugyanakkor megvetette alapját három gyógypedagógiai nevelő-intézetnek is, melyek céljuknak, rendeltetésüknek teljes mértékben megfelelnek.

Ezek előre bocsájtásával, engedtessek meg nekem is, hogy e folyóiratban a „Gyógypedagógiai iskolákról” szóló közleményekhez hozzászóljak s szerény véleményemet közöljem.

Még 1928-ban ugyanezen folyóiratban cikket közöltem Budapest székesfőváros „kislétszámú” osztályairól, melyben a tanulók képesség szerint való csoportosítását fejtegettem. Azt hiszem vitán felül áll azon tény, hogy a fogyatékos képességűek három nagy csoportján kívül, az elmebeli képességeknek legkülönbözőbb megnyilvánulásai szerint, mindenik csoporton belül a legváltozatosabb alcsoportokat állíthatnók fel; majdnem annyit, ahány maga az individuum.

Ezen tény készített engem arra, hogy a „kislétszámú” osztályok tanulóanyagát 3 főcsoportba soroljam, mely csoportosítások *dr. Pándy Kálmán*, *dr. Schnell János* és *dr. Somogyiné* (dr. Petry Lenke) idegszakorvosok vizsgálatai alapján történtek.

Megállapítottam, hogy a tanulók közel 70%-a tartozik ama csoportba, mely a kislétszámú osztályok számára előírt tananyagot felfogni és elvégezni képes. A fennmaradt 30% képezne a kisegítő-iskola tanuló-

anyagát, melyből circa 7% intézeti nevelésre szorul.

Téves tehát egyik cikkíró úr ama feltevése, hogy a székesfővárosi „kislétszámú” osztályokba beutalt gyermekek 80—90%-a olyan gyengetehetségű, aki kiségitő-iskolai oktatásra szorul.

Tény azonban, hogy önálló kiségitő iskolák felállítására nagy szükség van, melyet én úgy a múltban, mint a jelenben is állandóan hangoztattam és hangoztatok, ezirányban a szükséges lépéseket megtettem, javasolataim eme részét a székesfővárosi kir. Tanfelügyelőség magáévá tette s Budapest székesfőváros Tanácsához átírt. A Tekintetes Tanács még 1928-ban elfogadta s elvileg hozzájárult az önálló kiségitő-iskolák felállításához, de a jelenlegi súlyos gazdasági helyzetre való tekintettel ezt végrehajtani, megvalósítani képtelen.

Ezzel a remény sugara felcsillant s remélem, hogy nincs már mesze az az idő, amikor a megvalósítás stádiumába lép.

Budapest székesfőváros tehát a közel jövőben egész bizonyosan megoldja e kérdést.

Azt, hogy a kiségitő-iskolák internátusokkal legyenek kapcsolatosak nem tartom szükségesnek. Még pedig azért nem, mert az életnevelés egyik fontos kelléke az, hogy az ily tanulók a való életben mozogjanak, úgy ismerjék meg az élet forgatagát s tanuljanak meg ahhoz alkalmazkodni is.

A vakok nevelési rendszerénél is azt mutatja a tapasztalat, hogy ez a helyesebb s örömmel látok nap-nap után vak embert, aki az utcán teljes tájékozottságot mutat s minden kíséző nélkül megy dolgozó helyére és haza, sőt bátran indul oly ismeretlen helyre is, hol sohasem volt, pedig talán sohasem látta a nap arany sugarait.

A családi élet tisztasága, melege: a társadalmi és nemzeti élet alapja s ha e tétel áll, akkor igyekezni kell oly iskolai formát felállítani, mely e célt legelső sorban támogatja, azaz externátusi alapon oktatni és nevelni a kiségitő-iskola növendékeit.

Másrészt számolni kell a természetes szülői szeretettel is, mely feltétlenül e rendszert kívánja. Elenyésző csekély azon szülők száma, akik kiségitő-iskolai oktatásra szoruló gyermekeiket zárt intézetbe óhajtják adni. Az ily esetekben is legtöbbszörre kimutatható valamely különleges ok, mely a szülőket ily belátásra bírja.

Nem ismerem e szempontból a vidéken elhelyezett kiségitő-iskolák viszonyait, de nálunk, a fővárosban ez a helyzet.

Azt mondhatom, hogy 10 szülő közül 9 azért keres fel, hogy gyermekét helyezzem vissza a normális osztályba, mert szülői szeretete gátolja a tárgyilagosságbán: gyermekét nem látja fogyatékosnak. Könnyedén, szinte felelősség nélkül szidja az elemi iskolát s minden ilyen esetben az elemi iskolai kartárs hibájának tekinti gyermekének elmaradását.

Ha internátussal kapcsoljuk össze a kiségitő-iskolát, úgy számolnunk kell első sorban a szülők ellenállásával, másodsorban hazánk súlyos gazdasági helyzetével, — melyet figyelmen kívül hagyni nem lehet — harmadsorban — s talán ezt kellett volna először említenem — az oktatás eredményével.

Szerény véleményem szerint az életnevelést az externátus jobban szolgálja, mert párosul a szülői neveléssel, sőt azt is irányítja, ekkor pedig az eredményt illetőleg nem maradt el.

„Kiségitő-iskola” vagy „Gyógypedagógiai” iskola legyen-e az elnevezés?

Lényegtelennek tartom az elnevezést, de annál fontosabbnak a tartalmat. Ha azonban a „kisegítő-iskola”-i kartársaim érdekeit szemelött tartom, (ez pedig kötelességem) akkor a „kisegítő-iskola” elnevezés mellett döntök. Képesítésüket igazoló okmány címe: „Kisegítő-iskolai oklevél”. Ha már most ily intézmény nincs, felesleges a képesítés. Nyugtalanságot teremteni könnyű, de lecsillapítani, megnyugtatóni a kedélyeket nagyon nehéz.

Igaz, hogy sokaknak erre az a válasza: „Végezzék el a főiskolát, hisz mi is elvégeztük!”

Igen, ez volna az ideális, de számolni kell mindenkor az emberek anyagi helyzetével is. Nyugodt, idegfeszítő munkát végezni felzaklatott idegekkel lehetetlenség. Keresni kell minden ilyen esetben a legjobb megoldási módot és alkalmat. Számolni kell azzal, hogy ezek az emberek túlnyomó része egy-két évtizedet meghaladó munkásságot fejtett már ki e téren, akiknek gyakorlati érzéke kicsiszolódott.

Szívesen tanulnak, hisz érzik, hogy a természetes fejlődés további önképzést kíván és követel, de ennek formája legyen olyan, mely garanciát nyújt a jövőre, mely nem vágja el a megélhetési lehetőség fonálát.

Ezek számára tehát továbbképző tanfolyamok felállítása volna kívánatos annak kimondása mellett, hogy az új generáció főiskolai képesítéssel bírjon.

Hisszük, hogy e téren a gyógypedagógiai tanári karral egy véleményen vagyunk s reméljük ebbeli támogatásukat. A széthúzás mindenkor az ügy rovására történik. Nekünk pedig mindnyájunknak csak egy célunk lehet: megmenteni a gyengetehetségűeket is a munka, és jövő számára.

Ami a székesfővárosban élő gyengetehetségűek beiskolázását illeti, azt az alábbi statisztikai adatok igazolják.

1929—30. tanévben, a főváros területén fekvő összes iskolába zeiratkozott:

Községi elemi iskolákba	—	—	—	—	—	—	49774	tanuló
Állami elemi iskolákba	—	—	—	—	—	—	721	tanuló
Róm. kath. elemi iskolákba	—	—	—	—	—	—	1885	tanuló
Ref. elemi iskolákba	—	—	—	—	—	—	364	tanuló
Ág. ev. elemi iskolákba	—	—	—	—	—	—	562	tanuló
Gör. kath. elemi iskolákba	—	—	—	—	—	—	8	tanuló
Izraelita elemi iskolákba	—	—	—	—	—	—	1941	tanuló
Egyesületi elemi iskolákba	—	—	—	—	—	—	573	tanuló
Magán elemi iskolákba	—	—	—	—	—	—	793	tanuló

Az összes eelmi iskolákba: 56621 tanuló

A középiskolákba 10—14 éves tanköteles járt 17919 tanuló. Tanköteles korú összesen: 74540 tanuló.

Számításaink alapját azonban csak az elemi iskolákba járó tanulók képezhetik.

Ugyanezen tanévben az iskolaév végén járt:

Az állami kisegítő-iskolába	—	—	—	—	—	141	tanuló
Budapest székesfőváros kislétszámú osztályaiba	—	—	—	—	—	1024	tanuló
összesen	—	—	—	—	—	1165	tanuló

Ezek szerint tehát az elemi iskolákba tényleg járó 56621 tanuló közül, 1165 tanuló járt a kisegítő, illetve kislétszámú osztályokba, ami kerekén 2°,-ot mutat.

Nem számítottam a nevelő-intézetekbe járó tanköteleseket, mert

ezek egyrésze nem budapesti lakos gyermeke, viszont ismerve a fővárosi nyilvántartó hivatalok pontos nyilvántartását, elmondhatom, hogy a beiskolázás majdnem 100%-os.

Nálunk tehát a 2%-os tanuló arány megvan. Itt csak a kislétszámú osztályokból kell lecsapolni a kisegítőt, illetve nevelő-intézetekbe való tanuló anyagot, tehát az átcsoportosítást végrehajtani, aminek feltételei: „kisegítő” iskolák felállítása s a nevelő-intézetek kibővítése.

Fontosnak tartom ennek mielőbbi keresztülvitelét, amihez viszont a gyógypedagógiai tanári kar és kisegítő-iskolai tanítói kar összhangú együttműködésére lenne szükség.

Azon reményben írtam cikkemet, hogy a kartársak megértésével fogok találkozni s a kitűzött cél elérésében egymást támogatjuk.

A KONSTITUCIÓS TAN JELENTŐSÉGE A GYÓGY-PEDAGÓGIAI TANÁRKÉPZÉSBEN.

Előadta: dr. SZONDI LIPÓT.

Az alkati, konstitucionális emberszemlélet gyógypedagógiai jelentőségét, — úgy vélem, — csak akkor tudjuk érdeme szerint értékelni, ha előbb arra az általánosabb kérdésre próbálunk megfelelni: *Mi a pedagógiának biológiai alapja?*

Ha a nevelés és oktatás folyamatát a *biológus* szemével nézzük, úgy minden nevelési és oktatási behatást oly *reakciónak* kell felfognunk, mely reakció két, egymástól eltérő oksorozatnak, két különböző résztényezőnek egymásra való hatásából támad. A tényezők *egyik* sorát az oktatási és nevelési folyamat fogja alkotni, szóval az egyén belvilágára beható *külvilág*. A tényezők *második* sorát pedig a nevelendő és oktatandó *egyéniség*, szóval maga a tanuló fogja képviselni a maga sajátos egyéni tulajdonságaival.

A nevelés és oktatás folyamata biológiailag nem más, mint a tanulókra, mint élő organizmusokra kívülről jövő, előre megállapított tanterv és tempó szerint alkalmazott kiválasztott ingerek behatása.

Hasonlattal élve azt mondhatnám, hogy valamiképpen a vetésnél, azonképpen az oktatásnál és nevelésnél is az eredményt három tényező szabja meg, u. m. 1. az elvetett *mag minősége*; 2. a *magvetés helyes módja* és végül 3. a *talaj*, melybe a mag kerül.

Rossz lesz a termés, ha vagy a mag volt hibás, vagy a magvetés ideje és módja körül történtek hibák és végül, ha a talaj volt rossz. A hasonlatot a pedagógia nyelvére fordítva azt mondhatjuk, hogy az elvetendő *mag*: a tananyag, a magvető: a tanár, a talaj pedig a tanuló. A pedagógiai munka sikere pedig függ először a tananyag helyes kiválasztásától; másodsor a magvetés helyes módjától, tehát a tanítás módszereinek, idejének és tempójának helyes kiválasztásától és végül a talajtól, tehát a tanuló személyiségétől, testi-lelki alkatától.

Ha valamely pedagógiai behatás eredménytelen marad, vagy nemkívánatos eredményhez vezetett, akkor a hibát három úton kell megkeresni, először tisztázni kell, vajjon helyesen választottuk-e meg a tanítandó anyagot, másodsor keresnünk kell, vajjon helyes időben és helyes módszerrel adtuk-e elő a tananyagot, végül tisztázunk kell, vajjon nincs-e a hiba a tanuló lelki-teszt felépítettségében. Csak e három irányú elemzés fog minket esetről-esetre elvezetni a hiba igazi forrásaihoz.

A pedagógiai behatás sikere tehát függ: 1. a *külső (exogen) tényezők világitól*, melyet a tananyag, a tanár, a tempó, a szülő, a környezet képvisel; 2. *belső (endogen) tényezőktől*, melyet a növendék pszichoszomatikus személyisége képvisel.

Előadásom során azt kívánom Önök előtt bizonyítani, hogy a tanuló egyénről-egyénnre változó testi-lelki személyisége, egyéni konstí-

túciója az a biológiai alap, melyre a pedagógia, főleg pedig a gyógyítva nevelés és oktatás rendszerét építenünk kell.

Amde mielőtt a bizonyításra rátérnék, két kérdést kell tisztáznom. Ezek: 1. *mit értünk konstitúció alatt?* 2. *mit jelent a természettudományokban a konstitucionális emberszemlélet?*

Ámbátor az orvostudományban a konstitúció fogalmának meghatározása körül a vita még nem ért véget, mindazonáltal, — azt hiszem, — nem tévedünk, ha báró Korányi Sándor szavaival azt mondjuk, hogy: *A konstitúció az emberi formák, méretek és a testi-lelki reakciók módjának egyénről-egyénre változó harmoniája.*

Egyénné az embert nem a részek, hanem azok formái és funkcionális kapcsolatának sajátos harmoniája teszi. A konstitúciós vizsgálatok célja az élő organizmus különböző részeinek éppen eme sajátos egyéni kapcsolatait, korrelációit kideríteni. Amikor a konstitúcióról szóló tan még csak első lélegzetét vette az embertanban, akkor még a konstitúciók elemzési módja és a kiemzett konstitúciós formák biológiai értelmezése felelt primitív volt. A konstitúció tana nem volt más, mint az orvostudománynak egy, a betegségekre való hajlamokat, a diszpozíciókat kutató ága. Módszerei pedig abban merültek ki, hogy keresték a normától elütő alaki és működési rendellenességeket és azok kapcsolatait a különböző betegségekhez.

Nagy lépés volt a konstitúciós tanok fejlődésében annak a felismerése, hogy a különböző testformák és funkciók között szoros biológiai kapcsolatok léteznek, hogy bizonyos testalkatokkal bizonyos működési sajátosságok járnak együtt, továbbá, hogy a testalkat és elmealkat között mély kapcsolatok léteznek.

Nem lehet feladatomból, e helyről az olasz konstitucionalisták (*De Giovanni, Viola, Pendl*) a német konstitucionalisták (*Kretschmer, Tandler, J. Bauer, főleg pedig Martius*) valamint a nagynevű magyar konstitucionalista, *Stiller Bertalan* alkat-típusait és azokon belül a testalkat és elmealkat biológiai kapcsolatait Önök előtt ismertetni.

A konstitúciós tanok továbbfejlődésében csak arra kívánok még rámutatni, hogy a háború kitörésének döntő jelentősége volt a konstitucionális emberszemlélet meg erősödésében. A háború ugyanis minden laboratóriumi kísérletnél világosabban bizonyította be, hogy az ember testi és szellemi teljesítőképességét nem csupán az egészség és betegség állapota szabja meg. A háború szinte rákényszerítette az orvosokat arra, hogy a betegség faja és foka helyett az egyéni teljesítőképességnek egy merőben új és merész biológiai értékmérőjéhez nyúljanak.

Az emberi teljesítőképességnek ez az új biológiai értékmérője: *a személyiség lett.*

Míg a háború előtt a vita főleg akörül folyt, vajjon az egyénnek csak öröklött ági-hozománya tartozik-e bele a konstitúció fogalmába és hogy vajjon csak a formai, vagy csak a működési tulajdonságok adják-e meg az egyénnek a maga konstitúciós jellegét, addig a háború után a személyiségi tan megalapítója *F. Kraus* új programot adott a konstitúciós tannak, azzal, hogy *a konstitúció fogalmát azonosította a személyiség fogalmával és konstitúciónak nevezi az összegyéniséget*, szóval az egyént, a maga teljes külső formai megjelenésével, habitusával, anatómiai szerkezetével, sajátos belső organizációjával, testi és elmebeli reakciós modorával és életjelenségeinek sajátos egyéni periodicitásával.

Ennyit szabadon mondanom a konstitúció fogalmáról. És most térjünk át a második kérdés taglalására: *mi a jelentősége a konstitúciós tannak az ember élet- és kórtanában.* (Csak e kérdés tisztázása után állapíthatjuk meg tárgyilagosan a konstitúciós tan jelentőségét a gyógypedagógiai oktatásban és nevelésben.)

Azt mondtam, hogy a konstitúció a testi formák és a pszichoszomatikus reakciók módjának egyénről-egyénre változó harmoniáját jelenti. Ez a felfogás teljesen átalakította rövid három évtized alatt a betegségekre vonatkozó véleményünket. Míg harminc év előtt a betegségek kóroktanában kizárólag a külső, exogen bakteriális csírák és

mérgek kórokozó szerepét ismerték el egyedül, addig a konstitúciós tanítások előtérbelépésével megszűnt a bakterológia egyeduralma a betegségek kóroktanában és ma egyre jobban erősödik az a kóroktani gondolkodás, hogy a betegségek létrejöttében a fertőző csíráknak csak kiváló szerepük van és hogy a fertőző csírákon kívül a betegségek keletkezésében még egy tényezőnek van jelentősége és ez: a reakciókat és a hajlamosságokat meghatározó konstitúció.

Ma már általánosan elfogadott az a patogenetikai felfogás, mely szerint: *valamely kóros folyamat létrejöttéhez két tényezőre van szükség: 1. az endogen, konstitucionális dispozióra és 2. az exogen, kiváltó momentumra, vagy ahogy Günther Just mondja: az átöröklés determinál, a környezet realizál.*

A betegségek keletkezéséről alkotott eme felfogás képezi a konstitucionális gondolkodás vezértételét. Ebből a vezértételből folynak azután a konstitucionális emberszemlélet további tételei. Ezek közül csak a gyógypedagógiai problémák szempontjából a legfontosabbakat óhajtom e helyről ismertetni.

Valamely betegségen belül, legyen az akár tüdőgyulladás, akár neuraszténia, akár értelmi fogyatékoság, akár siketnémaság, akár elmebaj, vagy insania moralis, — *a kórkép formai, tüneti megjelenését nem a kiváltó külső tényezők, hanem magának a betegnek sajátos egyéni konstitúciója szabja meg.*

Az egyéniségnek e tanok szerint tehát *kórformát-megszabó jelentősége van.* Egy példa fog világosan rámutatni e tétel értelmére.

Neurologiai tankönyveink egész a legutóbbi időig azt tanították, hogy neuraszténia, ez a létért való küzdelem, a civilizációval járó hajsza, lelki vagy testi kimerülés által előidézett kórkép egy lezárt betegségegységet alkot. Ma: *Stiller, Bumke* és részben talán a magam idevágó vizsgálatai alapján elfogadott tény, hogy a neuraszténia nem egy egységes megbetegedés. Nincs neuraszténia „*mint betegségegység*” hanem csak különféle neuraszténiás reakciók léteznek, melyeknek sokszor merőben ellentétes formáit mindig a beteg egyénnek, egyénről-egyénre változó sajátos konstitúciója szabja meg. Az aszténiás testalkatú patosz-nélküli, lankadt egyéneknek egészen más a neuraszténiás reakciója az élet legkülönbözőbb ingereire, mint az ingerlékeny, nyugtalan és többnyire tömzsi testalkatú egyéneké.

A konstitúciós tannak fontos tétele az a megállapítás, mely szerint, ha nincs betegségegység, akkor az egyes u. n. „*betegségek*”-nek *sincs egységes, fajlagos terápiája.* A gyógykezelésnek tehát szigorúan individuálisnak kell lennie, azaz egyazon betegségen belül a különböző konstitúciójú beteget különböző konstitúciójuknak megfelelően, különbözőképpen kell gyógykezelnie. A konstitúciós tan eme tételét úgyis fogalmazhatnók, hogy *csak a konstitucionálisan homogén egyéneket szabad azonos gyógyeljárás alapján kezelnünk és a kezelés módjának szigorúan alkalmazkodnia kell az egyéniség konstitúciós jellegéhez.*

Utolsónak hagytam a konstitúciós emberszemléletnek egy nem kevésbé fontos tételét, mely szerint *valamely kóros folyamat elemzése közben nem szabad megelégednünk a részek analizisével, hanem keresnünk kell a részeket összefűző összefüggéseknek egyéni harmóniáját, vagy disharmóniáját.* Szóval: „*rész*” elemzésnél fontosabb az „*egész*” elemzése, főleg pedig a részeket, „*egésszé*” alakító egyéni kapcsolatok, harmóniák és disharmóniák, arányok és aránytalanságok elemzése.

Szándékosan foglalkoztam a kellelénél is bővebben a konstitúció-

nális emberszemlélet orvostudományi jelentőségével. Szándékosan azért, mert az a meggyőződés, hogy a konstitúciós tanoknak imént ismertetett gyökértételei a fogyatékoságoknak nemcsak orvosi, hanem gyógypedagógiai megítélésében is jelentőséget kell tulajdonítanunk.

Előadásom elején azt mondtam volt, hogy: a nevelés és oktatás biológiai értelemben nem más, mint élő organizmusokra, — szóval a tanulókra — kívülről jövő és előre megállapított tanterv és tempó szerint kiválasztott ingerek behatása. A nevelés és oktatás tárgyát tehát nem holt nyersanyag, hanem élő, egyénileg reagáló organizmus képezi. Ezek az élő organizmusok még a normális iskolában sem alkotnak egy valamely azonos sablonra gyártott, azonos példányokból álló homogén embertömeget. Hanem: *minden osztály a testi és lelki formák, a testi és lelki reakciós modorok szempontjából egyéneként, de legalább is tipusként változó individuumoknak heterogén csoportja*. Különösen áll ez a megállapítás a gyógypedagógiára, melynek hivatása a legkülönbébb hibás öröklés és hibás szerzés által felette változatossá vált emberpalánták elméjébe vetni meg az életismeret alapjait és a társas együttélés elemi szabályait.

Sose felejtjük el, hogy *minden növendékünk*, — legyen az értelmileg, vagy erkölcsileg, látásilag, vagy hallásilag fogyatékos — *első-sorban élő organizmust jelent, tehát egy biológiailag lezárt egységet*. Ennek az élő organizmusnak minden életmegnyilvánulási formáját, tehát a *fogyatékosági formáját is*, az egyénről egyénre változó személyiség, a sajátos alkat szabja meg. Az a gyógypedagógus, aki fogyatékos növendékeinek ezt az egyénről egyénre változó és a fogyatékoság formáját örökletesen determináló biológiai egységét, szóval megváltoztathatatlan endogén, strukturális alkatát nem ismeri fel, az úgy fog járni az osztályában, mint a színvak ember a nagy természetben, aki a természet sokféle színmegnyilvánulásait mind csak tompa, egyszínű szürkének fogja látni.

Az oktatás és nevelés tehát nem csak szigorúan pedagógiai, hanem — főleg a gyógypedagógia terén, — el nem hanyagolható biológiai probléma is.

A gyógyítva nevelés és oktatás biológiai alapját éppen a fogyatékos tanulók egyénről-egyénné változó konstitúciója képezi. Ha elfogadjuk azt a megállapítást, hogy a gyógypedagógiai tanárnak nemcsak a tancélt kell szem előtt tartania, hanem szüntelenül arra is kell gondolnia, hogy oktatói és nevelői behatásait oly élő organizmusra fejti ki, melyeknek egyénileg, de legalább is tipológiailag változó konstitúciója van, akkor a konstitúciós emberszemlélet orvostudományi alaptételeit egytől-egyig, szinte változatlanul kell alkalmaznunk a gyógypedagógiában is.

A konstitúciós emberszemlélet gyógypedagógiai jelentőségét ezek után a következő pontokban tudom Önök elé tárni.

1. Valamiképen a kórtanban sincsenek lezárt betegség-egységek, azonképen a gyógypedagógiában sincsenek lezárt, leplombált fogyatékosági egységek. Ez a tétel azt jelenti, hogy a jövőben nem beszélhetünk például egységes értelmi fogyatékoságról, mint a fogyatékoságok valamely egységes, lezárt formájáról. Nem beszélhetünk továbbá erkölcsi fogyatékoságról, mint a fogyatékoságoknak egy második egységes formájáról. Nem beszélhetünk siketnémaságról, vakságról, beszédhibásságról, mint a fogyatékoságoknak harmadik, negyedik és

ötödik egységes formájáról stb. Ezek a fogyatékosági egységek mind valamely túlságosan egydimenzionális szemszögnek szűrőként leegyszerűsítései. *Fogyatékosági egységek, — épúgy mint betegségegységek, — a biológiai valóságban nem létező egységek. Csak: fogyatékosági reakciós módok, csak fogyatékosági tünetcsoportok léteznek, melyekkel külső exogen ingerek, (luesz, agyhártyagyulladás, szülési sérülés stb.) az egyénenként változó konstitucionális formákban determinált öröklődési hozományból aktiváltak, realizáltak.* Ugyanaz a luesz, vagy ugyanaz az agyhártyagyulladás az oligofreniának, a siketnémaságnak, a beszédfejlődés zavarának a legkülönbözőbb formáit képes létrehozni aszerint, hogy a fogyatékos növendék, aki vérbajt, vagy agyhártyagyulladást kapott, minő örökletes konstitúcióval rendelkezett e betegségek szerzésének idején.

Az endogen apatiás-aszteniás konstitúcióval világrajött növendék, bármily okból és bármely elmebeli képesség terén váljék is fogyatékosná, egészen más fogyatékosági formát fog mutatni, mint az a növendékünk, aki őseitől nyugtalan, irritatív, vagy eretikus konstitúciót örökölt.

A konstitucionális gyógypedagógia első tételét tehát így szövegezhetjük meg:

1. *Nem az ártalom maga, hanem többnyire a gyógypedagógiai növendék örökölt, ági alkata szabja meg a fogyatékoság kórformáját az egyes fogyatékosági területeken belül.* Az értelmi, erkölcsi, látási, hallási és beszédfejlődési fogyatékoságokon belül tehát nem beszélhetünk önálló fogyatékosági egységekről. Az egyes fogyatékosági területeken nincsenek egységes kórképek, hanem csak a különböző konstitúciók által megszabott fogyatékosági tünetcsoportok, fogyatékosági reakciós típusok. (Első tétel.)

2. A konstitucionális gyógypedagógia eme gyökértételéből vezethető le az a fontos gyógypedagógiai módszertani megállapítás, mely szerint:

egyazon fogyatékosági ágon belül csak a konstitucionálisan homogén fogyatékosági csoportok taníthatók és nevelhetők egységes módszertani alapon. (Második tétel.)

Szóval úgy az értelmi, mint az erkölcsi, látási, hallási és beszédfejlődési fogyatékoságok területén, a különböző konstitúciós típusoknak megfelelően, különböző oktatási és nevelési módszertant kell alkalmazni. Egy példával kívánok rávilágítani e megállapításom alkalmazására. Régóta ismeretes, hogy az értelmi fogyatékoság nem egy egységes, homogén fogyatékosági ág. Más a tompa, lankadt erejű értelmi fogyatékosok klinikai és gyógypedagógiai megjelenése, mint a nyugtalan, ingerlékeny eretikusaké. Más azért, mert egészen különböző konstitúció rejlik az endogen tompa, mint az endogen eretikus fogyatékoságok mögött. Ebből a tényből logikusan kell levonnunk azt a következtetést, hogy a lankadt, tompa értelmi fogyatékosok tanításának és nevelésének területén egészen más módszertani eljárásokat kell alkalmazni, mint a nyugtalan, eretikus csoportnál. A tompa csoportnál ingerekben gazdag, lehetőleg sok érzékzervet egyazon időben lekötő, tempós, szüggesztív módszereket kell alkalmazni, míg az eretikus csoportjánál ingerszegény, minden szenzációtól megszűrt, a tudat erőit csak egy pontra koncentráló módszertani eljárások helyesek.

A gyógyítva nevelés és oktatás módszertanának tehát a legszorosabban kell alkalmazkodnia a különböző, sokszor polárisan ellentétes

konstitúciók testi-lelki reakciós modorához. Ennek a tételnek nemcsak a módszertani eljárások helyes kiválasztásánál, hanem a gyógy-pedagógiai növendékek osztályokba, — főleg parallel osztályokba való tagozásánál is jelentőséget kellene tulajdonítani. *Az osztályok felállításánál nemcsak a fogyatékoság foka legyen a döntő, hanem a növendékek konstitucionális homogenitása is.* (Harmadik tétel.)

A Gyógypedagógia Tanárképző Főiskola igazgatósága, a természettudományok modern haladásának szellemében kívánta hallgatóinak látókörét kibővíteni és helyes emberszemléletének szempontjait és módszereit gyarapítani akkor, amikor felismerte, hogy a *fogyatékos tanulóban tisztelni kell az élő organizmus biológiai adottságait.* Ezért iktatta be a Főiskola tantervébe az emberi organizmus ép és kóros viszonyok között megnyilvánuló élettörvényeinek előadását „*Életten és fogyatékoságok kórtana*“ című tanszak keretében. A Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola igazgatóságának és tanári karának eme cselekedete teszi lehetővé, hogy a Főiskola hallgatói az általános biológia szilárd alapjára építhetik fel a jövőben fajlagos oktatási és nevelési módszertanukat.

A biológiai alapismeretek megszerzése azonban a konstitucionális gondolkodásnak csak alapköve lehet a gyógypedagógiai tudomány művelésében. A konstitucionális emberszemlélet gyakorlati megvalósítása a gyógyító oktatás és nevelés terén még temérdek tennivalót követel nemcsak a gyógypedagógiai orvostudománytól, hanem eminensen a gyógypedagógia szaktudományát művelő tanároktól. Csak egészen vázlatosan hívom fel az Önök figyelmét a konstitucionális gyógypedagógia terén tennivalók főbb irányaira:

1. Szorgalmas anyaggyűjtés megindítása a különböző fogyatékosági formátípusok és reakciós-típusok kikutatása érdekében, külön az értelmi, külön az erkölcsi, külön a látási, hallási és beszéd-fogyatkozási ágazatok területén.

2. A különböző fogyatékosági ágakon belül az általános és egységes módszertan helyébe a különböző fogyatékosági alkattípusoknak megfelelően *újfajta módszerek keresése*, úgy az oktatás, mint a nevelés terén.

3. A különböző fogyatékosági forma- és reakciós típusok kórtani, kóroktani és pszichológiai elemzésére testi és elmebeli konstitúciós-analitikai, *alkatelemzési diagnosztikus módszereket kell keresni.*

IV. A fogyatékos személyiség *konstitúcióanalízisének* útjait a következőkben jelölhetjük meg.

1. A fogyatékos személyiség *öröklődéstani*, genealogiai elemzése.

2. A fogyatékos személyiség *antropometriai* elemzése, a habitusok és testi struktúrák analízise.

3. A fogyatékos személyiség *konstitúciós-pszichológiai* elemzése.

A kísérleti pszichológia helyébe a perszonális pszichológiának kellene lépnie, mely nem csupán az értelmi képességek kvalitatív és kvantitatív elemzésével foglalkozik, hanem elsősorban *elmebeli proporciók* megállapításával, szóval az értelem és érzelem relációival, az értelem és ösztön egyéni viszonyával, az ösztön és akarat perszonális viszonyával, az egyéni magatartásokkal stb.

4. A fogyatékos személyiség *fejlődéstani* elemzése úgy a szomatikus, mint pszichikus fejlődés területén.

5. A fogyatékos személyiség *dinamikai* elemzése, a testi és lelki reakciós formák kutatása.

6. A fogyatékos személyiség sajátos *egyéni pszichoszomatikus kapcsolatainak elemzése*. Az összegyéniséget alkotó, a részeket egy feloszthatatlan egésszé összefoglaló harmoniák és diszharmoniak elemzése.

A konstitucionális gyógypedagógia jelszava mi legyen tehát?

Mivel a kísérleti-pszichológiai, pszichoanalitikai és individuálpszichológiai elemzések csak *rész*-elemzések és így a biológiailag egységes személyiségnek csak egy részét tárhatják fel: úgy vélem, hogy a több dimenzióanalízis, biológiai, tehát orvosi alapokra épített konstitúcióanalízis fogja előttünk feltárni a fogyatékoságok mögött álló, *osztatlan egységet alkotó* organizmusok valódi, biológiai, gyógypedagógiai és szociális értékét.

BESZEDPEDAGÓGIA.

Irta: MICHELS FÜLÖP, a siketek intézetének, valamint a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola tanára, Budapest.

Amikor az első tanév vége felé, a felmerülő aktuális beszéd-szükséglet alapján közvetített beszédautomatizmusok heterogén egymásmellettségükben külön-külön egy-egy, csak lényegében kielégített beszéd-szükségre mutatnak, amint azt a 33. hét beszédanyagából látni, addig a második évben egy-egy beszéd-szükséget már két-három beszédautomatizmussal, a beszédautomatizmusoknak sokszor egységes hosszú láncolatával, már részleteibe menően is ki lehetett elégíteni, amint azt ugyancsak példával igazoljuk, anélkül, hogy ugyanakkor egyik-másik, egyidőben felmerült beszéd-szükségletet el kellett volna hanyagolni. A fent közölt beszédanyag egybevetve e két egymás mellett álló szemelvényvel, a siket növendékek beszéd-beli előrehaladásának a tempójára is világot vet.

Egy-egy beszédautomatizmus, mindig kifejezetten ritmikus, a hallók beszéd-szokásának megfelelő egységes beszédmozgási folyamatot jelent.

Az I. tanév 33. hetében:

Sokcserebogaratfogtam.
Lefényképeztekbennünket.
Józsefnekvérzikazorra.
Sándormármegetaláltaatollat.
Tesséknekemrajzolni!
Villámlottésmennydörgött.
Elmentekamoziba.
Nemijedtemmeg.
Holvannakatöbbiek?
Tegnapzáporesővolt.
Elsötétedettazég.
Ötencukrotkaptak.
Hatannemkaptaksemmit.
Kérek szépenkrétát.
A tanárúrláttajózsefnekamamáját.
Atanárúr nemmegyel, ittmarad.
Márfelemeltem.
Holnapésholnaputánnemlesztanítás

A II. év 27. hét első napján:

Beszélgyorsabban!
Beszéljekgyorsabban.
Tegnapléghajótláttunk.
Csernijánosvetteészrealéghajótelő-
szőr.
Avárosligetből láttukaléghajót.
Mikor láttátokaléghajót?
Tegnapelőttizenegyórakor láttuka-
léghajót.
Nagyonmagasanrepült.
Aléghajókosarábanegyembervolt.
Lászlókétembertvettészrealéghajó-
kosarában.
Éncsakegyembertvettemészre.
Kiszemeteltottpapírral?
Kovácskároly . . .
Nemémszemeteltem.
Emeldfelaztapapírszemetet!
Próbáljcsakmégegyszerszemetelni.

l) Talán nem felesleges kitérni arra a tényre sem, hogy amikor beszédmozgási automatizmusok produkálására képesítjük a siket növendékeinket, akkor helyes beszédmozgási folyamatokra gondolunk, olyanokra célunk és olyanokat kapunk is növendékeinktől, amelyek a hallók beszédszokásának teljesen megfelelnek és amelyek, mint helyes beszédmozgási egységek, helyes, tiszta és értelmes, folyékony és lendületes, érzelmileg is színezett és a halló fül számára kellemes beszédhangzási folyamatokat produkálnak. A beszélés gépezetét állítjuk össze és komplikáljuk mindig újabb és újabb izomcsoportok működésének beállításával és ezt a gépezetet tesszük funkcióképesé, hogy azután a már nehezebb feladathoz foghassunk és a beszélőgépezetnek az életfeladatokhoz alkalmazott működtetésére is megtanítsuk a siketeket.

m) Már az első beszédautomatizmus is a beszélés szándékát szolgálja és bizonyos mértékben, játékos formában, már bio-szociális funkciót tölt be. Az első beszédautomatizmus az első lépés, amely a beszélés szokásának a területe felé irányítja a kis siketet. A már beszédbelileg kielégíteni megtanult minden beszédszükségét, amint azt az osztályélet játékosan is, komolyan is felszínre veti, minden esetben beszédbelileg kell a kis siketnek kielégítenie.

A természetes beszédkényszer feltételének a megteremtése ezidőszert már csak az egyedüli nehéz probléma azok közül, amelyeket a siketek megszólaltatási törekvése felszínre vet. Ugyanis a kis siketeket természetes jelelő szokásaikkal szemben beszélésre kell szoktatni. Nem a beszédautomatizmusok közvetítése a nehéz feladat az ő megszólaltatásuk kapcsán, hanem a beszédhasználatra való ránevelésük. Nehéz őket megtanítani arra, hogy a jelelés helyett hasznosítsák már megszerzett beszédautomatikus készségüket. Ezt azután csakis életteli, a pillanat szükségletéhez alkalmazott, közvetlen természetű beszélgetéssel lehet elérni, amihez kizárólagos beszédkörnyezet, mint természetes beszédkényszer volna szükséges.

n) A közvetített beszédautomatizmusok, életteli alkalmaztatásuk által feloldódnak a kizárólagos és közvetlen érzékelési kötöttségük, — a ritmikus benyomásegészhez való — kötöttségük alól és az elme, a beszédintenció hatása alá kerülnek. A kis siket elméje úgy tanul rendelkezni a beszédmozgási készséggel, ahogyan a szerszámkezelési vagy a helyzetváltoztatási készségekkel máris rendelkezik, vagy, ahogyan rendelkezni tud jelelési készségével. Sőt, minthogy a siketek nevelés-oktatásának az a célja, hogy nekik ugyanazt a testi, szellemi, erkölcsi önállóságot biztosítsuk, mint amilyent az állam a 8 osztályos népiskola révén minden polgárának biztosít, a siketek intézetének az a feladata, hogy a siketek jelelő szokását egy magasabb fejlettségű, az előbb felsorolt feladatok megoldásához elégséges alapul szolgáló beszédszokással cserélje fel. Hogy ez a feladatterület milyen nagy, arról a későbbi fejtegetéseink adnak fogalmat.

o) A beszédközösség szokásának megfelelő beszédautomatizmusokkal konvencionális beszédhangzási folyamatok produkálására, ezekkel beszédbeli hatások kiváltására képesítjük a siket növendékeket. Megtanítjuk őket beszélni, beszéléssel hatni, ahogyan a hegedülni tanuló művészjelölt hegedülni, hegedüléssel hatni tanul. Hangsúlyoznom kell ismételtén, hogy nem hangok, szótagok, szavak és mondatok kiejtésére képesítjük a siketet. Erre a grammatikai ideológiára épülő nincs szükségünk, mint ahogy a zenélésnek nincs grammatikája. A gramma-

tikai ideológiájával, mint egészen más anyagkezelés technikájával a beszéléshez nem férközhethünk. Beszédautomatikus folyamatok produkálására és a megfelelő beszédintenciók értelmében való felhasználására képesítjük a beszélni tanulót, amint a zenepedagógia arra törekszik, hogy a zene iránt hajlammal bíró egyénnel a zenélés technikáját közvetítse és őket ennek a technikának a művészi intenciók értelmében való felhasználására tanítsa.

p) A mindinkább komplikálódó beszédautomatizmusokkal hangzási folyamatokat produkálnak a megszólaltatott siket növendékeink is. Ezek a beszédhangzási folyamatok azok, amelyek a beszédbeli tevékenységtől várt, szándékolt hatást kiváltják azokban a hallgatókban, akik ugyanabban a beszédközösségekben felnőve, az ilyen akusztikai hatás iránti fogékonyságba teljes szélességében és mélységében belefejlődtek.

q) A beszédszükség kielégítési tevékenységnek a célját és a formáját a beszédintenció szabja meg. Minden beszédintencióhoz a beszédfejlődés folyamán hozzákötődik egy-egy megfelelő megvalósítási folyamat, egy-egy beszédautomatizmus. A beszédintenció változásával, átalakulásával megváltozik és átalakul az annak a megvalósítására szolgáló beszédautomatikus folyamat is. Differenciáltabb intencióból komplikáltabb megvalósítási technika folyik.

A beszédintenció, mint pszihikai állapot, a hozzája kötött mozgási gépezet révén, pszihofiziológiai produktumképen a hallás szerve által érzékelhető, konkrét ható formát, képviselőt nyer. A beszédintenció szimbolizálódik. A beszédintenció, mint lelki folyamat, hangzási folyamatban, beszédhangzási szimbolumban kap testet, ható formát.

r) A beszélő, szerzett beszédautomatikus készségével beszédhangzási szimbolumokat alkot, egy-egy beszédszükséglet kielégítésére az ilyen szimbolumok egész láncolatait produkálja, hogy ezekkel a produktumokkal egyrészt önmaga is határozott formában érzékelhesse saját pszihikai állapotait, másrészt és főképpen, hogy ezekkel a hatóeszközökkel a beszédkörnyezetben, pszihikai folyamataival lehetőleg azonos, illetőleg beszédintencióinak megfelelő pszihikai változást idézhessen elő.

s) Az ilyen beszédakusztikai szimbolumok a siket fülre nem hathatnak. Ha tehát a siketek meg is taníthatók beszélni, egymáshoz nem szólhatnak. Csakhogy ugyanazok a beszédmozgások, amelyek beszédhangzási szimbolumokat adnak, ugyanakkor beszélőhatású benyomások is adnak, azaz beszédoptikai szimbolumokat is produkálnak és pedig azok számára, akik beszédfejlődésük folyamán ilyen beszédmozgású szimbolumok iránt fogékonyakká váltak: a szájról alvasni megtanult, a megszólaltatott siketek számára.

sz) Mi, hallók, önmagunkhoz is beszélünk; önmagunk számára saját lelkifolyamatainkat akusztikailag tesszük érzékelhetőkké. Vajjon képesek-e erre a beszélni megtanult siketek is? Akusztikai úton nem, de a beszédmozgási automatizmusokkal az előbbi kétféle szimbolummal egyidőben produkált beszédmozgástapintási, az úgynevezett logokinesztéziás szimbolumokkal igen. Hogy most mennyiben képesek a megszólaltatott siketek rendelkezésére álló logooptikai és logokinesztéziás szimbolumok objektív, illetőleg szubjektív hatásosságukban a hallók beszédhangzási szimbolumainak úgy szubjektív, mint objektív hatásosságát pótolni, arra itt nem térhetünk ki. Meg kell elégednünk az elérhetővel, de azt azután teljesen ki kell hámozni. A fontos az, hogy a

siketek megtaníthatók a halló környezetben való beszédhatás kiváltására, hogy képesek egymáshoz beszélni és a hallók beszédmozgásait értelmezni, amire maguk a hallók alig képesíthetők. A siketek a saját beszédmozgásaik által produkált logokinesztéziás szimbolumaikkal ugyanúgy konkrétizálják saját lelki folyamataikat, mint a hallók. Önmagukhoz tapintási beszéddel beszélnek. Erre a szubjektív tapintási beszédre, mint ismert önkonkretizáló lehetőség gyakorlására azonban tudatosan meg kell őket tanítani.

t) A siketek logokinesztéziás folyamatai az ő számukra époly valóságos tények, mint amilyen érzékelhető valóság számunkra saját beszédhangzásunk. A beszédhangzási folyamattal a legelvontabb pszichikai képlet élő valóságot, ható formát kap. A siketeknél a pszichikai tények logokinesztéziás testet öltenek. Ahogyan a beszédhangzási folyamatok tanulmányozásával a fonetika és a beszédakusztika foglalkoznak, ugyanúgy boncolja a logokinesztéziás szimbolumokat a logokinesztézia tudománya, amely, mint beszédpedagógiának egyik része az ilyen érzékleti folyamatok elemeinek lokalizációjára, azok időtartamára, minőségeire, erősségére, együttthatásuk mikéntjére és az egyes beszédmozgási elemekhez való kötöttségükre vet világot.*)

2. Hátra van még megvilágítani a tulajdonképeni beszédszükség területét, hogy meg tudjuk állapítani, melyik az a beszédanyag, amelynek kapcsán a siketeket meg kell szólaltatnunk.

A) A grammatikus „alakilag a nyelvet, mint hangbeszédet úgy határozza meg: a nyelv az ember gondolatainak, érzelmeinek vagy akaratának tagolt hangcsoportokkal (szavakkal) való kifejezése. Tárgyilag a nyelv: tagolt hangcsoportokból álló eszköz az ember gondolatainak, érzelmeinek vagy akaratának kifejezésére.”¹⁾ Balassa²⁾ szerint: „A beszélés az ember kölcsönös érintkezésének legalkalmasabb és legtökéletesebb eszköze s mint ilyen, az embernek egyik legfontosabb pszichológiai működése. Az emberek szellemi közösségéből, a kölcsönös érintkezés szükségességéből fejlődik ki a beszéd képessége és ennek eredménye: a beszéd, vagy nyelv.” Piere Janet³⁾ szerint: „Az intellektuális működés a legtöbbször beszédbeli tevékenység... Az őrtálló katona nemcsak meneküléssel, vagy fegyverforgatással tanult cselekedni, reagálni az ellenség közeledtére, hanem úgy is, hogy ebbeli élményeit az ellenség távoztával tisztjének szóval is előadja.”

I. Ernst Ottó a beszélés funkciójának területét nem kutatja.⁴⁾ Aronstein⁵⁾ találó, de általános megjelöléssel elégszik meg. Azt várja a beszédtanítástól, hogy „magával az étellel, annak szélességeivel és teltségével foglalkozzék, hogy a magában véve jelentéktelent és kicsinyt se mellőzze.”

A magyar megszólaltatási gyakorlat naiv realizmussal az elemi népiskola beszéd-értelem-gyakorlatainak beszédanyagát dolgozza fel tantervszerűen azzal a hozzáadással, hogy ennek kapcsán: „Aknázzuk ki, használjuk fel a gyermek lelkében összegyülemlett, de szóbelileg ki nem fejezhető beszédanyagot, adjunk ennek nevet, kifejezést szó-

*) Lásd: Michels Fülöp: Beszédtapintástan. Kézirat.

¹⁾ Dr. Kis-Erős Ferenc: A magyar nyelv rendszeresen vizsgálva. Kalocsa 1915.

²⁾ Balassa József: Magyar Fonetika. Budapest, 1904.

³⁾ Piere Janet: La tension psychologique, et les oscillations. G. Dumas, Traité de Psychologie I. p. 1922.

⁴⁾ Dr. Ernst Otto: Methodik und didaktik. Bielfeld und Leipzig 1925.

⁵⁾ Aronstein: Methodik des Neusprachlichen Unterrichts. Leipzig, 1926. p. 122.

belileg, mert ez az anyag a beszédformáit illetően kifogyhatatlan, semmi abból nem hiányzik, tehát tökéletes anyag, igaz tartalom, közvetlen szemléleten alapul ólegérdekesebb tanítani való.⁶⁾ Istenes⁷⁾ a beszédanyagának ezt a klasszikus meghatározását a természetes és teremtettségi alkalmosság kifejezéseinek értelmezésével törekedett kiegészíteni. Lett az önkéntes megnyilatkozás előnyeit ecseteli valamivel lényegrehatóbban szakirodalmi tevékenysége kapcsán. A bio-szociológiai működés mélységeire, az önkénytelen tendenciák szilárd alapjaira azonban csak a beszédfilozófia tudott hatolni.

Bally⁸⁾ szerint „a beszéd az emberi elme és a társadalom életműködése, bio-szociális működés.” Vossler⁹⁾ a beszédet az élet érdekében való működés eszközének mondja. Bühler szerint a beszédműködéshez: Kundgabe (megnyilatkozás), Auslösung (értésítés) és Darstellung (kifejezés) tartozik, kifejezések, amelyek nehezen adhatók vissza a magyarban, de amelyek nem is merítik ki a beszédbeli működés területét. Stern¹⁰⁾ a beszélés alaptendenciáit részben az expresszivitás tendenciájában: a belső feszítő erőnek mozgássá való átváltozás tendenciájában, — részben az érintkezési, — illetően szociális tendenciában és harmadszor részben az értelmességre, az úgynevezett intencionalitásra irányítottságban találja. Fr. Paulhan¹¹⁾ a beszélés funkcióját a jelentés (significatio) és az indíttatás (suggestio) területeire osztja.

A beszédpedagógust ezek a bár lényegre ható, de csak általánosságban mozgó meghatározások és útbaigazítások csak tájékoztatólag elégíthetik ki. A beszédfilozófia a beszélés differenciált hatásának ecsetelésére eddig még nem vállalkozott. Az állati hangadás szerepének minden részét már megvilágította Negus,¹²⁾ aki az állatnak a hangzási folyamatokkal való támadás, védekezés, értésítés és szórakoztatás egész rendszerét mutatta be.

a) A beszélést technikának tekintem pszihikai és ezek révén fizikai célok megvalósítására. A beszélés elsősorban technika a saját és a környezet pszihéjének a megváltoztatására. A beszélő szempontjából a beszélés önségítési eszköz, amellyel részint öncélból, részint altruizmusból önmagunkra és a pszihikai külvilágra hathatunk és pedig az önmagunkban és a közösségben rejlő energiák mobilizálásával, aktualizálásával.

b) A beszédképesség, mint pszihikai változást célzó ténykedés, kifejlődésében végigfutja azokat az átmeneti fokokat, amelyeket Claparède¹³⁾ a játék és a munka között megállapított. E fokok, a beszélésre való vonatkozásukban így alakulnak: 1. a gyermek primitív gágyogása és játékos csacsogása; 2. a gyermeknek játékszeréhez intézett úgynevezett pseudo-beszélése; 3. a gyermek fejlettebb csacsogása, amellyel saját pszihikai egyensúlyát törekszik helyreállítani a mult és a jelen élményeivel, valamint a jövő várható eseményeivel és törté-

⁶⁾ Tanterv és módszeres utasítások a magyarországi siketnémák iskolái (intézetek) részére, Budapest, 1900. 59. oldal.

⁷⁾ Istenes Károly: Az alkalmosságú jelenségek és azok feldolgozása. Magyar Gyógypedagógia, 1912.

⁸⁾ Bailly Ch.: Le langage et la vie. Genève 1923.

⁹⁾ Vossler K. Sprachphilosophie. München 1923. p. 204.

¹⁰⁾ C. W. Stern: Die Kinderprache, Leipzig 1928.

¹¹⁾ Fr. Paulhan: La double fonction du langage. Paris 1929.

¹²⁾ N. E. Negus: The Mechanism of Larynx. London 1929.

¹³⁾ E. Claparède, Psychologie de l'Enfant. Genève 1916.

néseivel, tervezett tevékenységeivel szemben; 4. a gyermeki fabuláció; 5. a színjátás és a költészet beszéde; 6. a tudomány szolgálatában álló beszélés; 7. az élet érdekeit szolgáló köznapi beszéd; 8. a kenyérkeresetből folyó beszélés (vásári kikiáltó); 9. a vallatás stb.

c) Ezeket a különböző beszédbeli tevékenységeket Piaget¹⁴⁾ nyomán, megjelenésük formája szerint is osztályozzuk: 1. kijelentések és értesítések, 2. kérések és kívánságok, 3. védekezés és igazolás; 4. támadás és kritika; 5. a kérdéses, kíváncsiskodás és megismerni vágyás és 6. szórakoztatás céljait szolgáló főcsoportokba. Megjegyezzük, hogy egy-egy ilyen főcsoportja a beszédbeli tevékenységeknek kimeríthetetlen formagaazdagsággal bontakozik ki előttünk, ha tanulmányozni kezdjük.

A jövő szakemberének, a tájékoztatás egész rendszerét adjuk, hogy minden adott pillanatban meg tudja állapítani, hogy mi az az aktuális beszédszükség, amelynek kapcsán hivatva van siket növéndékeit a magyar beszédközösség tagjaivá nevelni. A szempontoknak e rendszere, amelyet e helyen csak sejtethetek, nemcsak a siketek szakemberének nyújt tájékoztatást beszédpedagógiai munkáját illetőleg, hanem az idegen nyelvtanítás, illetőleg az idegen beszédszokásra nevelés feladatterületén is pontosan és világosan tájékoztat.

B. A beszéd expresszív folyamata a pszíhe állapotainak konkrét ható formát ad. A beszéléssel nyert ható formákkal új világ teremődéséhez járulhatunk hozzá, mert hiszen az emberi kultúra világa elmeműködések eredményeképen áll előttünk. A beszéléssel, mint konkretizálással, épúgy, mint a kézipari tehnikával, a szenzo-centrális folyamatok irányával és működésével teljesen ellentétes ténykedést fej-tünk ki.

a) Amikor a megismerési folyamatok kapcsán a konkrétumok kimeríthetetlen világa a tudat által szimultán összefogható absztrakt pszíhikai képletté dolgozódik fel, akkor az a Ranschburg-féle homogén gátlás törvénye értelmében úgy történik, hogy „az elmében található tartalmak egyformaságuk mértékének arányában egyetlen tartalomra igyekeznek egyesülni . . . Az elvonás az egyforma elemek egybeolvadása összegeződésén alapul.”¹⁵⁾ A pszíhés feldolgozódás, illetőleg az elvonás révén a hasonló elemek summálódó eliminálásával keletkező pszíhikai komplexumok mindinkább feloldódnak konkrét kötöttségük alól és a végén egy egyetlen szóval megfogható absztraktummá válnak. (Lásd a 3. old.)

Az intenciók realizálódásánál épen ellenkezőleg, absztraktumokból alakul ki — szerzett azonos technikai fogások sokszoros alkalmazódásával, — a létesítendő konkretumok világa.

b) A szenzo-centrális folyamatok produktumai a homogén intellektuális elemek eliminálásával dolgozódnak fel, míg az intenció-motorikus folyamatoknál az azonos homogén motorikus elemek, homogén technikai fogások, sokszoros alkalmazódása révén alakul ki a realizálódás. Ha ott a homogén gátlás törvényéről beszélhetünk, akkor itt a homogén kiegészítés törvénye áll előttünk. Így pl. tervrajz főként a homogén vonalak és szögek rendszeréből alkul ki, amint annak kivitele a homogén munkamozgások megszámlálhatatlan megisméltődéséből áll elő. Ha az egyes beszédhangokat produkáló beszédmozgásokat be-

¹⁴⁾ Jean Piaget: Le langage et la pensée chez l'enfant. Genève 1923.

¹⁵⁾ Ranschburg Pál: Az emberi elme. Az értelem. Budapest, 1923.

szédmozgási elemeknek nevezzük, akkor mondjuk: 29 beszédmotorikus elemnek, tehnikának, sokszoros alkalmazása révén kapott érzékelt formát a beszédpedagógiára vonatkozó elgondolásom. Aki egy esetben megtanult szeget beverni, az már egyszersmindkorra megtanult szeget elni. A pszihomotorikus ténykedésekre vonatkozó homogén kiegészítés törvénye mélyebben fekvő magyarázatát adja a Stern¹⁶⁾ által körülírt analógiaképződésnek: „Elégséges, ha a gyermek csak kevés esetben tanulja a képzés, ragozás, fokozás, összetétel és szóvonzat stb. formáit, hogy azokból analógiaszerűen új képleteknek sokszoros teliségét alkothassa.”

c) A homogén kiegészítés törvénye szerint: *a konkretizálásra törekvő pszihikai absztraktumok az őket összetevő elemek homogén csoportjainak kialakulásával a cél irányában differenciálódnak és az így előálló azonos, hasonló, eltérő és különböző intencionális elemek azonos, hasonló, eltérő, és különböző motorikus elemeket váltanak ki a pszihomotorikus folyamatok kapcsán.* Az önkénytelen tendenciának ez a törvénye a növendékek úgy hibás, mint helyes beszédbeli reakcióiból époly világosan felismerhető, mint a homogén gátlás önkénytelen tendenciája az érzékelés, felfogás és emlékezés teljesítményeiből és hibáiból. Így siket növendékeim az előmutatott beszédmotorizmusokra a következőképen reagáltak hibásan:

babatete helyett babababa, bababatee, bateteteee
 ottabába helyett ottabábá, ottababa, ottababe, ottabubu,
 ottapápa helyett ottapápá, ottapápa, ottapáte, ottabába stb., stb.
 Egymással azonos és hasonló pszihikai és motorikus elemekből ugyanis könnyebb konstruálni, mint tisztán heterogénekből.

d) A homogén kiegészítés törvényének a beszédfejlődés kapcsán való teljes érvényesülése ahhoz a feltételhez van kötve, hogy a beszédmozgásfolyamatok az automatikusságig begyakoroltassanak és lehetőleg gyors lefolyásúak legyenek, továbbá, hogy megfelelő minőségű és mennyiségű beszédtapasztalat legyen az alapja e tendencia érvényesülésének. A beszédautomatizmusokból kialakuló beszédképesség a beszédtapasztalat szélessége arányában biztosítja a homogén kiegészítés törvényének az érvényesülését, ami egybeesik az úgynevezett nyelv-érzék kialakulásával.

Végzett beszédanyagunkkal tudatosan törekedtünk kihasználni a homogén kiegészítés törvényét, amennyiben az azonos motorikus elemek gyakori ismétlődése kapcsán, de az új elemek felléptetésétől sem idegenkedve, törekedtünk növendékeinket előrejuttatni, tudván azt, hogy csakis akadályok leküzdése révén fejleszthetjük beszédképességüket.

II. A beszélés egy bizonyos beszédközösségtől átvett beszédszokás gyakorlását jelenti. A halló gyermek öntudatra ébredésének első órájától kezdve a napnak minden szakában, és emlékképekben is szüntelenül, a környezet beszédszokásának a hatása alatt áll és így ebbe a szokásba teljesen önkénytelenül, mint szerves élettevékenységbe belefejlődik. A siket gyermeknél ez nincs úgy. Ő is beszédkörnyezetben nő fel, de ennek a beszédszokása nem hat rá, minthogy az a szemén keresztül magától nem talál utat az ő lelkéhez, azt nem képes hangzó beszédre hangolni. Erre a hangolásra a siketek intézetei hivatottak.

¹⁶⁾ Clara und William Stern: Die Kindersprache 1907.

A siketek intézeteiben a beszédközösséget a siket gyermekek csoportjával szemben egyedül a tanár képviseli a mai szervezet mellett és a napnak is bizonyos óráiban. Itt éppen megfordított a viszony, mint a természetes beszédfejlődésnél, ahol egynek kell a tömeg szokásához alkalmazkodni. A tömeg pedig mindenkor az erősebb, különösen akkor, ha azt azonos biológiai tendenciák indítják. Ezt mutatják azok az esetek is, amikor a tanár — növendékeinek a hatása alatt — siketnémás beszéddel hat növendékeire. A siket növendékek osztályközössége, érdekközösséget, jelelő közösséget jelent egyénen, a tanár intencióival szemben. Az osztályközösség jelelő tendenciáival szemben a beszédpedagógus valahogyan még meg tudna küzdeni, de a jelelő közösség az osztály korlátjain túl is terjed és túlerőt nyer a tanár, az izolált tanári törekvésekkel szemben. A tanár nem képes, a legjobb törekvése mellett sem, az általános beszédszokás életteli, kényszerítő, szuggeráló hatását kifejezni sem a megszólaltatás első időszakában, sem akkor, amikor a siket gyermek a beszédbeli ráhatásra bizonyos mértékben már áthangolódott. A siketek nevelés-oktatásának mai szervezete mellett a konvergencia másik tényezője, a környezet beszédszokása a tanár személyén keresztül olyan kis mértékben szolgálhatja csak a siket gyermekek beszédfejlődését, hogy az ő megszólaltatásukra fordított anyagi, és az ebből átalakított szellemi energia is nagy részben kárba vész.

A siket gyermeket a naiv realizmus kiemelte a beszédközösségből és jelelő közösségekbe helyezte, ahol a jelelés szokásának hatása alá került, amely hatás teljesen összeférhetetlen a beszédszokás kialakulásával, ahol a beszéd csak mint rákényszerített étel hat az ő épülésére, fejlődésére.

b) E szempontból az idegen nyelvtanulás terén is baj van. Itt ugyan a tanár a halló ifjúság beszédszokásának kialakítása céljából már sokkal hathatósabban tudná képviselni a beszédközösség hatását, ha viszont a növendékcsoport legnagyobb aktuális beszédszükségletének elvétől jobban vezethetné magát. A tanár beszédközösségét képviselő hatása így a belső szükségből megszólaló növendékek egymásra való hatásával megerősödne és a természetes történés és példa kényszerével hatna a fül útján a halló növendékek beszédbeli intencionalitására, azok beszédszokásának kialakulására.

c) Idegen nyelvek tanulásához nyelvkönyvet is szoktak igénybe venni. Az ilyen idegen nyelvkönyv az élő beszédpélda hatásával nem rendelkezik. Az ilyen tankönyv beszédanyagával nem képes sem a pillanatnyi életteljes beszédszükség beszédkészséget közvetítő hatását, sem a beszédközösség-adta hallási benyomásokat pótolni, tehát semmiképen sem képviseli a beszédfejlődéshez elkerülhetetlenül szükséges konvergenciát.

d) Az idegen tannyelvű intézmények valamely országban szolgáltatják még a legjobb alkalmat az illető külföldi beszédszokás elsajátítására. Az ilyen intézetekben a beszédkészség úgyszólván kereskedelmi értéként válik hozzáférhetővé.

e) A siketek megszólaltatását, gazdasági vállalkozásképpen, néhány angol és amerikai magánintézet úgy végzi, hogy a konvergencia mindkét tényezőjének a hatását törekszik biztosítani. Halló növendékek közé, azok számának csekély, 10—20 százalékában, siket növendékeket is felvesznek. Az ilyen intézetekben a siketek csoportját külön tanítják, nevelik ugyan, de a tanidőn kívül, a halló társak között élnek, akik

mint mentorok kezelik, segítik siket társaikat és számukra a beszédközösséget képviselik. A svájci Hohenreinban pedig siket növendékek kiségitő iskolás gyermekekkel közös internátusban élnek, akiknek beszédszokása kényszerítőleg hat beszédfejlődésükre és beszédszokásuk kialakítására. A szülői házban, magántanításban részesülő siket gyermek is a konvergencia hatása alatt nőhet bele a beszédszokásba.

A gazdasági és szellemi energiákkal kényszerülten sokkal ökonómikusabban bánó legközelebbi jövő, a konvergenciát illetőleg bizonyára meg fogja találni a legjobb megoldást.

A G Y A K O R L A T B Ó L.

TANULMÁNYUTAM ITÁLIÁBAN.

Irta: KOLESZÁR JÓZSEF.

A kihelyezés akként történik, hogy évenként bizottság száll ki a javítóintézetekbe, mely az igazgató és a tanítók meghallgatása mellett megállapítja, hogy melyik fiatalokú felel meg a kihelyezés feltételeinek s azt kihelyezi.

A kihelyezett növendéknek nincs szüksége formaszertü segédlevélre. A kihelyezett növendék alkalmazást keres abban a foglalkozási ázban, amelyhez ért. Az elhelyezkedésben azoknak, akik erre saját erejükből nem képesek, a fasiszta női tanács segédkezet nyújt. Ez a fasiszta női tanács olyasféle szervezet, mint nálunk a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága. Ilyen működést fejt ki még az u. n. „Opera di Protezione della Maternica e della Infanzia,” az anyákat és kisdedekeket védő szervezet.

A kihelyezett növendékeket az intézet még 2 éven át nyilvántartja, de a kihelyezett növendék még visszaesés alkalmával sem kerül vissza az intézetbe, mert ha 18 éves kora előtt bűncselekményt követ el, akkor a fiatalkorúak fogházába kerül s ha akkor sem javul meg, a dologházba, mely után mint felnőtt, a rendes bíróság előtt felel tetteiért.

A nápolyi javítóintézetéről külön nem szólok, mert az külső és belső berendezésében azonos a rómaival, talán külseje nem olyan rideg, mint amaz.

Meg kell említeni, hogy a fiatalkorúaknál, különösen Délolaszországban, az egyes bűncselekmények minősítése tekintetében — az ottani éghajlati viszonyok figyelembe vétele mellett — nem szabad összehasonlítást tenni a mi viszonyainkkal. Ami pl. nálunk közveszélyes munkakerülés volna, az ottan nem minősíthető annak. A délolaszországi u. n. proletár-gyermekek — s ezt főleg Nápolyban tapasztaltam, de Rómában is — jóformán az utcán nőnek fel. Nápolyban százával látni kisebb-nagyobb gyermekeket, kik egy szál nadrágban éjjel-nappal az utcán vannak; hetekig, sőt hónapokig nem látják szüleiket, sem ezek gyermekeiket, de nem is aggódnak értük, nyugodtak afelől, hogy a gyermek valahol van. Az ilyen utcán élő gyermekek csoportokba verődve, pajzán játékkal, birkózással, ugrálással, komédiázással töltik napjaikat. Ha megéheznek, nem lopnak, erre nincs szükségük. Mindig jut a piacon egy-egy eldobott dinnyehéj, melyről még le lehet rágni valamit, vagy egy odavetett kagylóállat, vagy más valami s ezzel pilla-

natnyilag enyhítik éhségüket, vagy elmennek a tengerpartra tengeri füvet szedni, vagy valakinek csekély szolgálatot teljesíteni, ebből is kerül néhány centesimo s a létfenntartás gondja máris el van vetve. Csupa kíváncsiságból megfigyeltem egy ilyen gyermekcsoportot, mikor körülvettek egy magárahagyott számárfogatú dinnyéstaligát. Biztosra vettem, hogy megdézsmálják. Rosszul következtettem. Hozzá sem nyúltak, sőt vigyáztak rá. Mikor az árús visszatért, egy fél dinnyét dobtott közéjük, melyet mohón s boldogan elfogyasztottak, azután vígan ugráltak, birkóztak tovább. Ha este elálmosodnak, ott, ahol éri őket az álom, a forgalmas utca járdáján, vagy a piacon, a zsibongó árusok áruasztalán édesen alusznak. A piaci árús a világerő sem kergeti el őket, az utcán, a járdán alvókat pedig nemcsak a járókelők, de a rendőr is óvatosan kikerüli.

Száz és száz gyermek nő fel így az utcán és a hatóságoknak eszközben sincs őket a fiataikorúak bírósága elé állítani csavargás vagy közveszélyes munkakerülés címén. Az idegennek ez feltűnik, de a nápolyi természetesnek tartja, nem ütközik meg rajta, hiszen az ilyen gyermeknek otthon sincs ágya, otthon is csak az utcára nyíló, szobának nevezett odú küszöbén aludna, lábával a járda egyrészét elfoglalva. Tehát ami az ilyen fiataikorúaknál nálunk minősített csavargás, közveszélyes munkakerülés, Nápolyban természetes valami, amin senkinek sem jut eszébe megütközni.

A fiataikorúak fogháza külső és belső berendezésében semmiben sem különbözik a javítóintézettől, csupán szervezetében annyiban, hogy itt az elzárás jellege még jobban kidomborodik. A fogházra ítélt 8—18 éves fiataikorúak az ítéletben megállapított ideig vannak a fogházban, melynek letelte után szabadon bocsáttatnak. A fiataikorúak a fogházi tartózkodás ideje alatt iskolai-, valláserkölcsi oktatásban és ipari képzésben részesülnek.

Az iskolai oktatásnak s általában a pedagógiának itt sokkal kevesebb szerep jut, mint a javítóintézetben. A fogháznak tanítója nincs, csupán a hozzá közel levő javítóintézetből jár át naponta 2 tanító, kik közül az egyik reggel 7—9-ig elméleti tárgyakat ad elő, a másik pedig tornát tanít. A tanítók a napi 2 órai elméleti és tornatanítás után el távoznak s a fiataikorúak öreik felügyelete alatt állanak egész nap.

A valláserkölcsi oktatás céljaira nagy temploma van a fogháznak, melyben ottlétem alatt a hitoktató a Miatyánkot tanultatta a fiataikorúakkal.

Az ipari oktatás céljait a javítóintézetekéhez hasonló tanműhelyek szolgálják, melyek természetesen csak azoknak a fiataikorúaknak adhatnak megélhetést biztosító teljes kiképzést, kik hosszabb időre vannak elítélve. A rövid időre elítéltek házimunkával foglalkoznak.

A fiataikorúak nápolyi fogháza, a „Carcers Giudiziario per Minorenni,” 170 fiataikorút tud befogadni, személyzete áll az igazgatóból, ki jogász, 1 titkárból, kezelőszemélyzetből, 1 őrpáncsnokból, 24 őrből és 2 bejáró tanítóból, valamint bejáró lelkészekből és bejáró orvosból. Egy fiataikorú napi ellátása 4.50 líra (1.48 P).

Ugy a javítóintézetekben, mint a fiataikorúak fogházaiban aránylag feltűnően sok az értelmileg fogyatékos gyermek, de található közöttük a normálist felülmúló tehetség is. Az ott működő tanítók a fogyatékosok gyógypedagógiai kezelésének szükségességét érzik, de erre sem berendezve, sem képesítve nincsenek.

Amint látjuk tehát, Csonka-Magyarország az erkölcsileg fogya-

tékos gyermekek és fiatalok nevelése terén úgy intézményeiben, mint szellemében Itália előtt halad. Az ezen ügygel foglalkozók élénk érdeklődéssel hallgatták a magyarországi viszonyokról szóló ismertetésemet s mikor különösképpen az átmeneti otthonról, a növendékanyag osztályozásáról, pedagógiai és orvospszichológiai megfigyeléséről szóltam, készséggel elismerték a magyarországi állapotok haladotabb voltát.

Értelmileg fogyatékosok ügye. Mivel olaszországi tartózkodásom alatt éppen nyári szünidő volt, mikor is az iskolás gyermekek a fasiszta rendszer bölcs intézkedése folytán tanítóik vezetése és felügyelete alatt különböző hegyvidéki üdülőhelyeken és tengerparti fürdőhelyeken nyaraltak, a gyengetehetségű (oligophrén) gyermekek kiegészítő iskoláit nem volt alkalmam beható tanulmányozás tárgyává tenni.

A fogyatékosok ezen kategóriájának nevelés- és oktatásügyéről tehát részletes beszámolót nem adhatok, csupán azt jegyzem meg, hogy Itáliában hazai értelemben vett u. n. „kiegészítő iskolák” vagy „kislétszámú osztályok” nincsenek, hanem ott az olyan gyermekeket, kik értelmi tekintetben annyira korlátozottak, hogy a normális iskolákban minimális eredményt sem képesek elérni, nevelésre és ápolásra szolgáló zárt intézetekben helyezik el. Ezek közül azokat, akik képezhetetleneknek bizonyulnak, az intézetben ápolják életük végéig, azokat pedig, akik legalább bizonyos mértékben képezhetők, egyszerű részletmunkára képezik ki és vagy szüleiknek adják vissza további eltartásra, vagy egyszerűbb gazdasági munkákra (háziállatok őrzésére, kapálásra, gyomlálásra, stb.) magánmunkaadóknál helyezik el.

Ilyen intézet Rómában a tanköteles koron alul lévő fogyatékos értelmi képességű gyermekek befogadására szolgáló „Vi é la Casa dei Bambini Deficienti a S. Paolo”, továbbá az ilyen fogyatékosokban szenvedő, tanköteles korban lévők számára Milánóban „Istituto S. Vincenzo dei Deficienti (idioti).” Via Copernico 1.

Az utóbbi szakszerű vezetése és berendezése révén világszerte híres, melynek megalapítója a szellemi fogyatékosok nevelése terén nagy hírnévre szert tett olasz pedagógus, prof. Pietro *Parise*. Az intézet ma is az ő szellemében fejti ki működését, egész családja pedagógus, minden leszármazottja a fogyatékos gyermekek nevelésének szolgálatában állott. Ma már csak egy fia él, ki ez idő szerint 80 éves, tiszteletreméltó, kiérdemesült pap s magas kora ellenére, még mindig áldásos munkó-dést fejt ki a vakok római intézetében, az „Istituto dei Ciechi S. Alescio all' Aventino”-ban. Vele való beszélgetésem során sok érdekes esetet mondott el nagynevű atyja pedagógiai működéséről.

A fogyatékos gyermekek nevelésére szolgál még Rómában a „Casa di Cura e di Educazione dei fanciulli adolescenti nervosi” (9. vicolo S. Agnese, Villa Amalia), mely az ideges gyermekek kezelésére és nevelésére szolgál, továbbá a „Casa di Cura Regina Margherita” (Róma, Via di Porta Angelica 2. a.), mely a nyomorék gyermekek háza.

Itt említem meg, hogy Rómában a Népjóléti Miniszterium fennhatósága alatt nagy menhely is van, az u. n. „Ricovero Regina Elena” két különálló épülettel. Az egyik a „Sesine minorenni” a gyermekmenhely céljait szolgálja, a másik, a „Sesine maggiorenni” aggok és gyógyíthatatlan betegek menháza, olyan szegényház-féle.

Öszintén megvallom, hogy az erkölcsileg fogyatékosok nevelése és oktatása terén a mienkénél fejlettebb kultúrára voltam elkészülve Itáliában annak dacára, hogy a magyar képviselőházban 1913-ban a

fiatalkorúak bíróságáról és a fiatalkorúak bűnügyeiben követendő eljárásról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával az előadó az erre vonatkozó külföldi törvényes rendelkezések ismertetése kapcsán kijelentette ugyan, hogy az olasz tervezet a fiatalkorúak anyagi és eljárási jogában a kontinensen a leggyökeresebb megoldást nyújtja, mely középhelyet foglal el az amerikai radikalizmus és a német javaslat félnék haladása között, mindamellett megállapította, hogy a *nevelőintézkedések* megvalósítására szolgáló intézmények megfelelősége tekintetében nem alaptalan aggály merült fel. Hogy várakozásom csak részben vált valóra, önkéntelenül is kutatni kezdtem ennek okát.

Nem kellett messze mennem a kutatásban, mert ha csak egy pillantást vetünk Itália történetére, mindjárt rájövünk arra, hogy Olaszország kulturális fejlődése alig hat évtizedes. Az 1870. esztendeig nem egységes államnak nem voltak meg azok a feltételei, melyek alkalmassak lettek volna arra, hogy intézményeiben fejlődjék. Itáliát csak a XIX. század uralkodó eszméi egyesítették s tették saját sorsának intézőjévé. Olaszország az Ujkor kezdetén elbukott és azóta mindég külső, idegen hatalmak zsákmánya volt. Mivel pedig tudvalevő, hogy „*Inter arma silent Musae*,” a harci zaj Itália számára is akadályul szolgált a kulturális fejlődés szempontjából. *Viktor Emánuel*, *Cavour* és a nagy szabadsághős, *Garibaldi* kitartó küzdelme végre 1870-ben megvalósította az egységes olasz államot.

Felvehetné valaki azt, hogy hiszen Magyarország kulturális fejlődésének időpontja sem esik távolabbi multra, Magyarországon is csak a 67-es kiegyezés óta beszélhetünk modern kulturáról.

Ez igaz, de nem szabad elfelejtenünk, hogy nálunk a kiegyezés előtt jóformán nem volt semmi. Ami most van, az már a nemzeti állam s a modern kultúra alapítása, ellenben Olaszország intézményei alapításuk szempontjából több évszázados multra tekintenek vissza, melyek az egyes országrészek uralkodóinak gyakori váltakozása s a folytonos háborúk miatt nem fejlődhettek s így az egységes Olaszország régi, fejlődésükben visszamaradt intézmények birtokába jutott, melyeknek megújítására még nem volt módja s így azokat olyan állapotban kellett tovább vinnie, amilyen állapotban és szellemben átvette s tudjuk, hogy a haladás útja lassú. Ha mindezekhez hozzávesszük még a világháborút s az utána következő, Olaszországban is a mienkéhez hasonló kedvezőtlen politikai helyzetet, megértjük, miért mutatkozik Itália némely kulturális intézményében látszólagos elmaradottság.

Alig 7 éve annak, hogy Itália nagy fia, *Mussolini* fellépett s az ő politikája máris érezteti áldásos hatását nemcsak hazája gazdasági, de kulturális életében is.

Olaszország ma teljes erkölcsi, anyagi és politikai erejében áll előttünk.

Nem térek ki *Mussolini* politikai sikereinek ismertetésére, csupán csak néhány, a gyermekvédelem céljait szolgáló alkotását említem meg. 1925. dec. 10-én alakult a fentebb említett u. n. „*Opera di Protezione della Maternica e della Infanzia*,” az anyák és csecskők védelmének műve; 1926. április 3-án törvénybe iktatták a Balillát, a gyermekek erkölcsi és testi nevelésére a 7 éves kortól a 14 évesig; az 1929. év elején az „*Előre*” gárdákat, a 14 éves kortól a 18-ig. Ezek az intézmények a hitre, fegyelemre és erőre viszik rá az ifjúságot. Nyáron sok ezer gyermeket visznek a hegyek közé és a tengerpartra egészségük biztosítására. A fasiszta büntetőtörvénykönyv a család intézményét igen szigorú védelemben részesíti, stb., stb.

Nem is fér kétség ahhoz, hogy a nagy Duce a gyermekvédelmet érintő alkotásai során nem fogja figyelmen kívül hagyni a fogyatékos gyermekek nevelése és oktatása terén most még kétségtelenül fennálló egyes hiányok pótlását sem.

A velünk szoros barátságban élő s az általunk nagyrabecsült olasz nemzet iránt érzett tisztelettől és szeretettől indítatva, tanulmányútam legértékesebb eredményét abban látnám, ha az olaszországi fogyatékosok nevelés- és oktatásügyének fejlesztése érdekében csak közvetve, szerény erőink és képességeink arányában, mi magyarok is, ha csak parányi mértékben, közrehatatnánk. Ez irányban való készségünket annyival is inkább felajánlhatjuk, mert olaszországi tartózkodásom idején az ottani szakkörök erre a Magyar Gyógypedagógiai Társaságot általam kifejezetten felkérték. Ugy a vakok, mint a siketnémák, szellemileg- és erkölcsileg fogyatékosok ügyével foglalkozó szakemberek felkérték arra, hogy tolmácsoljam a csonkamagyarországi szakkörök előtt azt az óhajukat, mely szerint örömmel és őszinte köszönettel vennék a kölcsönös szellemi kapcsolat megteremtése iránti készségünket s ennek első lépése gyanánt a szakirodalom termékeinek kölcsönös kicserélését tekintnék. Igéretet tettek arra nézve is, hogy csoportokba szervezkedve, eljönnek Csonka-Magyarországba, az itteni gyógypedagógiai intézmények tanulmányozása céljából.

Tisztelettel javasolom tehát, hogy a Magyar Gyógypedagógiai Társaság a „Federazione Italiani Ciechi” (Firenze, Via delle Carra 2.), a „La Scuola dei Sordomuti” (Siena), az „Istituto S. Vincenzo pei Deficienti” (Milano, Via Copernico 1.) és a „Direttione Generale Istituti di Prevenzione” (Roma, Ministero Giustize) révén a tudományos kapcsolatot haladéktalanul vegye fel.

Végül még egyet jegyezzünk meg. Sokan vannak honfitársaink között, kik nagy előszeretettel szokták lekicsinylő kritika tárgyává tenni hazai intézményeinket s ilyenkor külföldi példákra hivatkozva, sajátjaikat kisebbitik. Kijelentem, hogy aki ezt teszi, az saját tájékozatlanságáról tesz tanúbizonyságot s elárulja, hogy a külföldi intézményeket közvetlen tapasztalásból nem ismeri.

Még valahányszor külföldön jártam, mindenkor azzal a büszke tudattal jöttem haza, hogy a magyarországi kulturális intézmények semmiben sem maradtak el a külföldiek mögött, sőt sok esetben azokat felülműlják.

Nem állítom azt, hogy a mi intézményeink mindenben fejlődésük tetőpontján állanak s a folyton haladó kor igényeinek megfelelően már nem kell ezeket is fejleszteni, de mindenkor szeressük és becsüljük meg azokat, legyünk büszkék rájuk, ahogy édes hazánk minden letiportsága mellett is, de a feltámadás biztos reményében büszkék lehetünk arra, hogy magyarok vagyunk.

S Z A K I R O D A L O M.

Az iskolai gyermekvédelem tárgykörében tartott előadások. Rendezte a székesfevárosi tanács közoktatási ügyosztálya 1927—1930. Az előszót írta dr. Purebl Győző székesfevárosi tanácsnok. Házinyomda 1930. Kwart alak.

A gyermekvédelem terén az iskolák tantestületeire háramló feladatokat a törvény (1908. 36. t.-c.) előírja s a tanító kötelességévé teszi, hogy közreműködjék az erkölcsi romlás veszélyének kitett, avagy züllésnek indult gyermekeknek és fiatal-

korúaknak a becsületes, munkás társadalom javára való megmentése érdekében. A tanítóság, tanárság eddig, úgy pedagógiai szemmértékkel, legjobb akarata szerint eleget is tett ebbéli — törvényszabta — kötelességének, de hiányzott a munkából az egyöntetű irány és a szakszerűség.

Dr. Purebl Győző tanácsnok, mikor a székesfőváros tanügyének vezetését átvette, röktön észrevette a hiányokat és mint a céltudatos gyermekvédelemnek lelkes híve, a gyámolításra szoruló gyermekek szeretetétől indítva elhatározta, hogy azokat megszünteti.

Elsősorban a legkiválóbb szakembereket felkérte, hogy a rendszeres gyermekvédelemről tartsanak a székesfőváros tanerőinek előadásokat. Így tartott *dr. Németh Péter* kir. törvényszéki tanácselnök „Az erkölcsi veszélynek kitett fiatalkorúak védelméről”, — *Gegus Dániel* ny. rendőrfőkapitányhelyettes, a magyar gyermekbíró-ság megteremtője „Az államrendőrség gyermekvédelmi tevékenységéről”, — *dr. Rottenbiller Fülöp* igazságügyi államtitkár, a *Magyar Gyógypedagógiai Társaság* elnöke „A fiatalkorúak Felügyelőhatóságának működéséről”, — *dr. Csorna Kálmán* székesfővárosi árvászeki ülnök „A pedagógus gyermekvédelmi szerepéről”, — *dr. Szundy Károly* kir. tanácsos, a Magyar Iskolaszanatórium-Egyesület igazgatója „A német pedagógiának tudóvszellenes küzdelméről”, — *dr. Szokola Leó* székesfővárosi árvászeki ülnök „Az árvászek és az iskola gyakorlati kapcsolatairól”, — *Krén Margit* szfőv. polgári iskolai tanár, a szfőv. iskolanővéri intézmény vezetője „A székesfőváros gyermekvédelmi intézményeiről”, — *Ölveczky Pál* szakfelügyelő, szfőv. elemi népiskolai igazgató „Az olasz népiskolai nemzetnevelésről”, — *Petik Kálmán* m. kir. kormánytanácsos, szfőv. elemi népiskolai igazgató „A magyar gyermekvédelmi rendszer kiépítéséről”, — *dr. Schirilla Achill* törvényszéki tanácselnök „A gyermek jogairól” — és befejezésül, az eddigiek összefoglalása gyanánt *dr. Purebl Győző* székesfővárosi tanácsnok, m. kir. kormányfőtanácsos, egyetemi magántanár „Az iskolaköteles gyermekek védelméről.”*)

A füzetbe foglalt előadásokhoz írt előszavában megemlíti *dr. Purebl*, hogy ma már minden iskola testületében egy tag hivatalból köteles a gyermekvédelemmel foglalkozni. Tulajdonképpen ezek számára rendezték a szóbanforgó előadásokat, akik aztán a testületi üléseken kötelesek ismertetni a fenti előadásoknak a tartalmát, hogy azok a tanerők közkincsévé váljanak.

Azelőtt is beszéltünk gyermekvédelemről, de csak legújabbán látjuk megvalósítva és megszervezve a hiányptólló fontos intézkedéseket. Ha *Szabó Károly* tanácsnoknak a tanítók, tanárok anyagi helyzetének javítását, *dr. Bárczy István*nak a szép iskolaépületeket és az iskola belső munkáját rendező helyi tanterveket köszönjük — *dr. Purebl Győző* tanácsnoknak azért hálás a szfőv. közönsége, hogy bevitték az iskolába és intézményessé tette ott a gyermekek védelmét. Itt vannak az áldásos munkát végző *iskolanővérek*, itt a tek. Tanács gondoskodását dicsérő, évek során át hiába kért, hiába sürgetett *iskolaorvosok*, a fővárosi és vidéki *nyaraltatás*, az ifjúsági *étkeztetés*, a rendszeressé tett iskolai *felruházás*, a korábban szinte megoldhatatlannak látszó, de ma már gyönyörűen bevált és — mondjuk meg, hogy — kifogástalanul működő iskolai *tejjelátás*, a gyerekeknek testi megerősödését célzó *csukamájolajakció* stb. Azelőtt is voltak villamos vasúton tett iskolai kirándulások, de sohasem láttunk nyáron anyyi, — gyereksereggel száguldó villamost, mint az idei szünidőben. Ezrével röpitették ki a kacagó, éneklő gyereksereget az egészséges levegőjű budai hegyekbe!

Csak gratulálni lehet a székesfőváros közönségének, hogy *dr. Purebl Győző*ben olyan férfút állítottak a közoktatás élére, akiben megvan a tudás, az emberszerető szív, a törhetetlen akarat arra, hogy testben-lélemben egészséggé, erőssé és helytállóvá nevelje a gondjaira bízott ifjú generációt. Nincs nagyobb kincsünk az egészséges, vidám, jóra kész gyermeknél, ifjúnál. Aki ilyeneket nevel, nemcsak a jelennek, nemcsak a fővárosnak dolgozik, hanem a jövőért él és az új Nagymagyarország alapjait rakja le.

És a lelkes tanítók, tanárok mily készséggel feláldozták a nyári pihenőt, hogy mint a gyermekvédelem hűséges munkásai segítsenek megvalósítani a székesfőváros ideálisan nemes elgondolású terveit.

Gratulálunk a székesfőváros lelkes tanítói gárdájának is, hogy megértve a vezér szavát, híven segít megvalósítani a gyermekvédelem magasztos céljait.

Meg vagyunk győződve, hogy a gyermekvédelem tökéletesítése közben eljutnak majd a gyógypedagógiai oktatás területére, a fejlődésükben korlátolt gyermekek intenzívebb védelméhez és gyámolításához is. Adja az Ég, hogy ez mielőbb bekövetkezzék, mert itt is sok és talán még nehezebb feladat vár ránk. (ém.)

*) Ezt az előadást lapunkban is közzétettük. (Lásd M. Gyp. 1930. 5—6. sz.)

E. Lesch: *Bericht über den IV. Kongress für Heilpädagogik in Leipzig 1928. J. Spinger, Berlin.*

A kongresszus 63 előadás keretében úgy a gyógypedagógia, mint a gyógypedagógiát érintő határkérdések egész sorozatát tárgyalta. A kongresszus anyagát könynyebb áttekintés végett felosztjuk: *A.* tisztán tudományos előadásokra általános elméleti kérdésekről; *B.* tisztán tudományos előadásokra gyógypedagógiai elméleti és gyakorlati kérdésekben; *C.* általános jellegű gyakorlati kérdéseket tárgyaló előadásokra.

A.) Az elméleti kérdéseket tárgyaló előadások közül

1.) *G. Kafka, Drezda. A primitívek pszichológiája és annak jelentősége egy összehasonlító fejlődépszichológia kiépítésében.*

Előadását avval kezdi, hogy minden részletmegismerés csak lépcsőfok az általános megismeréshez. Valamely tudomány területén a speciális törvényszerűségek felismerése vagy az alaptörvények még szélesebb körű általánosításához vezet, vagy az alaptörvények érvényességi területének szűkebb körre való szorításához. Az utóbbi esetben is megvan a lehetősége a felismert tény általánosításának, akkor is, ha e speciális törvényszerűség felismerése nem a végső cél érdekében történt, hanem önmagáért.

A specializálódásnak ezen a periódusán minden tudomány átmegy, de világosan megmutatkozik az is, hogy sok részletkutató a tudomány végső célját elveszti szeme elől. Mikor aztán a speciális ágak annyira fejlődtek, hogy bizonyos önállóságot értek el, új követelést támaszt a kutató, amennyiben a különböző részletterületekre érvényes törvényeket összehasonlító módszerrel magasabb törvényszerűségekké foglalja össze.

Az összehasonlító pszichológia elmaradt az összehasonlító morfológia és pszichológia mögött. Ennek oka egyrészt az, hogy a pszichológiának, mint aránylag fiatal tudománynak első sorban a lelki élet általános és külön törvényszerűségeit kellett kutatnia, mielőtt megérett volna az összehasonlító módszer alkalmazására, másrészt pedig az arra való hajlandóság, hogy kialakult pszichológiai kutató módszerek híján a pszichológia jelenségeit fizikai és biológiai módszerekkel kutatták.

Először a differenciális pszichológia használta az összehasonlítás módszerét.

Kafka új összehasonlító fejlődépszichológiája azon az úton halad, amelyet a differenciális pszichológia jelölt ki, egyszersmind a komplex lelki működéseket életközelségben, a lelkiélet minden vonatkozásában vizsgálja. Ebben az értelemben az összehasonlító fejlődépszichológia részletterülete az összehasonlító pszichológiának, amennyiben kutatja úgy az egyes ember lelki fejlődését, mint a lelki élet fejlődését általában és így tárgya nemcsak a gyermekpszichológia, a primitívek pszichológiája, az állatpszichológia, mint alapvető tudományok, hanem különös feladata az állatok, primitívek és gyermekek lelkivilága közti összefüggéseket kutatni és vonatkozásba hozni a felnőtt kultúremler lelki világával.

Mielőtt az összehasonlító fejlődépszichológia munkamódszerét ismertetné, kifejti a primitív és a fejlődés fogalmát, mint alapfogalmakat, melyekkel az összehasonlító pszichológia dolgozik.

A primitív fogalmát etnológiailag vezeti be és rámutat arra, hogy különbséget kell tenni népkultúra szerint primitív és gyermekien primitív között. Fejlődépszichológiai szempontból mindkettő alacsonyabb differenciálódási fokot jelent a felnőtt kultúremler differenciálódási fokához viszonyítva.

Ami a fejlődés fogalmának tisztázását illeti, rámutat arra a felfogásra, amely a gyermek, illetve a primitív és a fejlett kultúregyén közt csak kvantitatív és nem kvalitatív különbséget ismer el. (Aristotelesnek a potenciális képességek aktualizálódására vonatkozó elméletétől a legújabb korig ezt a felfogást vallotta a pszichológia.)

A legújabb kutatások egyrészt a felnőtt és a gyermek, másrészt a kultúregyén és a primitív közt kvalitatív különbséget állapítottak meg. Az összehasonlító fejlődépszichológia a kvalitatív különbségeken belül rámutat a fejlődés periodicitására, külön törvényszerűségeire és a fejlődési periodusok önállóságára. Tekintetbe véve a fejlődési periodusok alapvető különbözőségét, az összehasonlító fejlődépszichológia súlyt helyez arra, hogy azokat a törvényszerűségeket is kutassa, melyek az egyes fejlődési periodusok közt fennállanak. Ily vonatkozásokat azután úgy hossz-, mint keresztmetszetben fel kell tárnia. A keresztmetszet a fejlődési fokok egyidejűségét tárja fel, illetőleg az egyénekben belüli fejlődési fokokat egymás közt hasonlítja össze. Az egyidejűségnek így értelmezett fogalma nem idegen sem a differenciális pszichológiában, sem a gyógypedagógiában.

A fejlődépszichológia keresztmetszeti feltárása fejlődépszichológiai tipológiát követel úgy a gyermekpszichológia, mint a népléktan terén. Csak ezeknek az irány-

elveknek tekintetbe vételével érheti el az összehasonlító fejlődépszichológia a célját, azt, hogy hasznosítja a gyermekpszichológia eredményeit a néplélektanban és viszont, és így inkább előreviszi a *pszichológia egységességét*, mint a deduktív módon dolgozó a priori módszerek.

2. *F. Krueger, Leipzig. Az általános pszichológia új irányelvei és eredményei.* Felsorolja azokat a *követelményeket*, melyeket az általános pszichológiának szerinte tekintetbe kell vennie. Ezek közül a legfontosabb, hogy az ált. pszichológiának együtt kell dolgoznia a gyógypedagógiával, a patológiai tanulmányágakkal és a neveléstanal. A legújabb eredményekhez következő módszerek vezetnek:

a) *A közvetlen adottságoknak a lehetőségig tökéletes leírása.* Ez a metodikai alaptörvény a legújabb kutatásokban történeti szükségszerűséggel nyomul előre. Eredményei új irányt jelölök.

b) *A pszihikai történés egészének szemlélése és tekintetbe vétele,* pszihikus jelenségeiben úgy, mint funkcionális téren. A részletjelenségeknél is az egész lelki-élet és különösen az érzelmi élet tekintetbevétele és dominálása.

c) *A strukturproblémák előtérbe helyezése,* a lelki diszpozíció tekintetbe vétele. Tervszerű genetikus vizsgálatok szükségessége.

3. *H. Volkelt, Leipzig. Újabb vizsgálatok a gyermeki felfogásról és alakzat-reprodukálásról.*

Előadó gyermeklélektani kísérletei, melyek a gyermek felfogó és formareprodukáló képességére vonatkoznak, az állatpszichológiai kísérletek analógiájára, úgy az instrukció adásánál, mint a kísérleti személy munkájánál — kisebb gyermekeknél egészen, nagyobbaknál lehetőleg — kizárja a beszélő formát. Az első kísérletsorozat, mely a beszédet teljesen mellőzi, a csecsemő formakülönbségmeglátására vonatkozik. Ez az első kísérletsorozat egy éves gyermekekkel.

A kísérlet eszköze négy különböző formájú tejesüveg volt, (háromszögű, ovális, négyszögű és hegedűalakú) melyek színre, nagyságra és taktilisan (fogás, anyag, hőfok) egyformák voltak, de csak az egyiknek dugaszán volt olyan nyílás, melyen a tej kiszopható volt.

A kísérlet maga úgy történt, hogy először azt a formájú üveget adták a csecsemőnek, amelyen a nyílás volt, azután ugyanezt egy másikkal együtt, majd ugyanezt két, majd három másikkal együtt. Így a gyermek megtanulta, tapasztalatai alapján *megkülönböztetni és kiválasztani* a tejet adó palackot.

A kísérlet külső körülményeire vonatkozólag meg kell jegyezni, hogy a csecsemő nem az ápolónő karján vagy ölében ült, hanem egy csúsztatható állványon levő palackok közül, ágyában ülve és mozogva választhatta a palackot. Az eredmény az volt, hogy 29 esetben mind a 29-en megtanulták a tejadó üveg kiválasztását. A csecsemők 5—12 hónaposak voltak. A kísérletvezető megállapítása szerint a csecsemők, miután megtanulták, hogy a tejesüveget kiválasszák, meglepő biztonsággal nyúltak a többi üveg közé helyezett palackjuk után.

A csecsemő magatartása, ahogy mozdulatait a csalódottság fékezzi, szemével keres keze nem mozdul, mikor nincs ott a palackja, azt az értelmezést teszi jogosulttá, hogy a csecsemő az alakot felismerte és a tej élvezésének, mint érzelmi motívumnak alátámasztásával az *egész feladatkomplexumot átélte*. A kísérletet interpretálva, előadó arra az eredményre jut, hogy a kis gyermek összehasonlító ítélete annál biztosabb, annál inkább irányul az összkvalitásra, minél kritikátlanabb.

Ugyanezt a kísérletet megismételte *Volkelt* 5—8 éves idiota gyermekekkel is, s bár ezek is megtanulták az ő üvegük kiválasztását, magatartásuk mégis lényeges eltérést mutat a normális csecsemőtől. Az idioták viselkedése sokkal kevesebb határozottságot és céltudatosságot mutatott, mint a csecsemőké, az összkvalitás átélése kevésbé teljes.

Volkelt a genetikus *egésztelátás, egésztelátelés pszichológiáját* látja megerősítve az alábbi kísérlet eredményeiben is. *Rössel* csengőkiválasztási apparátusával is kísérletezik a következő módon:

70 cm széles és 70 cm magas, sűrű falfelületen két, alakra, nagyságra vagy színre különböző csengőt helyez el, melyek közül érintésre csak az egyik szól. A gyermek feladata, hogy megtanulja, melyik a szóló csengő változtatott térbeli elhelyezés mellett is.

A gyermeket ennek a feladatnak elvégzésénél is az összkvalitás ragadja meg, a domináló jelleget látja és a szerző itt is ahhoz a megállapításhoz jut, *hogy a jellegzetesnek felismerése jellemzi a primitív lelkivilágát*. Egyben kimutatja azt is, hogy bár a kis gyermek meglepő biztonsággal fogja fel az élmény egészét, amilyen gazdag ez az egész komplexumokban, olyan szegény részleteiben és széttagolva. Ezt a folyamatot lelki diffúzióknak nevezi.

Az előadó rendkívüli érdekes számkép- és formareprodukálási kísérleteit rész-

letezni itt nincs alkalom. Mindegyik kísérletsorozat igazolja a csecsemő élményének teljességét a tárgyjal szembeni ismeret és megismerés *érzelmi telítettségét* analizálhatatlan voltát, az érzéskomplexumok összeolvadását a felismeréssel, megtanulással és ítélettel.

(Justné Kéri Hedvig.)

Egységes szervezeti Szabályzat. A vakok intézeteinek egységes szervezeti szabályzata. Jóváhagyatott a Vkm. 700/5—1930. sz. rendeletével. Kiadta a gyógyped. intézetek és kisegítő-iskolák orsz. Szakfelügyelősége. Budapest, 1930. Bethlen-nyomda. 24 l.

A gyógypedagógiai intézetek 1912-ben készült, egységes szervezeti szabályzata elavult, ezek helyébe lépett a mostani, melynek első része speciálisan a vakok intézeteire szól, (1—15. §.), de a 16. §-tól kezdve vonatkozik általában a többi intézetre is.

Megtudjuk belőle, hogy a vakok intézete oktató tagozatának összes évfolyamait elvégzett növendékek a *polgári iskolával egyenlő értékű végbizonyítványt kapnak*. Van az intézetben kántorképző is a vakok számára.

A kifejezetten gyengeelméjű vakok részére külön (D=debilis) osztályt is nyitnak a szükséghez mérten.

Az intézetek nevelői tagozatába már a 4 éves kortól felveszik a vak gyermekeket s 19 éves korukig maradhatnak az intézetben, miközben elvégezhetik az intézet iparostanonciskoláját is. Az intézetből kikerült vakokat a foglalkoztató veszi át s gondoskodik megélhetésükről. A tehetségesebbek zenei oktatásban is részesülhetnek.

A humánus elgondolással megszervezett intézetből csak a képezhetlen gyengeelméjű vakokat zárják ki (7—8. §.), de „okmányaikat” további intézkedés céljából a szakfelügyelőséghez kell felterjeszteni. Ennél sokkal jobban érdekelné a szülőket, hogy az intézetből elbocsátott szegény, gyengeelméjű vak gyermekkel mi legyen, de arról a szabályzat nem tud. Kizárják a nehézkorosokat, a súlyos bénaságban stb. szenvedő vakokat is. Nincs intézkedés a *vak-siketek* neveléséről sém, pedig nagy szeretettel, szaktudással és szép eredménnyel foglalkoztak velük az intézetben. Ezek szomorú pontjai a szabályzatnak és meg vagyok győződve, hogy a vakok ügyének humánusan gondolkodó vezetői találnak majd egy-két termet, ahol ezeket a százalomra méltó emberi lényeket is el lehet helyezni.

A szabályzat 16—70. §§-ai általános érvényű rendelkezéseket tartalmaznak s a régi szabályzattal szemben nem igen mutatnak eltérést.

(ém.)

Descoedures Alice: Nevelő játékok. Dr. Decroly és Monchamp nyomán normális kisdetek és értelmi fejlődésükben korlátolt iskolás gyermekek részére. Kiadta és magyarázó jegyzetekkel ellátta D. A. Fordította Éltés Mátyás áll. kisegítőiskolai igazgató. Budapest 1930. A kisdeteknevelés kiadása. 17 l.

Ebben a füzetben két játéksorozatnak a leírását találjuk, melyet dr. Decroly és munkatársai az ovodába járó normális, valamint a szellemi fejlődésben korlátolt gyermekek részére állítottak össze. A játékok a figyelem, öntevékenység és az érzékszervek nevelését szolgálják. Egy-egy sorozat 15 játékból áll. Az első sorozat a kezdők játéka s főleg az érzékszervek gyakorlására valók. Vannak gyakorlatok a látás, a hallás, a tapintás számára. A második sorozatban a nagyobb, fejlettebb gyermekeknek találunk érzékszervi gyakorlatokat, olvasási, számolási és helyesírási játékokat.

Dr. Decroly játékeit eddig is ismertük iskolánkban, Éltés Mátyás igazgató kezdeményezésére már évek óta igen eredményesen felhasználjuk a szellemi fejlődésükben korlátolt gyermekek tanításánál. A kezdőknél szinte nélkülözhetetlenekké váltak. A figyelem lekötésére, ébren tartására, az öntevékenység fejlesztésére kiválóan alkalmasak; élénk, mozgalmassá, kedvessé teszik a tanítást. A gyermekek tesznek-vesznek; jó kedvvel foglalatatoskodnak, játszanak, beszélgetnek s közben szinte észrevétlenül sajátítanak el egy csomó ismeretet anélkül, hogy képességüket meghaladó dolgokkal terhelnék meg őket. Nagy előnye a játékoknak, hogy sokféleképpen alkalmazhatók. A velük kapcsolatos tanítási anyag, kézimunka-anyag, érzékszervi-, beszéd-, számolási- és helyesírási gyakorlatok nem megkötött szabályok, hanem ellenkezőleg a változtatásoknak és kombinációknak mindig tág teret engednek. Ezek a játékok nem kizárólag az abnormis gyermekek részére készültek. Eredményesen használhatók az ovodákban és az elemi iskola első osztályaiban is.

Igen értékes és hasznos szolgálatot tett ügyünknek Éltés Mátyás, mikor ezt a munkát lefordította s ezáltal hozzáférhetővé tette a francia nyelvet nem ismerő kartársainak is. A munka kapható Budapesten, VIII. Mosonyi-utca 6. Az állami kisegítő-iskola segélyző bizottságánál.

(Haberstroh.)

Nagy Péter: Olvasókönyv a siketnémák intézeteinek (iskoláinak) IV. osztálya számára. Irta: N. P. a siketnémák váci kir. orsz. intézetének igazgatója. Vác, 1930. Révai nyomda Bpest. Kis 8. 72 l. Min. engedélyezés száma 780—02—15—930.

Örömmel jelentjük ennek a kis könyvnek a megjelenését, melyet, remélhetőleg több is követni fog. Nagy útat tett meg, sok bíráló véleményt hallgatott meg a t. szerző, míg odajutott, hogy könyvét nyomtatásban adhatta kis növendékei kezébe. Éppen azért mi most nem bírálni akarunk, hanem örülni a kis siketekkel, akiknek ily kedves könyvet adott kezébe a szerző.

Tanítvány és tanár szempontjából helyesnek és jónak találjuk az olvasmányok után írt összefoglaló kérdéseket, amelyek egyfelől gondolkozásra, másfelől a szabatos kifejezések megtalálására szoktatják a tanulót.

Igen helyes az is, hogy az olvasmányok szövegét az ismeretlenebb és új kifejezéseknél magyarázattal kíséri. Ezeket a magyarázó szókat a növendék bizonyosan beírja a kis kézi szótárba, ami megint értékes és felette hasznos csendes foglalkozás is lehet; különösen, ha a tanár illusztráltatja is a szótárban az egyes definíciókat.

Csak azt sajnáljuk, hogy ma, amikor a halló gyerekek könyvei tele vannak szebbnél-szebb színes képekkel, a siketeknek — akik számára színek szimfoniáját kellett volna nyújtani — egyszerű, száraz, fekete képekkel kell megelégedniök. Ez nem a szerzőn múlott, hiszen láttam szépen illusztrált kéziratát, hanem a viszonyokon; a költségeken. De én inkább lemondanék sok hiúságos, üres nyomtatványról, hogy megadhassam a kis siketeknek azt az örömet, hogy iskolakönyve szép, színes képeiben ő is éppúgy gyönyörködhessek, mint kis halló iskolatársai. Ha illetően módon kibővíül a könyv, annak esetleg hasznát vehetik a kiegészítő iskola III. osztályos tanulói is. (ém.)

A. Behm *Das Bettnässliden (Az ágyba vizezés betegségéről) 1930. G. 46.*

A népszerűen megírt könyvecske alapeszméje az, hogy mivel az ágybavizelés nem egységes kórokozó által létrehozott betegség-egység, befolyásolása sem történhetik sematikusan, egy szempontból nézve, hanem a különböző *tipusok* szerint. Szerző megkülönbözteti a *degeneratívokat*; ide tartoznak azok, hol a kiűritési zavarok helyi okokra (összenövések), vagy centralis tényezőkre (gyengeelméjűség, epilepszia) vezethetők vissza. A *flegmatikusokhoz* sorolja szerző a lassú, közönyös, tompa természetűeket, valamint a nem-nevelteket. Végül beszél még a szorosabban vett idegesekről, *neurasztákról*, kikhez az ingerlékenyek, félnékek, gátoltak tartoznak. A megszokott orvosi fizikális (villanyozás, masszázs) és gyógyszeres kezelés mellett leghathatósabbnak bizonyult az *akarat* nevelése, mely lényegében a környezet szűgesztív erején, pedagógiai ügyességén múlik. (rm.)

Grete Stulz: *Die sonderpädagogische Arbeit an schwererziehbaren Jugendlichen. Wege z. Heilp. H. 7. VIII. 139 l. Marhold-Verlag Halle a. S. 6 M.*

Hogyan lehet és kell a normális úton a társadalomba bele nem nevelhető fiataloknál *különleges* nevelői ráhatás segítségével életrevalóvá és a kultúra befogadására alkalmassá tenni? Erre a kérdésre ad feleletet a szerző, miközben egyik nehezen nevelhető leány növendékének átalakulását tárja szemünk elé. Műve tanulságos és érdekes gyógypedagógiai monográfia. (ém.)

Dr. Bognár Cecília *egyet. m. tanár: Tanulmányok a gyermeki lélekről. Berlin, Ludwig Voggenreiter Verlag Magyar osztálya. 1925. 114 l.*

A bevezetésben, a gyermek emlékezete című fejezetben, az emlékezet fontosságáról és értékéről ír. Mivel a gyermek előmenetele még nem ad kellő felvilágosítást a gyermek szellemi képességére, azért iparkodjunk megfelelő módszerekkel azt megismerni. Ismerteti *Ranschburg* emlékezetvizsgálatát és a típus befolyását az emlékezetre.

A tehetség és alkotó képzelet című fejezetben kárhoztatja az iskolák azon munkáját, amely csak bizonyos anyagnak emlékezetbevésését kívánja meg. A mai iskolarendszer kevés alkalmat ad a képességek kifejlődésére. Mindezek elterére mégsem helyesli azt az elvet, amely a tehetséges gyermekek részére külön iskolát kíván, mert ezzel a széttagolással az iskola mindjobban eltávolodna az élettől. Fontosnak tartja a tehetségeket felismerő módszerek keresését.

Az alkotó munka terén öntudatlan és öntudatos típus különböztet meg.

Majd a játék és a mese fontosságát ismerteti a képzelet fejlesztésében. Itt emlékezik meg arról, hogy a kiváló tehetségek mellett milyen fontos a gyengébb képességűekben sokszor megtalálható egyes képességek felfedezése, amit nem szabad elvszni engedni.

A gyermek hibái című részben a hazugság különféle okaira mutat rá. A patológias hazudozók leszoktatását nem tárgyalja, mert az a gyógypedagógia hatáskörébe tartozik. Ismerteti azokat a hibákat és azok leszoktatási módjait, amelyeket a gyermek nyelvével követ el: sok beszéd, káromkodás, illetlen, durva kifejezések használata, csúfolódás, gúnyolódás, ragalmazás, megszólás, árulkodás.

„A gyermek szexuális élete.” Itt ismerteti ennek az ösztönnek hatalmasságát. A koedukációt helyesnek tartja. A nemi felvilágosítás problémájában nem foglal állást sem pro, sem kontra, hanem azt tartja fontosnak, hogy mit és hogyan tud meg a gyermek.

A szülők hibái című fejezetben rámutat arra, hogy a gyermekek hibáért kevés szülő keresi magában az okot. Ehhez csatlakozik az a fejezet, hogy miként neveljük a szülőket.

Nagyon tanulságos A magyar gyermek életrajza című fejezet, melyben mindenre kiterjedő figyelemmel adja meg a magyar gyermek képét. A tanítással foglalkozóknak fontos kötelességévé teszi, hogy a helyeseket fejlessze, a hibákat igyezzék csökkenteni.

Az ügyesen összeállított, könnyen érthető nyelvezettel megírt kitűnő könyvecskét nagy haszonnal forgathatják a gyógypedagógiával foglalkozók. (V. F.)

Riport of the First Conference of Workers amongst the Deaf of South Afrika.

Bloemfontein, 1928. június 25. és 26-án.

A délafrikai angol gyarmatok négy siketnéma intézetének tanári testületei — kivétel nélkül férfi és női szerzetesrendek tagjai — első konferenciára jöttek össze, amelyen a következő határozatokat hozták:

I. Az intézetek osztályozása: A konferencia angol mintára, a siketek intézeteinek számára a következő ellátást igényli: 10 siketnéma gyermek nevelése és ellátása szempontjából egyenlőnek tekintendő 20 vak, 25 nagyothalló és 40 normális gyermekkel, úgy, hogy 100 siketnéma növendékes intézet olyan javadalmazásban részesítendő, mint 400 növendékes normális iskola.

II. A tanítás nyelvének kérdése: a) Lehetetlennek tartja azt, hogy ugyanabban az intézetben két nyelven történjék a tanítás. b) Az összes intézetek hangbeszédre tanítják a növendékeket.

III. A nagyothalló gyermekek kérdése: a) Szükséges, hogy az összes normális iskolák növendékeit vessék alá fülorvosi vizsgálatnak és gyűjtsék össze a hallási fogyatékosággal bíró gyermekeket. b) A siketek intézeteinek növendékeit is fülorvosi vizsgálatnak vessék alá és válasszák külön a hallással bírókat. c) A nyert leletek alapján gondoskodjanak megfelelő intézetekről.

IV. A gyengetehetségű siketek kérdése: Szükségesnek tartják a gyengetehetségű siket gyermekek különválasztott nevelés-oktatását is. Az ilyen gyermekek elsősorban siketeknek tekintessenek és csak másodsorban gyengetehetségűeknek.

V. A tankötelezettség: A siketek tankötelezettségének sürgős kimondását szükségesnek tartják.

VI. A felvételi kor és évfolyamok száma: a) A kötelező beiskolázás kezdődjék a 7-ik életévtől, a tetszés szerinti pedig a 4-ik életévtől. b) A tankötelezettség a 17-ik életévig tart. c) A konferencia szükségesnek tartja továbbá a 17-ik életévben kezdődő, két évre terjedő ipari képzést, és kéri a munkaügyi miniszteriumot, hogy sürgősen gondoskodjék erről.

VII. Az intézetek ellátása: A nevelési és eltartási költségeket hajtja be az állam közvetlen a szülőktől és hatóságoktól, és bocsássa javadalmazás formájában az intézetek rendelkezésére. Egy növendék nevelési és eltartási költsége havi 2 fontban állapítandó meg.

VIII. A tanerők fizetése és nyugdíj ügye: a) Mínthogy a siketek tanárai magasabb képzettséggel rendelkeznek és nehezebb munkát végeznek, mint a normál pedagógusok, nagyobb fizetési igényeket támasztanak. Az igazgatói példék az intézeti növendékek létszámával emelkedik. b) A konferencia kéri a kormányt, hogy szervezzen nyugdíj alapot a siketek tanárai számára.

IX. A tanárok képzése: A siketek intézeteiben csak megfelelő képzettséggel bíró tanerők alkalmazhatók.

X. A növendékek létszámának kérdése: a) 10 növendék legyen a maximális osztálylétszám. b) A kisebb növendéklétszámú intézetek részesítendőek magasabb javadalmazásban. 60 növendékkal bíró intézetek igazgatói már nem vezetnek osztályt. Az ipari képzést bízzák külön tanerőre.

XI. A szervezet kérdése: A következő kongresszus szervezésére szervező bizottságot választanak, amelynek feladatává tesszik: a) a kongresszus előkészítését, b) tudományos munkaprogramm kidolgozását és annak megvalósítására való kiosztását.

(Münz Albertina.)

Giulio Ferreri: „Don Antonio Provalo”, Verona 1930. 33 lap A veroni siketek intézetének 100 éves évfordulója alkalmával annak alapítóját Don Antonio Provolot, mint a hangbeszéd módszer olasz meghonosítóját ünnepelték, aki az 1840-ben jelent „Manuale”-jével nemcsak a beszédtanítás módszerét propagálta, hanem mint

első szakember, a siketek beszédétől is megkövetelt formális tulajdonságokat és az azokhoz vezető útát is meghatározta, amint arra e sorok írója „A siketek beszédének esztétikája,” 1924. című tanulmányában is rámutatott már. Hogy *Provolto* hatása nem érvényesíthetett Olaszországban már 1840-től kezdődőleg; hogy csak 1880-tól kezdve, idegen befolyás alatt kezdett elterjedni a hangbeszédmódszer, annak *Fendola* az oka, az olasz siketek oktatásügyének akkori vezetője, meg *Fornari*, akik mindent elkövettek, hogy az új gondolatok és az új gyakorlat értékét a saját egyéni érdekében, egyéni hatáskörük érdekében csökkentésük és hitelezésük rovására. Az utókor rehabilitálta *Provolto*-t, akinek gondolatai nagyjából még ma is újszerűsüggükkel hatnak.

(Michels.)

Prof. Paul Ranschburg: *Experimentelle Beiträge zur Lehre vom Gedächtnis, Urteil und Schlussfolgerung an Gesunden und Kranken. Aus Archiv. f. d. g. Psych. Bd. 77, Störing-Festschrift, 1930.*

Egy nagyobb munkának néhány fejezetét kapjuk a fenti cím alatt. A szerző az első két pontban állást foglal a jelenlegi pszichológiai irányokkal szemben. A harmadik pont alatt a felfogó és megtartó emlékezet viselkedését tárgyalja értelmes és értelmetlen szópáraival, 739 kísérleti egyénen végzett vizsgálatai alapján. Az emlékezet teljesítményeit: nagyon gyenge, gyenge, csekély, mérsékelt, kielégítő, jó, kiváló és maximálisnak nevezett kategóriákra osztja, százalékokban megállapítván a talált értéket úgy a felfogó, mint a megtartó emlékezetet illetőleg. Az emlékezet teljesítményeit viszonyba hozza a szerző a korrallal, a lefolyt idővel, a tartalmak minőségével, a kísérleti egyének nemével, valamint a szópárok homogén és heterogén strukturájával.

A negyedik pont tulajdonképpen különálló tanulmány, amely a normálisok és idegbetétek egyszerűbb és magasabb ítéelseinek törvényszerűségeire vet világot. Érdekes megállapítások: A tisztán értelmességre beállított kísérleti egyének csoportja túlsúlyban helyes következtetést vont, ellenben túlsúlyban egocentrikus, érzelmi színezetű és késve beálló reakciókat találunk azoknál, akikben szándékosan váltunk ki komplexumokat. A páciens zavaros tartalmait láthatólag befolyásolják ugyan, színezik és meglassítják a következtetéseket, de azoknak logikai lefolyását nem hamisítják meg. A parafrenikus ítélő képessége az értelem terén, még erős érzelmi színezettség mellett is, zavartalannak látszik, bár a kórosság hatása rajtuk minden esetben kimutatható.

(Michels.)

Dr. Krenberger Sámuel, cs. és kir. kormánytanácsos: *Az általános osztrák izraelita siketnéma-intézetet véglegesen lezárták. Fájdalmas visszapillantás a legutolsó igazgatótól.*

A bécsi izraelita siketnéma-intézet fennállásának 50 éves jubileumára. 1894-ben az intézet második igazgatója, dr. *Brunner Mór* ünnepi iratot adott ki. Az 1894-től 1926-ig terjedő időszakról kisebb terjedelemben magam számoltam be. Jelen sorokban be akarok számolni ezen híres, nagy és igen keresett intézet főbb eseményeiről. Legelőször számszerű adatokkal fogom az intézet népszerűségét bizonyítani. 1844-től 1925-ig 1177 növendéke volt az intézetnek (757 fiú és 420 leány). Ezek közül 508=43.2% lengyel; 278=23.1% magyar (addig az időpontig, míg Budapesten létesül ugyancsak zsidó siketnéma-intézet 1877.), 107=9.1% bécsi és alsó-ausztriai; 180=15.21% csehszlovák, 43 román, 27 orosz, 13 délszláv, 8 német, 6 palesztinai, 3 trieszti származású, azonkívül 2 Baltimorból, 1—1 Konstantinápolyból, Drinápolyból, Szalonikiből, Bulgáriából, Belgiumból és egy leány ismeretlen helyről jött az intézetbe. Egész idő alatt 3 katolikus növendékük is volt, bár az intézet alapszabályai csak zsidó növendékek felvételét engedték meg. A zsidó siketnéma intézet megalapítója a morvaországi Nikolsburgból való *Kolisch Hirsch* (1780—1866.) aki az izraelita siketnéma nevelő és tanintézete alapításának ötletét egy szerzetestől, *Czeh Jánostól* kapta, kívül Badenben ismerkedett meg. *Hirsch* ezen ismeretség hatása alatt elhatározta, hogy Nikolsburgban siketnéma-intézetet állít fel. Első gondolata volt, hogy megfelelő tanerőt szerezzen. *Deutsch Joel* brünni tanítót Badnba hívták és *Czeh* rövid ismeretség után meggyőződhetett, hogy *Deutsch Joel* hívatott ember az új intézet vezetésére és a tanítói munkára. *Deutsch Joel* 1813-ban született s 44 éven keresztül volt igazgatója az izraelita siketnéma intézetnek. 1888-ban vonult nyugalomba. Az intézetet 1844-ben nyitották meg Nikolsburgban 6 növendékkel, 1852-ben átköltözött Bécs mellé, Untermeidling-ba és az év júliusától kezdve a vallás- és közoktatásügyi miniszterium által is jóváhagyva, mint általános osztrák siketnéma-intézet működött. 1858-ban költözött az intézet a neki épült, nagy és szép épületbe a Rudolfsghassen, amit az összeomlás óta Juchghassenak hívnak. Jelenleg a bécsi rendőrfőnökség vette át az épületet és abban a bűnöző gyermekek részére otthont rendezett be. Az 1925—26. iskolaév óta tanulókat az intézetbe már nem vettek fel. A pénz elértéktelenedése az intézet vagyonát felemésztette. Az érté-

kes könyvtár és egyéb felszerelés potom pénzen kelt el. Aki fogalmat akar alkotni magának az intézet hírnevéről és tekintélyéről, olvassa el: „Das Besuchsbuch des bestanden Humanitätsinstituts,” és „Allgem. österr. israel. Taubstummeninstitut in Wien c. munkámat. (1928.) (A fennállott humanitárius intézmény vendégekönyve.) Ebben megtalálható a világ legkülönbözőbb vidékeiről jött tanulóknak és kartársaknak elismerő kritikája. *Deutsch* Joel nyugalomba vonulása után (1888.) dr. *Brunner* Móric lett az intézet igazgatója, 1908-ban bekövetkezett haláláig vezette az intézetet kitünő elődje szellemében. Néhány éves interregnum után, 1914-ben az intézet igazgatását magam vettem át. Jelszavam volt: „Jóság minden legyőz.” Csalódtam. A nagy anyagi krízis még elkerülhető lett volna jóság és jótékonyság árán. E helyett szisztematikusan az intézet megszünetetésére törek. Nem lesz érdektelen, ha (a *Wiener Jahrbuch für Israeliten* I. Jahrg. 1854. nyomán) közlöm *Deutsch* alapelveit: a siketnéma-képzés egyszerűségeit és természetszerűen fejlődést kíván, minden mesterkéltségnek a távoltartásával, ami inkább az iskolának, mint az életnek neveli a siketnémat. Az intézetben megtiltották az újjbeszédet, a mesterkelt mimikát és a jelbeszédet. A természetes jel csak mint kapcsolat, értelmezési mód használatos, ami arra szolgál, hogy az egyes jelek utalása által emlékeztessen a valódi szemlélettel nyert elképzelésre, nem pedig arra, hogy fogalmakat és elképzeléseket fejezzen ki. Az intézetben alkalmazott módszer azt célozza, hogy a siketnéma hangos és írott beszédét függetleníse a pantomimtól és hogy a beszédet a gondolat feltétlen közvetítőjévé tegye. A tanítás alapja a hangos beszéd, melyet rendszeresen egyszerű szavaktól kezdve, tő, majd bővített mondatokon át, elvont fogalmak kifejezésén keresztül, minden tanuló elsajátít. A módszer nem sokban különbözik a halló gyermekek elemi iskolai oktatásától. Ha az egyszerű gondolatok kifejezésében való jártasság kifejlődött, csak akkor térnek át a magasabb szellemi fejlesztésre. Így a vallásos nevelés sem ütközik nagyobb nehézségekbe. A vallás tanítását egyszerű bibliai események olvasásával kezdik. Különös figyelmet fordítanak a hangos beszédre. Különösen szép eredményeket értek el ezen a téren olyan gyermekeknél, akiknél beszédhallás van. A szájról való leolvasásban olyan tökéletességre tesznek szert, hogy az igazgató a szombati istentiszteletet, — amelyen a magasabb osztálybeliek vesznek részt, — a rendes beszédhangon tarthatja meg. Ezek az 1854-ben lefektetett tanok még ma is érvényben vannak. Ezek szerintem a megdönthetetlen oszlopai a siketnéma oktatásának. (Ford. Székácsné Friedmann Ilona dr.)

Keller Lajos: *Jelentés az Orsz. Stefánia-Szövetség 1929. évi működéséről. Orsz. Stefánia-Szövetség anyák és csecsemők védelmére kiadványai. 60. sz. 75 l.*

A felsorakoztatott adatok és számok a legelőkelőbb igazolják a Szövetség céltudatos, nagy munkáját, mely különösen 3 feleképp érvényesül: I. az anyavédelemben, II. a gyermekvédelemben és III. a szociális védelemben. Nem a legnemesebb munkát végzi-e az a szövetség, amely 1929-ben — hogy csak egy-két jellemző adatot említsék — 27.475 terhes és 69803 gyermekágyas anyát bocsátott ki gondozása alól, amelynél 467.514 csecsemőt és kisdiedet mutattak be orvosi tanácskérés végett; vagy amely 53211 terheslátogatást, 79.584 gyermekágyas látogatást, 510.634 csecsemőlátogatást, 403.134 kisdiedlátogatást végeztetett védőnőivel? Ugy hiszem, kevés társadalmi egyesület végez oly céltudatos, nemes munkát, mint a Stefánia-Szövetség. A legnagyobb elismeréssel adózunk a vezetőségnek. (ém.)

44. Bericht der Schweizerischen Anstalt für Epileptisch in Zürich 1929. Erstattet von der Direction Pfr. Rud. Grob u. Dr. med. A. Ulrich. 103 l. Reutimann et C. Zürich, 1930.

Értesítő ez is, de a ritkábbak, a legérdekesebbek közül való! A cselekvő, irgalmas és önfeláldozó emberszeretet dicshimnuszát zengi ez a jelentés. 1929. január 1-én 321 beteg lakója volt, mind nehézkeóros (211 férfi, 110 nő), az év folyamán belépett 183 (127 férfi, 56 nő), kilépett 188 (132 férfi, 5 nő), az év végén 316 (206 férfi, 110 nő) nehézkeóros egyén volt az intézetben, akik közül 124-et ingyenesen láttak el. Hogy megtehessék, igen sok adományra volt szükség s ezt meg is kapták. Megragadó szavakkal fejtegeti a jelentés, hogy mire fordították az adományokat s hogy a nagy anyagi nehézségek közepette miért „nem” akarják az intézetet állami kezelésbe adni. Az intézetben van kórház, üdülőotthon, műhely, iskola és penzió. Elvük: „rendszeres munka, emellett a szabad időben nagy szabadság.” Szomorú része a jelentésnek, ahol a házas asszonyok kezeléséről van szó. Ez a leghatalmasabb intő szó az epileptikus egyének házassága ellen.

A nevelés az intézetben nem közvetlen ráhatásból áll, hanem abból, hogy a fejlődés útján és a nevelés közben az ifjú mellett állnak, mint jóbarát, mint útítárs. Sok baj van amiatt, hogy a kilépettek sokszor változtatják foglalkozásukat.

Az orvosi jelentésből is igen érdekes adatokat tudunk meg: 1898—1906-ig, mikor a betegeket brómmal kezelték, de nem vették figyelembe a sóltan étkezletést,

évente és személyenkint 64 epilepsziás esetük volt, 1907—1911-ig, mikor bromot és sótlan kosztot ettek, a betegeknel 43 epilepsziás rohamot jegyeztek fel személyenkint, 1911—1928-ig pedig, mikor sóban szűkölködő ételeket és sedobrolt adtak a betegeknek, 13 görcsös rohamuk volt évente. A háborús évek alatt, mikor a sózatlan étkezést nem lehetett mindig betartani, emelkedett az epilepsziás rohamok száma. 1886—1906-ig 64% volt a sorozatos esetek száma (mikor t. i. 24 óra alatt legalább 4 rohamra volt a betegnek), 1907—1911-ig terjedő időben, sótlan étkeztetés mellett 8.6%-ra, 1912—1928-ig pedig, a tedobrol kezelés mellett, 3.9%-ra esett vissza.

A jelentés megemlékezik Teophrastus, Bombastus, Paraulsus von Hohenheim nevű orvosnak 530-ban megjelent két értekezéséről, mely legelőször tárgyalja ezt a szörnyű betegséget természettudományi alapon.

A jelentés végül férfidiakonuskok neveléséről szól, akik a jótékonyági és irgalmassági szolgálatnál a lelkeszt támogatják.

Az intézet nagyságáról és üzeméről csak akkor lesz hű képünk, ha elgondoljuk, hogy az 1929. évi zárószámadás szerint 539.000 fr költségvetéssel dolgozott, melyből 38.600 fr a deficit. Épületeik biztosítási értéke 2.261.000 fr, telkük nagysága 1488 ár, értékpapirokban 301.000 fr, készpénzben 43.600 fr-juk van. Adományokból 174.181 fr-t kaptak.

(ém.)

Frank Antal dr. és Drozdy Gyula: Hogyan tanítsunk a népiskolákban? Pedagógiai előadások és mintatanítások. A budapesti I. ker. tanítóképző intézetben a tanítói szemináriumok előadói részére tartott tanfolyam előadásai és mintatanításai. Gyorsírói jegyzetek alapján összeállították a tanfolyam előadói. Egyet. nyomda 1930. 254. l.

A népiskola belső élete az utóbbi 4—5 esztendőben nagy és öröndetes fejlődést mutat. Új szellem hatja át az iskolát s a benne folyó munka életrevalóbb, értelemfejlesztőbb s a gyermeknek kedvesebb, mint a régi volt. Ennek a lelkes munkának értékes irányítói a szerzők, akik ebben a könyvben nagyon becses útmutatást adnak a tanítóság kezébe, hogyan vezesse az új tanterv elgondolása szerint a gondjaira bízott gyermekereget. Felvonulnak a könyvben népiskolai oktatásunk nagymesterei; vezetőjük dr. Frank Antal, külön, minden egyes tárgyhoz bevezetőt írt, kitűzi a zászlót: a többi (Drozdy, Stelmár, Günther, Kiss, Eicher, Szalatsy stb.) hordja az anyagot, elrendezi azt és építi, építi a magyar népiskola gyönyörű templomát. Nagy lelki gyönyörűséggel és épüléssel olvastam a „Pedagógiai beszélgetések” c. fejezetet. (A feleleteket Frank dr. és Drozdy adták.) A tanítóhallgatók köréből felvetődött kérdések mely bepillantást engednek a tanítók lelkébe és sok olyan kérdésre kapunk itt feleletet, amely minden nevelő lelkében él s amelyre itt rövid, világos választ adnak a szerzők. A könyvet nemcsak hasznosnak, hanem pedagógiai értéknek tartom s ha rajtam állna, minden tanítónak és iskolafelügyelőnek ingyen adnám a kezébe, hogy annak a szellemében dolgozzanak. A mű nagy értékét elismerte dr. Nagy Árpád államtitkár azzal is, hogy előszót írt hozzá.

(ém.)

Regensberg. 47. Jahresbericht über die Erziehungs-Anstalt in R. vom J. 1929. Erstattet vom Hausvater H. Plüer und von der Aufsichtskommission der Anstalt. Zürich 1930. 34 l.

Az intézet egy évi küzdelmeinek hűsége tükre. A nevelő tagozatban volt 82 növendék (52 f. 30 l.), a kosárkötő műhelyben 5, a mezőgazdasági foglalkoztatásban 8. Örömmel említi fel a jelentés, hogy a zürichi gyógypedagógiai képző hallgatói a beteg tanerők osztályaiban helyettesítettek. Igen jó eredményeket értek el az által, hogy az előkészítő osztályt ketté választották s az egyikbe a beszélőket, másikba a hallónémákat osztották be. Az I. és II. osztályok nagyothalló tanulóinak különórákon beszéd- és leolvasási gyakorlatokat tartottak, szintén jó sikerrel. A Brauckmann-féle mozgásokkal kísért tanítást, mellyel oly szép eredményt értek el a siketeknél, bevezették és igen jónak találták, mert sok örömet okoz és mert a beszédhibások, különösen a dagogók így láthatólag jobban beszélnek. Bevezették az euritmikus tornát is, amelyről nagy elismeréssel nyilatkozik a jelentés. Egyik elemi iskolai tanítónő, aki ezekben a gyakorlatokban járatos, szivességből vállalkozott erre a munkára. A gyógytornát is bevezették s bár sok munkatöbbletet okoz, mégis megtartották. (Nálunk ezeket a gyakorlatokat még 1909-ben bevezették, de a háború óta sajnos megszüntek.) Tudvalevő, hogy ez az intézet egy régi várbán van elhelyezve (Habsburgoké volt), kilátótornyának látogatóitól 617 frankot vettek be. Egy gyermek tartásdíja 1257,78 frankot tett ki, vagyis 157 frankkal többbe került, mint a megfelelő évber.

(ém.)

L. Nagy: Die Entwicklung des Gedächtnisses. (Az emlékezet fejlődése.) Abdruck aus „Bericht über den XI. Kongress f. experimentelle Psychologie“ in Wien 1929. 9—13. April. G. Fischer, Jena.

Szerző a Ranschburg-féle szópármódszerrel 702, 7—19 éves gyermeket vizsgált meg s vizsgálatának eredményeit 7 táblázaton szemlélteti. A grafikonokon szemléltethetjük a fiúk és leányok emlékezetének fejlődését; hol a fiúk, hol a leányok értékei vannak fölényben, de egyező eredményeket nem mutatnak. Igen érdekes volt az előadás felett megindult vita. (ém.)

L A P S Z E M L E.

Vándorlásban rekordot ért el a kecskeméti állami kiségitő iskola. 22 éves fennállása óta tizedszer költözködött új helyre. „Kecskeméti Lapok” 1930. szept. 18.

Kecskemét soktípusú iskolájával régen és jogosan kiérdemelte az „iskolaváros” elnevezést. Sajnos azonban, hogy több iskolájuk máig sem rendelkezik megfelelő állandó helyiségekkel. Van iskola, amely minden második, harmadik évben más-más épületbe kerül. Arra is akad példa, hogy ugyanazon iskola egyes osztályai más-más épületben mérik a tudományt, ami persze a tanítást, ellenőrzést igen megnehezíti.

A vándorlásban a rekordot minden valószínűség szerint az állami kiségitő iskola tartja. 22 éves fennállása óta tizedszer költözködik. Legutóbb két esztendeig székelt a régi realban.

A „jubiláris” költözködés alkalmából kérdést intéztek Sárkány Pál igazgatóhoz, aki a következőket mondta:

„Iskolánk jelenleg az Okollégiumban nyert elhelyezést. Közösen az iparostanonciskolával. Ez a körülmény nem a legkedvezőbb. Nem csupán a helyszűke, hanem a két iskola növendékeinek össze nem egyeztethető elhelyezése miatt is. Csupán az nyújt megnyugvást, hogy itt se maradunk sokáig. A polgármester úr kitalálásba helyezte, hogy az új piarista gimnázium felépítésével kapcsolatban módot talál a város megfelelő és végleges elhelyezésünkre. Ez a kijelentés nagy megnyugvásunkra szolgál, mert bízni lehet benne, hogy a következő tizenegyedik hurcolkodás utolsó és végleges lesz.”

Ugyanez a lap szeptember 28-iki számában foglalkozik a szakfelügyelői jelentésnek a kecskeméti siketnéma intézetre és az állami kiségitő-iskolára vonatkozó részével. — Ugyanerről ír a „Kecskeméti Közlöny” szeptember 30. száma is.

Dr. Schnell János, ideggyógyász, főorvos, a m. kir. gyógypedagógiai és orvopszichológiai intézet igazgatója, iskolaorvos: „Az iskolás gyermekek szellemi egészségügye.” „Egészségvédelem.” 1930. évf. 14—15. sz.

„Baj az, hogy . . . kevesen vannak tisztában azzal, hogy a kísérleti pszichológiai vizsgálati módszerek . . . nemcsak a már kifejlődött, súlyos betegségek megállapítására szolgálnak, hanem arra is, hogy még csirájában ismerjük fel a bajt. . . .” Sürgeti, hogy az iskolaorvosi intézményt a szellemi egészség védelmére is kiterjesszék.

Dr. Bárczi Gusztáv az állami siketnéma intézet szakorvosa, iskolaorvos. „Egészségtan tanítása.” „Egészségvédelem.” 1930. 14—15. sz.

Világos áttekintésben ismerteti az életfeltételek (lakás, ruházkodás stb.) kielégítése nyomán keletkezőt, továbbá a tömeges együttélésből származó betegségek megelőzését. Ha a gyermek a betegségek megelőzését tudja, sok bajnak vet het gátat.

Az ideges gyermek és a boldogság. Irta: dr. Máday Istvánné „Pesti Napló” 1930. aug. 25.

Érdekes cikk. Tartalmát érdemes elolvasni. Ime egy-két szemelvény: „Az idegesség nem öröklődik, vagyis, ami öröklődik, az idegek nagyobb érzékenysége: nem mindig baj, hiszen ilyen érzékeny agy gyorsabban és jobban dolgozza fel a benyomásokat. Terheltség és degeneráltság végeredményében *üres szavak* . . . Nincsen családfa, mely valamikor, valahogy beteg csirákat nem szerzett volna, nem szabad elfelejteni, hogy nem csak a beteg csirák öröklődnek, hanem az egészségesek is, hogy nemcsak degeneráció van, hanem regeneráció is. Egyébként is, a testi adottságok változhatatlanok, a nevelésnek tehát nem ezekkel kell foglalkozni, hanem a lélekkel, mely minden tekintetben kifejleszhető, tehát nem változhatatlan. Nem kell a gyermek idegességét annak sem tulajdonítanunk, hogy túl van terhelve . . . Az idegesség okait a pszichoanalízis és az individuálpeszichológia fejtették meg . . . Az idegesség célszerűtlen nevelés következménye . . . A szülőknél és nevelőknél tehát egy feladata lehet csupán . . . biztatni, bátorítani a gyermeket, bármily csekély érdemeit mindig elismerni, őt erői kifejtésére bírni, bátorságra és türelemre szok-

atni . . . Olyan nevelőkre van szükségünk, akik hunyorgatás nélkül tudnak a napba nézni, hogy erre tanítsák a jövő generációát is. Merni dolgozni, boldognak lenni és ha kell, szenvedni is. . . ."

Fenkölt gondolatok, de — úgy véljük, hogy — az idegesség meggyógyításához ezen felül még más is kell.

(ém.)

Gyermekek sorsa — Szülők öröme. *A nehezen nevelhető gyermekek problémája stb.*

Irtta: dr. Máday Istvánné. Pesti Napló 1930. aug. 10.

A cikkből idézzük a következő sorokat: „Nincsen tehetségtelen, buta gyermek, csak a nevelőjének kellene ügyesebbnek lennie. Nincsen konok, hazudozó, makacs gyermek, csak elcsüggesztett, bátorságukat vesztett és helytelen módon érvényesülni akaró gyermekek vannak. Önérzetet, bátorságot, tetterőt, vidámságot kell gyermekeinkben kelteni s akkor minden rendben lesz. . . .” „A gyermek legsúlyosabb hibái is gyógyíthatók, megfelelő individuálopszichológiai kezeléssel. . . .” Ime, milyen egyszerű a megoldás — elméletben. De a gyakorlatat mást mond.

(ém.)

* **Csúnyák az emberek.** *Pesti Napló 1930. szeptember 14. szám.*

A Pesti Napló csillagos cikkeinek íróját nem kell olvasóinknak bemutatni. Ismerjük őt úgyis, mint jeles tanárt, úgyis, mint a nagyon népszerű s hétről-hétre várva-várt és kedvelt tanulmányok szerkesztőjét. Ezuttal néhány sort akarok idézni egyik pompás írásából annak igazolására, hogy a nyomorék gyermeknek a lelke is egyenesítésre szorul. Azt mondja a cikk: „Legborzasztóbb azoknak a sorsa, akiknek valami testi hibájuk van. Hosszú évtizedekre terjedő megfigyelés alapján mondhatom, hogy a nyomorék emberek kilenctizederése rosszindulatú. De ezt nem lehet tőlük rossznéven venni. A szép ember életének majdnem minden sikerét ingyen kapja; míg a nyomorék embernek minden kis sikerért rettentő küzdelmet kell folytatnia. Örületesen nagy megterheléssel indul az élet versenyében a csúf vagy éppen nyomorék ember, és mivel lépten-nyomon tapasztalja, hogy akik vele szemben győznek, ezt a természet ajándéknak; „jó megjelenésüknek” köszönhetik, a csúf emberek és nyomorékok majdnem mind embergyűlölők, akkor is, ha ezt a lelkületüket gondosan és tehetségesen eltitkolják. . . .” Bár nem volt szándékában, ennél megkapóbban még soha senki nem festette le a nyomorékok különleges nevelésre szoruló, abnormis lelki világát, ami bizony-bizony gyógypedagógiai alannyá teszi a nyomorékot.

(ém.)

Any- és Csecsemővédelem. *Kiadja az Orsz. Stefánia-Szövetség. Budapest VIII.*

Vas-utca 10. Felelős szerkesztő: Keller Lajos. 1930. évi 7. sz.

Ez az emberszeretettől áthatottan szerkesztett folyóirat valóságos kincsesháza a gyermekgondozás körébe tartozó tudnivalóknak. Ha az általa propagált szellemben gondozzák, nevelik a kis magyar emberpalántákat és felvilágosítják a magyar anyákat; apadni fog a gyógypedagógiára szorulóok száma. A most említett számból kimagaslík Vörös Erzsébet vezető védőnö „*Pszichológia a védőnö munkájában*” című tanulmánya. „Az irgalmatlan élet durva ecsetjével szétmázolt, remekbe készült képek ezek (az anyák típusairól), melyeket mégis rendbe lehetne hozni az irgalmasság, emberbaráti szeretet és a közös érzés művészetével, a szív és a lélek munkájával.”

(ém.)

Dr. Naményi Lajos: Eugenikai embergazdaság. Egészségvédelem. 1930. (VI. évf.)

12—13. szám.

Az érdekes és nagyfontosságú cikk gondolatmenete a következő: A csökkent értékű ember súlyos minusz-tételt jelent a társadalom számára, mert egész életén át többet fogyaszt, mint termel; a szellemileg magasabban állók korlátozzák szaporodásukat; a fogyatékosok nem ismernek korlátot s a szaporodásukkal fokozódó elfajzás kulturális és gazdasági hanyatlást jelent egész nemzedékekre. . . . *Határozott és gyors beavatkozásra van tehát szükség az embertermékenységi viszonyok megváltoztatása érdekében.* Mint segítséget felemlíti a fogyatékosoknak a szaporodásból való kizárását, intézeti internálás vagy természetlenítés útján.

(ém.)

Alföldi Népművelés. Tanügyi lap. A csongrád vm. ált. tanítóegyesület (Alföldi Tanítóegyesület) hivatalos lapja. 1930. okt. 15. szám.

Többször megemlékeztünk *Ratsek* Rafael tanítónak igazi gyermekszeretetből fakadó és a kis gyermekek tanulását megkönnyítő ama indítványáról, hogy „*Törüljük el a kettős mássalhangzókat.*”

Az idők jele, hogy ez az életrevaló, igen értékes indítvány oly kevés visszhangra lelt a tanítótság körében. Pedig annak elfogadása nagy munkamegtakarítást jelentene tanulónak, tanítónak egyaránt.

Most aztán, úgy látszik, a helyes vágányra került a dolog, mert *Kathreiner*

Gyula kisteleki tanító azt mondja, hogy a vármegyei egyesület megkeresi az orsz. egyesületet, hogy a legközelebbi tanügyi kongresszus tárgysorozatába vegye fel a témát, amivel aztán annak elfogadása biztosítva lesz.

Ha már a normális gyermeknek megkönnyíti a kettős mássalhangzók eltörlése az olvasástanulás munkáját, még hálásabbak lesznek ezért a mi kis fogyatékosaink, akiknek érdekében a legnagyobb szeretettel és lelkesedéssel állunk *Ratsek* Rafael igen nemes és életrevaló indítványa mellé. (ém.)

Blätter für Heilerziehung aus Trüpers Erziehungsheimen in Jena-Sophienhöhe. Herausgeber: dr. H. Eyferth und dr. O. Haase 8. Heft. „Aus unseren Erziehungsakten.“ (Nevelőink feljegyzéseiből.) C. Marholds Verlag Halle a S. Ostern 1930.

Az intézeti feljegyzések aktáit tárják elének a szerzők, ahogyan azokat a sophienhöhei intézetben leírták. Nem előírások teljesítése náluk az ilyen feljegyzések — mondja *Eyferth* — hanem a gyógypedagógus lelkiismeretének megnyilvánulásai. Még a minősítő lapok szokott sémáit sem követik; kérdőíveket csak a szülőkkel és az intézetben kívüli nevelőkkel töltenek ki. Az intézeti nevelők előzetesen összeállított kérdőpontok nélkül adnak véleményt a gyermekről. A nevelőnek magától kell megtalálnia a feljegyzésre méltó pontokat a gyermek nevelésében: azt, amit a gyógypedagógus pedagógiai meglátás szerint fontosnak tart és a mi a növendék jövőjére kihatással lehet. A feljegyzésekre nézve azt a nem kötelező tanácsot adják, hogy a *teszt nevelésre*, és *iskolai képzésre* és *a jellem fejlődésre* vonatkozó észrevételeit egymástól elkülönítetten írják le a nevelők.

Minden egyes gyermekről írnak kérdőívet (amit a szülők és az intézetben kívüli nevelők töltenek ki), felvételi megfigyeléseket (ezek az első napokban készülnek) folytatásos megfigyeléseket (az intézeti nevelő feljegyzései), heti jelentéseket, negyedévi jelentéseket a szülőknek, pszichológiai vizsgálatokat és végül a növendékek maguk készítenek önvallomásokat, iskolai feladatok formájában. Mindezekről érdekes példákat is közöl a füzet, amelyek elolvasását nem lehet eléggé ajánlani. (ém.)

Pécsi Napló. Politikai napilap. 1930. július 17—27-iki és a Dunántúl 1930. aug.

17-iki számában foglalkozik a beszédhibában szenvedők pécsi tanfolyamával, melyre 11 felnőtt és 22 gyermeket vettek fel. A felnőtt beszédhibások közt két vidéki is volt; az egyik Szentlőrincről, a másik Pellérdről járt be naponta. A tanfolyamot *Szieberth* Róbert felügyelő-igazgató támogatásával, a város humanusan gondolkodó vezetőinek jóakaró felkarolása mellett *Angyal József* gyógyg. tanár kartársunk vezette, akinek segítségére volt *Kováchné Cséfalvai Ilona* kisegítő-iskolai tanítónő. A lapok elismerés hangján írnak kartársunk eredményeiről, mi pedig büszkék vagyunk a pécsiekre, akik a kor követelményeinek tettek eleget, mikor a beszédhibák javítására szolgáló tanfolyam felkarolásával a gyermekvédelemnek ezt, a Pécsset új, ágát megérett jóakarattal támogatták. A tanfolyam záró ünnepén (aug. 16.) díszes közönség vett részt. Ott volt dr. *Reuter* Kamillo egyet. ny. r. tanár, az elmeklinika igazgatója, dr. *Szekér* Jenő és dr. *Pajor* Akos egyet. m. tanárok, dr. *Huzella* Lajos városi tisztí főorvos, dr. *Papp* István és dr. *Schwarz* Béla városi tisztí orvosok, dr. *Liber* György az állami elemi iskolák gondnokságának elnöke, *Varga Nagy* István, *Gyimóthy* Gyula gondn. tagok, *Matlák* István kir. s. tanfelügyelő és *Szieberth* Róbert felügyelő igazgató. Pécs, a dunántúli egyetemi város kultúrája nem maradhatott tovább gyógypedagógiai intézet és iskola nélkül. Reméljük, hogy ezt a kezdeményezést további alapítások követik. (ém.)

Egészségvédelem. Családvédelem. A Magyar Vöröskereszt Egylet hivatalos lapja. 1930. (VI.) évf. 16—17. sz. Dr. H. Révész Margit: „A családi nevelés, mint az iskolához való alkalmazkodás előkészítése.“

Minden szervezetegységnek, tehát az emberi egyéniségnek is az az értékmérője, hogy mennyire tud az illető új helyzetekhez célszerűen és gátlás nélkül alkalmazkodni. Igen fontos a gyermekre, hogy az iskolába járás nagyjelentőségű mozzanata őt, megfelelő előkészítés után, már bizonyos erettségű fokon találja.

Az iskolába lépő gyermek ottani életének egyik gátló tényezője az iskolától való félelem, a másik a nyugtalan figyelmetlenség.

Az előbbi kisebb megbízások gyakorlásával, kisebb parancsok önálló elvégzésével; az utóbbit rendszeres foglalkoztatással lehet megelőzni. (ém.)

G. Chevallaz: „La réforme de l'école normale.“ (A tanítóképző reformja) L'Éducateur, Lausanne, 1929. június, (65. évf.) 13—14. szám.

A lausennei kanton tanítóképző iskolája reformjának tanulmányozásával megbízott bizottság kérdőívet küldött szét a kanton összes tanítóinak és tanítónőinek. A cikk a kérdőívre beérkezett válaszokkal foglalkozik. Az 1300 kérdőívből 274-re

érkezett válasz. A kérdőívben feltett kérdések négy csoportba oszlanak: 1. az iskola szervezete, 2. az intellektuális képzés, 3. szorosan a foglalkozáshoz tartozó tudás és 4. javaslatok és esetleges kívánások. A kérdésekre igennel vagy nemmel kellett felelni, ezenkívül a válaszokat legtöbbször esetben meg is indokolták.

Az iskola szervezetét illetően a többség a heti órák számát nem tartja túlnagynak. Vannak azonban egyesek, akik a heti órák számát 30-ra vagy 40-re szeretnék korlátozni. A többség az iskolában az elfoglaltságot nem tartja túlnagynak, a legtöbben elég időt találtak arra, hogy feladataikkal jól elköszüljenek. Jelentékeny többségnek az iskola általi elfoglaltság mellett még maradt ideje privát olvasmányokra, de privátmunkákra nem. A kérdőív azt a kérdést is felteszi, hogy a tanítóképzőben eltöltött idő alatt sétált-e az illető, amire a legtöbben igenlő választ adtak. Tornára a legtöbbször nem maradt ideje.

Az intellektuális kiképzésre vonatkozó kérdések nagyrésze általános jellegű. 152-en (85-tel szemben) úgy találták, hogy a tanítóképző elegendő nyújtott nekik tudás tekintetében, 153-an (78-cal szemben) azonban úgy nyilatkoztak, hogy az értelemszerű fejlesztésére nem nyújtott elegendőt. Sokan úgy vélekednek, hogy a túlszűfolt tanterv mellett a gondolkodás felületes marad, hogy ez irányban csak serkentő hatásról vagy irányításról lehet szó. Elismerik, hogy részben a gondolkodás fejlesztésére is történik valami, de többet szeretnének. Egyik szerény válasz úgy hangzik, hogy „talán az én gondolkodásom még nem volt elég érett.” 160-an (52-vel szemben) úgy találják, hogy az iskola többet is adhatott volna nekik. Csalódott-e az iskolában? Erre a kérdésre 108-an válaszolnak igennel és 85-en nemmel. Nagyon sokan túlságosan iskolaszerűnek találták a tanítóképzőt, ahol túlságosan a jó bizonyítvány elérésére és nem a hivatásra való előkészületre való törekvés uralkodik.

A hivatásbeli tudást illetően 145-en (86-tal szemben) a tanítóképzőben nem jutottak birtokába a tanító számára nélkülözhetetlen, minden tudásnak. A gyakorlati tárgyakban (rajz, ének, torna) már 110-en (128-al szemben) kielégően ki lettek képezve. 120-an (110-el szemben) mindent szükségesnek tartanak, amit tanultak és 112-en (98-al szemben) új tárgyakat is kívánnak. A kívánt új tárgyak rendkívül eltérők az egyéni ízlés szerint. Van, aki nyelveket, gyakorlati pedagógiát, mezőgazdaságot, matematikát, természettudományi tárgyakat, pszichoanalízist, gépirást stb. szeretne bevezetni. Általános kívánság azonban nem volt található.

A négyéves tanítóképzőnek öt évre való meghosszabbítását csak 78-an kívánják (161-el szemben), 198-an (4-el szemben) a kiképzés oly módon való megváltoztatását helyeslik, amelyik az egyéni próbálkozásra és munkára több teret nyújt. 215-en (19-cel szemben) az első két évben a kötelező előadások mellett szabadon választható előadások bevezetését ajánlják. 228-an (14-el szemben) általános problémákról tartandó előadások bevezetését ajánlják.

Végül sok egyéni kívánság lép fel, így a tanítói oklevélnek az érettségivel való egyenértékűsítését, a vizsgák csökkentését, azok megszüntetését kívánják. Sokan a tanítónők külön kiképzését javasolják a háztartásban. Általánosnak mondható kívánság az, hogy a tanítóképző az általános fejlődéshez, az élet szükségleteihez alkalmazkodjék, hogy a tanítók minél gyakorlatibb kiképzést nyerjenek és a lehető legnagyobb készséggel foghassanak hozzá hivatásuk teljesítéséhez. (Dr. Sándor Gy.)

Vasárnapi Könyv. Az Orsz. Közművelődési Tanács képes hetilapja. 1930. (XX.) évf. II. félév. 3. sz.

Érdekes, népszerű ismereteket terjesztő lap, melyet kilépett növendékeinknek is ajánlhatunk, de amelyet jól fel lehet használni a felsőbb osztályosok tanításánál is. Ezúttal „Elmebeteg gyógytára” címen mond sok érdekes dolgot, pl. hogy a középkori boszorkányégetésnek sokszor elmebeteg esett áldozatul, akik magukra vállalták a boszorkányságot. . . . „ha a hatóságok a kábítószerek elterjedése ellen való küzdelemben és az elmebeteg ösöktől származó, terhelt egyének házasságkötésének megakadályozásában nagyobb eredményt tudnának felmutatni, az elmebeteg ma még ijesztő száma hatalmasan megcsökkenne.” Tegyük hozzá azonban még a tudatlanság és a szociális nyomorúság megszüntetését is, mert enélkül alig várható eredmény. (ém.)

Hivatalos Közlöny. Kiadja a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium. 1930. október 1. szám.

Dr. Tóth Zoltánt, a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola igazgatóját a kormányzó úr Ófömlétsága a VI. fizetési osztályba kinevezte.

Vanekné Sterling Borbála a szegedi állami kiegészítő-iskolához helyettes tanérőnek alkalmaztatott. (sept. 1. sz.)

Györgyfy Akos ny. gyógyp. tanár tényleges szolgálata újából kinevezetett.

Herr György kaposvári siketint. II. oszt. altiszt I. oszt. altisztté; Németh József vakok int. kiegészítő szolga II. oszt. altisztté kinevezetett. (okt. 15.)

Nyugalomba vonuló kartársak. Adler Simon, a lovag Wechselsmann-féle Vakok-intézetének kezdettől fogva, 24 éven át volt igazgatója, lelkes gyógypedagógus, szakirodalmunk jeles művelője a mult tanév végén nyugalomba vonult. Öneki köszönet-jük, hogy Juan Pablo Bonnet „A betűknek elemekre való felbontása és a némák beszédre való tanításának művészete” című munkája magyar nyelven megjelenhetett. Adler 49 évig működött a közoktatásügy területén.

Valek János, a váci siketnéma-intézetnek sok éven át volt ügybuzgó tanára, 40 évi szolgálat után nyugalomba vonult.

Tar Józset, előbb siketnéma-intézeti, később kiségitő-iskolai tanár Szegeden, — és özu. Szamosiné Tóth Margit, a szegedi kiségitő-iskola megalapítója és annak kezdettől fogva igazgatója, szintén nyugdíjaztatását kérte.

E G Y E S Ü L E T I É L E T.

A SZT. IMRE PEDAGÓGIAI KONGRESSZUS KRIMINALPEDAGÓGIAI SZAKOSZTÁLYA

I.

1930. július 2-án a magyar Tudományegyetemen tartotta ülését. Az értekezletet dr. Rottenbiller Fülöp h. államtitkár-elnök nyitotta meg. Érdekes gondolatokban gazdag megnyitójából közöljük a következőket:

„Az erkölcsi fogyatékosok nevelését intéző szervekről és intézményekről” szölván a fiatalkorú bűnözők, vagy züllésnek kitett gyermekek védelmében és nevelésében három korszakot különböztethetünk meg:

1.) Az első korszakban a nevelés főszköze: a megtorlás és büntetés volt. Innen származik a kriminálpedagógiai elnevezés. A büntetés és megtorlás a fejlődő gyermekek nevelésénél nem mutatkozott alkalmas eszköznek, mert egyedüli célja az elrettentés volt, azonban a jövő élet számára nem nyújtott olyan támpontokat, amelyek a fejlődő gyermeket cselekedeteiben és gondolkodásában irányították volna.

Hazai intézményeinkben szerencsére már korán megszervezték a fiatalkorú bűnözőknek a felnőttektől elkülönített javító intézeteit. Ezen külön intézeti keretekben nemcsak a bűnöző gyermekek élhették a felnőttektől elkülönítve a maguk gyermeki életét, hanem a velük foglalkozó férfiak és nők lelkében is felmerülhetett az a gondolat, hogy a gyermekkori kriminalitást nem lehet a felnőttekével egyformán elbírálni, mert amíg a kriminalis felnőtt a fejlődés befejezése után követi el a bűnös cselekedetet, addig a gyermeknél vagy fiatalkorúnál a fejlődés folyamatát is figyelembe kell vennünk.

Ez a felfogás tette lehetővé, hogy a fiatalkorú bűnözőkkel foglalkozó szakemberek nem ragaszkodtak a Büntetőtörvény rideg paragrafusaihoz, hanem a fiatalkorúak nevelését oly irányba terelték, amely nemcsak megtorol, de a jövő élet számára neveli is őket.

Igy született meg az a kiváló nevelő gondolat, amely első sorban a munkás életre való nevelés által akarta a fiatalkorú bűnözők lelkét átförmálni. És az elért eredmények által a nevelés útján való javításba vetett hitünk mindinkább megerősödött. A Büntetőnovella már a nevelés jegyében született meg és a megtorlást mint kiségitő, végső, szigorított módot a másodrendű nevelőeszközök sorába szorította vissza.

2.) A javítónevelés második nagy korszaka a munkaterápia mellett az általános nevelőeszközöknek mind nagyobb tért enged, mert a testi és szellemi nevelés harmonijában látja megvalósulni azt az ideális célt, amely a fejletlenebb értékű társadalmi lényekből is a társadalmi életben helytálló társadalmi lényeket óhajt képezni. A javítóintézetek falairól a „javító” szó eltűnik és helyét a „nevelő-otthon” elnevezés foglalja el.

A nevelésben nagyjában az internátusok normális nevelési rendszerét követik, de a növendékek csoportosításánál a családi rendszert vezetik be.

A legtökéletesebb nevelői környezet a család, ennek kereteit építik ki és iparkodnak azt a melegséget is belevarázsolni az intézetek falai közé, amely nélkül a gyermeki élet normális fejlődése el nem képzelhető. Ez a családi élet melegsége!

A pszichológia különböző gyakorlati ágainak fejlődésével lépést tartva mindinkább felmerült az a gondolat, hogy a bűnözés az ember erkölcsi életének kisebb-nagyobb hibáival, rendellenességeivel, sőt akárhányszor egyszerűen fogyatékosággal is együtt jár.

Ez a felfogás a kutató elméletet mindinkább az erkölcsi élet megismerésére ösztönözte és ma már hatalmas irodalom foglalkozik az u. n. „bűnöző gyermekek” erkölcsi intellektusának kutatásával és meggyőző erővel tárja elénk az erkölcsi fejlődés hibáit, rendelkezéseit és fogyatékoságait.

Ez az észlelet teremtette meg a bűnözés megelőzésének hatalmas gondolatát és hozta létre a megelőzéssel foglalkozó kiváló intézményeinket is.

3.) A megelőzés gondolatával már bevonul intézményeink nevelési gondolatkörébe a gyógyítás gondolatmenete, amely szerint az erkölcsi élet területén fenyegető, nem normális tényezők kifejlődése nevelési megelőzéssel akadályozandó meg. Ugyanezen gondolatmenetből fakadó az a törekvés, hogy a nevelőotthonok keretében, külön e célra felépített nevelési rendszer keretében törekeedjünk a megelőző hibák, rendelkezések és fogyatékoságok javítására, illetve nevelés útján való gyógyítására.

A gyógyítva nevelő gondolat érvényesítése jellemzi a mai korban a nevelőotthonokban követett eljárást.

A gyógypedagógiai gondolkodás megerősödésének köszönhető az, hogy a családi beosztásban ma már nem a munkaágak szerint való beosztást tartjuk ideálisnak, hanem a gyermekeket és fiatalkorúakat értelmi és erkölcsi intellektusuk szerint kívánjuk közös családi keretek közé osztani.

A gyógypedagógiai felfogás érvényesülése a gyermekek és fiatalkorúak lelki életének különösebb megismerését is megköveteli, mert a nem-normális lelkiállapotok megismerése csakis a lelki élet rendszeres kutatásával érhető el.

Ez az oka annak, hogy ma már átmeneti otthonokat szervezünk, mely otthonokban úgy a bíró, valamint a gyógyítva nevelés számára végezhetünk a gyermekeken és fiatalkorúakon kutatásokat és e megismerés alapján mindkét részre már az átmeneti otthonokból adhatunk célszerű irányításokat.

A gyógyítva nevelői gondolkodás érvényesülésétől azonban nemcsak a gyermekek és fiatalkorúak lelkiéletének és különösen erkölcsi intellektusának alaposabb megismerését reméljük, hanem azt is várjuk, hogy a nevelőotthonok keretében a gyermekek különleges lelkiállapothoz alkalmazható külön gyógyító nevelői rendszer keretében képesek lesznek olyan nevelői terápiát megalkotni, amely a normális nevelési kerettől eltérően, azokat az eseteket is képes lesz megoldani, amelyek eddig a súlyosabb eseteink közé tartoztak.

Bármilyen kiváló eredménnyel tudná is a gyógypedagógiai gondolkodás segítségével a nevelőotthonokban működő nevelői testület a kérdést megoldani, még mindig olyan űr maradna a nevelőotthon és az élet, illetve a társadalom között, amelynek áthidalása a fokozatosság szempontjából feltétlenül indokolt.

Ezt a célt kívánja szolgálni a próbára bocsátás intézménye, csakhogy az a felügyelet, amely alatt a próbára bocsátott egyén áll, gyakran nem felel meg az előírt és várt kívánalmaknak.

Olyan intézményről kell tehát gondoskodni, amely intézmény nemcsak felügyeletet gyakorol, hanem irányít is mindaddig, amíg a gyermek vagy fiatalkorú saját sorsának intézésére alkalmassá válnak.

Ez a gondolat nem új és különösen Amerika több nevelőotthona már kiválóan oldotta meg és nálunk is, különösen a leányok nevelésében megvan a tendencia arra, hogy ez a kérdés mindnyájunk meglegedésére nyerjen megoldást.

Ezidőszerint a fiatalkorúak bírósági elé került fiúk és leányok elhelyezésére öt állami és tizenöt magánintézet áll rendelkezésünkre.

Az állam pénzügyi egyensúlya által követelt mérséklés folytán a közeljövőben ezen intézetek számát is csökkentenünk kell, de ezzel szemben más téren fokozottabb tevékenységet kell az államnak és társadalomnak karöltve kifejteni, amely tevékenységnek helyes irányban leendő terelése céljából a közeljövőre nézve tiszteletteljes javaslatom a következő volna:

1. A fiatalkorú bűnöző vagy züllésnek kitett leányok számára átmeneti leányotthon volna szervezendő.
2. Az átmeneti otthonokban működő pszichológiai laboratóriumok munkássága oly irányban volna kifejlesztendő, hogy ne csak a bíróság részére, hanem a gyógyítva nevelés számára is képesek legyenek megfelelő irányításul szolgálni.
3. Az intézetekből kikierülő fiatalkorúak számára olyan intézmény szervezéséről kellene gondoskodni, amely az intézetek és az élet között átmenetet alkotna. Erre a célra különösen alkalmas lenne félinternátussal egybekötött munkatelep.

II

Dr. Schnell János, a M. Kir. Gyógypedagógiai és Orvospszichológiai Intézet igazgató-főorvosa előadásában részletesen megvilágította az erkölcsi fogyatékoság fogalmát és lényegét, valamint az erkölcsi fogyatékoságot kiváltó okokat. Ismer-

tette továbbá a külföldi irodalomból *Homburgernek* és hazánkban *Ranschburgnak* az erkölcsi fogyatékosokra vonatkozó csoportosítását. Ezek után áttért hazánk gyógyító nevelésügyének tárgyalására. Sajnálatos körülmény — mondotta *dr. Schnell* — hogy hazánkban a fejlődő gyermekek lelki egészségének kérdése intézményesen csak azon a fokon van rendezve, ahol a hatóságoknak közveszélyesség miatt kötelezően kell arról tudomást szerezniök. Ugyanis hazánk nevelő otthonaiban az elhelyezhetőség első kritériuma, hogy az illető gyermek valamely bűncselekményért a fiatalkorúak bírósága elé kerüljön és mintegy bírói ítélettel helyeztessék el a nevelő otthonban. Részletesen kitért előadó nevelőotthonaink szervezetére, melyek jelenlegi zárt jellegű izoláltsága inkább a büntető, mint a gyógyítónevelés jellegét viseli magán s ez nem alkalmas arra, hogy az odakerült bűnözők önértetes, kiegyensúlyozott, lelkileg egészséges emberekké váljanak. *Schnell dr.* szerint a gyógyítónevelésnél éppen a gyógyulás érdekében lehetőség szerint elkerülendő volna a büntető tendencia és a megbélyegzés látszatának kihangsúlyozása. A *pseudokriminális* gyermekeknél nagyon sok esetben nem az intézeti elhelyezés a legideálisabb megoldás, mert éppen gerinctelenségük, nagyfokban befolyásolható jellemük valóságos táptalaj lehet a javítóintézetekben tenyésző legkülönbözőbb pszichogén fertőzések számára. Részükre sokkal eredményesebb lehet a megfelelő, nyugodt családi milió, esetleg mezőgazdasági, vagy ipari munkával való foglalkozás. Nagy súly volna helyezendő továbbá az egyes intézeteken belül az ott elhelyezett fiatalok bűnözőknek, más-más gyógypedagógiai elbánást megkívánó, kórformák — és nem ipari foglalkozás — szerint való csoportosítására, mely természetesen csak *orvospszichológiai* vizsgálat alapján volna keresztülvihető. Elkerülhetetlenül fontosnak tartja, hogy erre a speciális gyermekpszichiátriai munkakörre külön szakorvosok képeztesenek ki. Ugyancsak rendkívül fontosnak tartja az előadó általában a pályaválasztásnál, de különösen a *fogyatékosok pályaválasztásánál* az orvospszichológiai, illetőleg pályapszichológiai vizsgálatok végzését, mert a nem megfelelő életpálya még kiváltoóként is szerepelhet az erkölcsi fogyatékoság kialakulásánál.

Ezekután áttért *Schnell dr.* a fogyatékosok kérdésének a másik, éppolyan fontos részére: a *profilakszis*, vagyis a *megelőzés* tárgyalására. Ezen a téren szerinte legtöbb eredmény várható az iskolaorvosi intézménynek a *lelki egészség* védelme terére is kiterjedő működésétől, az ezen célra szakszerűen kiképzett *iskolapszichológusokkal*.

Részletesen ismertette *Schnell dr.* az orvosi pszichológia lényegét és rendkívüli fontosságát úgy a szellemi profilakszis, mint a gyógyító nevelés érdekében. Megemlékezett továbbá a kultuszminiszterium fennhatósága alatt álló *Allami Gyógypedagógiai Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadó*ról, mely a fogyatékosok ügyének eddigi, rövid fennállása alatt is nagyon értékes, és eredményes szolgálatot tett.

Kitért ezután előadó az utóbbi időben gombamódra szaporodó és különböző eszmék szolgálatában álló nevelési tanácsadók működésének bírálatára, hol sokszor a nem szakképzett, hozzá nem értő, a kérdéssel csak üzletszerűen foglalkozó egyének tanácsaikkal nemhogy használnának, de néha mérhetetlen károkat okozhatnak a fejlődő gyermeki lélekben. Kifejtette, hogy milyen rendkívüli fontossággal bír a szülők kellő felvilágosítása, hogy csakis pedagógiailag és pszichologiailag szakszerűen képzett egyénekre bízzák gyermekeiket. Nagyon fontosnak tartja továbbá a „*pszichológus*” cím védelmét. Ugyanis az utóbbi időben gyakran gyors kurzusokon, hiányos pszichológiai tudást elsajátított egyének illetéktelenül, tisztán kenyérkereseti célból, minden jogosultság nélkül sajátítják ki maguknak ezt a címet, melyet szerinte csak olyan egyének használhatnak teljes joggal, akik kellő alapképzetés után, illetékes helyen, több évi gyakorlattal sajátították el ezt a tudományt. Fontosnak tartja ezt nemcsak a fogyatékosok ügyének, de magának a kísérleti pszichológia komolyságnak megvédése szempontjából is.

Éltes Mátyás felemlíti, hogy a pseudokriminalitás állapotán — mondhatjuk — mindnyájan átesünk. Ez az állapot sem az egyénre, sem a társadalomra veszedelmet nem jelent. Az igazán kriminális egyén pedig már szinte kiesett a nevelő kezéből. Azt a pontot kellene megtalálni, amikor a pseudokriminális egyén kriminálissá lesz. Itt kellene a nevelőnek közbelépnie s a kriminálitás kifejlődését megakadályoznia. Itt igen fontos szerepe van az elemi iskolai tanítónak, sőt még az óvodónak is, mert kis megfigyeléssel sokat segíthetnek a kriminálitás megelőzésében. Mert miben nyilvánul meg a kriminális hajlam kezdete a gyermeknél? Az első tünet majdnem mindenütt a csavargásban, iskolakerülésben, csúnya beszédben stb. nyilatkozik meg. Ezt követi az éhség-okozta lopás; végül, ha ellenállásra talál, előkerül a bicska.

Ha a kriminálitás kifejlődését akarjuk meggátolni, a csavargó vagy arra hajlamos gyermekeket kell kezelés alá venni. A bűnözésre hajlamos gyermek nem való a rendes fejlődésű gyermekek közé, mert ott sok kárt tesz. Ezeket külön iskolák-

ban, osztályokban kell elhelyezni, egyrészt, hogy rossz hajlamaikról leszokjanak, másrészt, hogy a többi gyermeket ne veszélyeztessék rossz példájukkal. Ennek a fontosságát a magyar törvényhozás is belátta, mikor kimondta, hogy a nehezen nevelhető gyermekek számára „fegyvelmező” osztályok állítandók. Ez a törvény innen-onnan 10 éves már, de végrehajtva — sajnos — még ma sincs. Legyen ez a kongresszus megindítója az annyira szükséges fegyvelmező osztályok felállításának.

Javaslat: *Tegeyen a kongresszus felterjesztést a m. kir. vallás- és közoktatásügyi, az igazságügyi, a belügyi és a népjóléti miniszteriumokhoz, hogy az 1921. évi XXX. t.-c. 9. §-ában említett fegyvelmező osztályok a nehezen nevelhető gyermekek részére, legalább a nagyobb városokban megvalósíttassanak.*

Szirmai Józsefné. *Dr. Schnell* a pszichoanalízis és individualpszichológia kérdését érintette. Ez a két tan ma a modern gyógynevelést mintegy ki akarja magának sajátítani és egyrészt tagadhatatlan sikereivel, másrészt hangos propagandájával mind több teret hódít.

Igen nagy hiba lenne, ha a katolikus pedagógusok mereven elzárkóznának ezzel a kérdéssel szemben. Mindkét tan, de főképen az individualpszichológia, nem fanatikus, hozzáértő és megfelelő etikai bázisra épült judiciummal bíró nevelő kezében igen hathatós és semmiképen sem mellőzhető fegyverré válhat. Másrészt ahhoz, hogy a katolikus pedagógus hathatósan vehesse latba tekintélyét az említett rendszerek igen veszedelmes hibáival és túlkapásaival szemben, ugyancsak alaposan kell ismernie azoknak gyakorlatát és teoretikus hátterét. Ami a pszichoanalízisben és az individualpszichológiában vitán felül helyes, az elvben nem ismeretlen a katolikus pedagógus előtt. Semmi ok nincs arra, hogy ezeknek a régi és kipróbált, a szó szoros értelmében a katolikus lelki vezetés elveire épült, „új” megfigyeléseknek általánosságban gyakorlatibb feldolgozását ne vegye tudomásul és ne éljen velük. Hiszen az egyház maga is ezeket az elveket gyakorolja a gyónásban. Viszont alapos és tudatos felkészültséggel kell szembezállnia mindazzal a tudományos és társadalmi visszaéléssel, ami az individualpszichológia és pszichoanalízis jelszava alatt történik, de úgy, hogy ne érhesse a „vaskalaposság” vádjá sem.

Azt gondolom tehát, hogy mindkét rendszer alapos megismerése, majd megszürt és megtisztult formáiban a katolikus nevelés fegyvertárába való beillesztése egyrészt, másrészt az ezzel kapcsolatos túlkapásokkal és visszaélésekkel szembeni tudatos küzdelem igen fontos programpontja lenne a katolikus pedagógia munkatervének.

Hoffmann Marianne. *Dr. Schnell* János főorvos a nőgyógyertékü előadásának egy megállapítását szeretném helyesbiteni: Ugyanis a főorvos úr úgy mondotta, hogy a magyar igazságügyi gyermekvédelemben nincs lehetőség arra, hogy a 18 év-nél fiatalabb korú gyermek az igazságügyi gyermekvédelem áldásait élvezze, ha nem követtek el előzőleg bűncselekményt.

A helyzet más, mert a magyar igazságügyi gyermekvédelemben tételes törvények alapján nagy szerepet játszik a prevenció.

Az erkölcsi züllés veszélyének kitett, züllött és bűnöző fiatalkorúakra, valamint a fiatalkorúak bíróságára vonatkozó jogszabályokat Magyarországon az 1903. évi XXXVI., illetve az 1913. évi VII. t.-cikknek szabályozzák. E törvények alapeszméje, hogy a büntetendő cselekményt elkövetett fiatalkorúakkal szemben nem a megtorlás, hanem a javítás és nevelés a főszempont. Törvényeink értelmében a fiatalkorúak bíróságához tartozó ügyek három kategóriába sorozhatók: 1. Bűncselekményt elkövetett gyermekek és fiatalkorúak elleni eljárás. 2. Züllött és züllés veszélyének kitett fiatalkorúak és gyermekek elleni eljárás. 3. Szülőknek, gondnokoknak, felügyelőknél és gyámoknak a gondozásuk alá tartozó fiatalkorúak és gyermekek személye ellen elkövetett vétségei és kihágásai. Ha a bíróság úgy látja szükségesnek, a fiatalkorút környezetéből azonnal eltávolíthatja és őt valamely alkalmas személy, vagy intézet gondjaira bízhatja. Felügyelet alá helyezheti, illetve próbára bocsáthatja. Ezek a züllött vagy a züllés veszélyének kitett fiatalkorúakra vonatkozó intézkedések.

Aki valamely bűncselekmény elkövetésekor 12. életévét még be nem töltötte (gyermek), ellene büntetést nem, csak nevelő intézkedést lehet elrendelni. Ha 12. éven aluli gyermek vagy bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított 18. éven aluli fiatalkorú erkölcsi romlás veszélyének van kitéve, vagy züllésnek indult, a fiatalkorúak bírósága 1) figyelmeztetheti a szülőt, vagy azt, akinek háztartásában él a kiskorú, hogy reá szigorúbban ügyeljenek és gondosabban neveljék; 2) utasíthatja a szülőt, törvényes képviselőt, vagy gondviselőt, hogy a kiskorút megfenyítse, iskolafogatási köteletségének pontos teljesítésére kényszerítse, az erkölcsi fejlődésre veszélyes környezettől, foglalkozástól, vagy életmódtól visszatartsa; 3) a kiskorú részére ideiglenesen pártfogót rendelhet, őt környezetéből azonnal eltávolíthatja, megfelelő más személyre bízhatja, vagy intézetben elhelyezheti.

Ha a szülők, gyámok, gondnokok és felügyelők a felügyeletükre bízott gyermekeket csavarogni, vagy koldulni engedik, vagy küldik, vagy azok személye ellen könnyebb természetű vétséget vagy kihágást követnek el, ellenük a fiatalkorúak bírósága jár el és őket bűnösségük esetén fogház, vagy pénzbüntetésre ítélheti.

Koleszár József javítóintézeti családfő írásban beküldött hozzászólásában a következőket mondja: *Hoffmann* Marianne igazgatónő minden valószínűség szerint tévesen értelmezte *dr. Schnell* János főorvos kijelentését s így idegen malomban örül, mert az előadó nem tett olyan kijelentést, mintha a 18 éven aluli fiatalkorúak nem élvezhetnék az igazságügyi gyermekvédelem áldásait abban az esetben, ha nem követtek el előzőleg bűncselekményt. Az igazságügyi gyermekvédelem mindenkire egyformán érvényes köztörvényeken alapszik s az előadó bizonyára ismeri a prevencióra vonatkozó törvényes rendelkezéseket is. Előadásában kifejezetten a kedvezőtlen szociális körülmények, az ösztöni-, értelmi-, érzelmi- vagy akaratí életükben zavart, még nem bűnöző, de javítónevelésre szoruló, oly fiatalkorúak érdekében szól, kiket korábban — nagyon bölcsen — *birói intézkedés nélkül* is fel lehetett venni az igazságügyi nevelőotthonokba, de akiket az utóbbi években — takarékosági okokból — már csakis *birói beutalás esetén* lehet oda felvenni. Tudjuk, hogy ezen takarékosági rendelkezés folytán — és *dr. Schnell* János főorvos erre célzott — az elmúlt két évben többszáz olyan gyermeket és fiatalkorút kellett elbocsátanunk az intézetekből, kik *nem birói intézkedés* folytán vétettek fel oda, akik *zárt intézeti nevelésre* szorultak ugyan, de akik ellen bírósági eljárásra ok nem volt. Ezek, vagy ezek hozzátartozói — megengedem, hogy téves előítéletről — még a gondolatától is irtóznak, hogy gyermekük *bíróság elé* állíttassék. Ilyen esetre *dr. Schnell* János főorvos konkrét példát is említ nagyértékű előadásában.

III.

Koleszár József előadását azzal kezdte, hogy az igazságügyi nevelőotthonokban elhelyezett, erkölcsileg fogyatékos gyermekekről felvett statisztika, bár értékes és irányadó, mégsem mondható abszolút értékűnek, mert az erkölcsileg fogyatékos gyermekek száma a valóságban sokkal nagyobb, mint amennyi az intézetekben megfordul és mert nem minden gyermek erkölcsileg fogyatékos, ki igazságügyi nevelőotthonban van. Maga az erkölcs fogalma is nehezen határozható meg. Számunkra csak Krisztus Urunk tanítása irányadó, ki parancsolólag mutatta meg az erkölcs helyes útját, mikor azt mondotta: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!”

Az igazságügyi nevelőotthonokban elhelyezett gyermekek a bűnözés okának szempontjából 2 csoportra oszthatók: a *szociálpatológiások* és a *pszichopatológiások* csoportjára. A szociális nyomorúság azonban egymagában nem fogadható el a kriminalitás okozójául, mert a gyermekkori bűnözés az egyének anyagi jólétbe való helyezésével meg nem szüntethető, hanem főképen az egyének erkölcsi érzésének az erkölcsi gondolkodás és az erkölcsös cselekvés irányában, az erkölcsi, még pedig vallás-erkölcsi nevelés eszközeivel való tudatossá tétele által.

Ezt a felfogást igazolják az *aszódi, kolozsvári, székesfehérvári és rákospalotai* nevelőotthonoknak az 1884-től 1898-ig és ugyanezen intézeteknek az 1884-től 1904-ig valamint a budapesti m. kir. állami átmeneti fűdöthonnak az 1916-tól 1925-ig terjedő időről s ugyanezen az intézetnek az 1925., 1928. és 1929. évről szóló statisztikai adatai. A felsorolt statisztikai adatokat előadó szemléltető grafikonokon is feltüntette s az ezeket felölölő adatokat tartalmazó füzeteket a hallgatóság között kiosztotta.*)

Az ezen statisztikai adatokból lesűrhető érdekes törvényszerűségek ismertetése után tárgyalás alá kerültek azok az ösztön-, érzelmi-, értelmi- és akaratéleti zavarok, melyek az igazságügyi nevelőotthonok növendékeinél, mint a bűnözés belső okai, leggyakrabban előfordulnak s amelyeknek helyes felismerése egyúttal megszabja a velük szemben alkalmazandó javítónevelés irányát is.

A növendéktípusok ismertetése után a módszeres eljárásokat tette vizsgálat tárgyává.

A fejlődés során kialakult összes módszeres eljárások ismertetése után a nálunk és külföldön, főleg Olaszországban alkalmazott és jól bevált, *Don Bosco* és *Förster* által képviselt vallás-erkölcsi irányzat létjogosultságát igazolta úgy elméleti, mint gyakorlati példákkal.

Az igazságügyi nevelőotthonokban elért javulási eredmények statisztikai adatokkal való szemléltetése után, előadó a következő határozati javaslatokat terjesztette elő:

*) Ismertettük részletesen: I. Magyar Gyógynevelés 1929. évf. 125. l.

1. Tekintettel arra, hogy az anyagilag, vagy erkölcsileg elhagyatott, neveletlen, még normális erkölcsű, csak az erkölcsi romlás veszélyének kitett gyermekek befogadására és nevelésére s eként az erkölcsi romlástól való megmentésére, szóval a baj megelőzésére szolgáló intézeteink elegendő számban nincsenek, vagy a szükségletet kielégítő férőhellyel nem rendelkeznek;

Mondja ki a Kongresszus, hogy az anyagilag és erőcsileg elhagyatott gyermekek nevelésére szolgáló megfelelő számú nevelőintézet felállítását sürgősen szükségesnek tartja.

2. Tekintettel arra, hogy az erkölcsileg fogyatékos gyermekek legnagyobb számát az iparostanulók teszik ki, hogy a magára hagyott tanoncok a lelkiismeretlen, vagy tudatlan munkaadó kénye-kedvétől, vagy az erkölcsileg romlott társak, esetleg a hazafiatlan és vallástalan agitátorok káros befolyásától megmentessenek;

Mondja ki a kongresszus, hogy sürgősen szükségesnek tartja hivatásuk magaslatán álló, hazafias és vallásos alapon álló iparostanoncotthonok létesítését s általában a tanonckérdés intézményes rendezését.

3. Tekintettel arra, hogy a képezhetetlen idioták és epilepsziás gyermekek befogadására szolgáló ápolóintézet Magyarországon ez idő szerint nincs s emiatt az ilyen gyermekek száza nyomorultúl tengődnek, szüleik, hozzátartozóik s a köz terhére vannak, mert sehol el nem helyezhetők, állapotuk miatt őket ma semmiféle intézmény be nem fogadja;

Mondja ki a Kongresszus, hogy képezhetetlen hülyék és epileptikusok számára ápolóintézet létesítését sürgősen szükségesnek tartja.

Az „Átmeneti leányotthon” felállítását illetőleg elfogadta az elnök 1. számú javaslatát.

A FIATALKORÚAK BIRÁI NEMZETKÖZI SZÖVETSÉGÉNEK KONGRESSZUSA BRÜSSZELBEN.

(1930. június.)

Ezen a kongresszuson 15 állam képviseltette magát; több állam bejelentette csatlakozását és abbéli elhatározását, hogy belép a fiatalkorúak bíráinak nemzetközi szövetségébe. A szövetség végleg megalakult, alapszabályait megállapították.

Magyarországnak tekintélyes szerep jutott a kongresszuson. A magyar kiküldött, dr. Németh Péter kir. törvényszéki tanácselnök mondta a főbeszédet, melynek címe „A fiatalkorúak bíróságainak helyzete a gyermekvédelemben nemzeti és nemzetközi szempontból.” Ebben az előadásban lefektetett elveket a kongresszus egyhangúlag elfogadta és felkérte a magyar megbízottat, dr. Németh Pétert, hogy ezt az előadást engedje a Népszövetséghez továbbítani abból a célból, hogy a Népszövetség az egyes államoknál sürge az előadásban lefektetett elvek megvalósítását. Ez a határozat a Népszövetség elé fog kerülni.

A kongresszus másik határozata kívánatosnak mondja, hogy az államok egymás közt olyan megállapodásokat létesítsenek, amelyek az apai és gyámi hatalom alól magukat jogtalanul kiszabadított fiatalkorúak repatriálására vonatkoznak, vagyis, hogy fiatalkorúak bírái, a diplomáciai út mellőzésével, egymásközt intézkedhessenek. Kihatásában igen nagy jelentőségű intézkedés ez, melynek óriási horderejét több állam már belátta s a szükséges megegyezést már meg is kötötte. Ilyen megegyezés fennáll Belgium és Franciaország, továbbá Belgium és Hollandia között.

A mai eljárás igen hosszadalmas, mert hosszú diplomáciai eljárás előzi meg s annak befejezéséig a fiatalkorúak sokszor nem a megfelelő környezetben töltik idejüket. Az volna a fiatalkorú érdekében a helyes eljárás, ha a bíró a diplomácia közbejötté nélkül, azonnal átadhatná az illetőt hazája bírójának.

Magyarország megbecsülését jelenti az is, hogy a kongresszus elnökhelyettesévé, illetve első alelnökévé magyar bírót dr. Németh Pétert választottak.

A kongresszus elnöke Wets Pál brüsszeli bíró lett, aki 1928-ban Párisban elsőnek vetette fel ennek az egyesületnek a gondolatát s aki Belgiumban igen tekintélyes ember a gyermekvédelem terén.

Dr. Németh Péter kir. törvényszéki tanácselnök, a Fiatalkorúak Bírái Nemzetközi Szövetsége első alelnöke, a kongresszuson a következőket adta elő:

Évszázadokon át a bűnös embert csak üldözték és csak büntették. Miért? Mert a társadalom félt tőle, ellenségének tekintette, akit a közfelfogás szerint meg kell semmisíteni, vagy legalább is ártalmatlanná tenni.

Az eszközök változtak, voltak földalatti borzalmas börtönök, kerékbetörés, karóbahúzás, vízbefojtás, máglya, stb.

A büntető bíró előtt két tényező lebegett: a társadalom érdeke és a bűncselekmény. A büntetés szenvedő alany volt csupán, akit a kéréllhetetlen törvény-

malom menthetetlenül szétmorzszolt. Legjobb kifejezője ennek: Justitia istenasszony, aki bekötött szemmel ítél elevenek és holtak felett.

Merész úttörők levették a kendőt az istenasszony szeméről és az istenasszony meglátta az embert. És az Isten képre teremtett ember még az ő nagy nyomorúságában, az ő fekete, bűnös lelkével is olyan fenségesen állott előtte, hogy úgy találta: itt nincs szükség pallosra, de az irgalmas szamaritanus olajára, amely újjáalakítja, megtszítja őt.

Az első ilyen olajkorsós, nyitott szemű Justitia a fiataikorúak bírói székében ült, ami helyes és természetes. Mert ki az, aki jobban szorul védelemre, javításra, mint a fiataikorú bűnöző?

Az első bírák, akik a fiataikorúak bírói székébe ültek, karitativ alapon dolgoztak. Ez a karitás hatotta át őket, amikor a bűnöző fiataikorúakhoz szóltak, amikor intézkedtek az ő megjavulásuk érdekében. Később felismerték, hogy a karitativ alapon folyó munka egymagában nem lehet elegendő hathatós eredmények elérésére. Belátták, hogy a fiataikorúak bírájának első sorban pedagógiai, lélektani, szociális ismeretekkel kell bírnia és így lett a karitativ jogászból medikopedagógus jogász, aki ismeri azt a szociális talajt, amelyen dolgoznia kell.

Ha a veszélyeztetett és bűnöző kiskorúak ily hatalmas és képességekben gazdag védőket kaptak, szükségessé vált, hogy ezek rendelkezésére oly eszközök álljanak, amelyek az ő jó intézkedéseik hatályosságát biztosítják. Ezek az eszközök a jó törvény és a jó intézmények.

Azt már csaknem minden állam törvényhozói belátták, hogy a fiataikorú bűnöző ügyének elbírálása nem tartozhat a rendes bíróság hatáskörébe és hogy ügyeikben különleges elvek szerint kell eljárni, mert a felnőttek bíróságának szemében általában ma még mindig az elkövetett bűncselekmény a főszempont, a legalitás a főelv, míg a kiskorú bűnöző esetében a főszempont a kiskorú személye, egyénisége, illetve ennek megjavítása, amiből következik, hogy a legalitás elvének háttérbe kell szorulnia.

Igen káros, ha a fiataikorúak bírájának kezét a törvény oly módon köti meg, hogy bizonyos bűncselekmények esetén csak bizonyos intézkedések közül választhat, de még károsabb, még helytelenebb, ha a törvény oly rendelkezést tartalmaz, mely szerint abban az esetben, ha bizonyos bűncselekmény elkövetése esetén a felnőttre pl. 5-től 10 évig terjedhető fegyház büntetés szabandó ki, a fiataikorú büntetése ebben az esetben pl. 1-től 2 évig terjedhető fogház legyen. Ez teljes félreismerése annak a főelvnek, hogy a fiataikorú átalakítása, megjavítása a főszempont, amelyből szükségképen következik, hogy a fiataikorúak bírájának teljesen szabad kezét kell adni, hogy a megfelelő orvosszert keresse és megtalálja. Azt mondhatná valaki, hogy pl. ilyen körülmények közt a fiataikorúak bírása gyilkosság esetén csupán próbára bocsátást alkalmazna. Érté az felelem, ha a fiataikorúak bírása a fiataikorú egyéniségének és az eset összes körülményeinek gondos mérlegelése után ezt találja helyesnek: miért ne lehetne ebben megnyugodni? Ha az esküdtszék egy kiváló védő megható szónoklata után felmenthet egy gyilkost és ebben a közvélemény megnyugszik, azt hiszem abban is megnyugodhat, ha a fiataikorúak bírása az ő minden esetre legalább olyan gondos vizsgálatát után úgy találja, hogy a gyilkosságot elkövetett fiataikorút próbára kell bocsátani.

Én tehát úgy vélem, hogy leghelyesebb az a törvény, amely a bírónak az intézkedés kiválogatásában — a legenyhébbtől a legsúlyosabbig — a legtágabb teret biztosítja.

Fontos az is, hogy a fiataikorúak ügyében, még az előzetes eljárásban se járasson el más, mint kizárólag a fiataikorúak bírája; viszont véghatározata után fogyanosításának befejeztéig joghatályosan kísérhesse a fiataikorút. Sőt a fellebbezési bíróságnak is legalább annyit kell értenie ehhez a speciális ügyszakhoz, mint az első fokon eljáró bírónak. Ezért a fiataikorúak ügyeiben bíraskodó felső bíróságot is oly tagokból kellene összeállítani, akik hosszabb ideig mint a fiataikorúak bírái működtek. A fiataikorúak bírósága nem lehet tökéletes, ha csak azokkal a fiataikorúakkal foglalkozik, akik valamely bűncselekményt követtek el. A bűncselekmény ugyanis, tulajdonképpen, másodlagos tünet, amelynek elsődleges oka megtalálható az elhanyagolt nevelésben, mértéktelen élvezetekben, rossz társaságban, szennyirodalomban stb. A züllöt s a bűnöző kiskorúak nem választhatók el a kezelés szempontjából. A züllés kóros folyamat, amely ha idejekorán közbe nem lépünk, bűnözésre vezet. Szükséges tehát, hogy a fiataikorúak bírájának hatásköre ily irányban is kiterjedjessék. Az egész gyermekvédelemben legfontosabb a prevenció, amiért is ebből kifolyólag még azokra az esetekre is ki kell terjeszteni a fiataikorúak bíróságának hatáskörét, amelyek a züllés veszélyének kitétt fiataikorúakat érintik. A fiataikorúak bírájának meg kell engedni, hogy rögtön közbelépessen a

veszélyeztetett gyermek érdekében. A szülőknek, gondviselőknek, gyámoknak éreznük kell, hogy van egy fórum, amely gyermekeik és gondviselésükre bizottakkal szemben őket kötelességeikre szorítja, ellenőrzi és a mulasztókat megbünteti. Saját hosszú tapasztalatomból tudom, milyen fontos az ilyen intézkedés és milyen üdvös a kellő időben való közbelépés a gyermek érdekében, mert sok szülő és pedagógus bizony nagyon szűk látókörről bír, a bajokat csak későn veszi észre és így csak későn látja be, mit mulasztott és hogyan kellett volna cselekednie.

Ehhez kapcsolódik a fiatalkorúak bíróságának ama jogköre, hogy a szülők-, gondviselők-, nevelők-, gyámokra is felügyelhet és elbírálhatja, illetve pénz vagy fogház büntetéssel sújthatja ezek közül azokat, akik a nevelésük, gondozásuk, felügyeletükre bízott gyermek személye ellen valamely bűncselekményt követtek el.

Miután a gyermekek el nem választhatók a családtól, nagyon fontos, hogy a fiatalkorúak bírása oly hatáskörrel is bírjon, hogy a tartási ügyeket, az apai hatalom elvonásának kérdését és a hivatásos gyámság ügyét is elbírálhassa. Sőt célszerű lenne, ha a válási perekben is ő lenne illetékes eljárni és dönten, mert éppen ezekben az ügyekben vannak oly sokszor érdekelve a gyermekek legfontosabb jogai és érdekei.

Ilyen módon kialakulna a valódi családi bíróság, amely minden országban méltán lehetne a gyermekvédelem igazi központja.

Ezekután a fiatalkorúak bíróságainak segédszerveiről beszél az előadó.

A züllés veszélyben forgó fiatalkorúak leghatályosabban a kellő szemmel tartás és felügyelet, szeretetteljes, állandó irányítás, szóval *pártfogói neveléssel* tarthatók vissza a bűn útjáról. Ezek a szemmel tartók, irányító gondozók: a pártfogók. Minél több jól képzett hivatásos pártfogóra van tehát szükség, tömegünkát sem a fiatalkorúak bírájától, sem a pártfogótól követelni nem lehet.

A fiatalkorúak bíróságai nem nélkülözhetik az úgynevezett *átmeneti otthonokat*, amelyekben az előzetes eljárás alatt, ideiglenesen elhelyezett fiatalkorúak gondozatnak és megfigyeltetnek. Ezen otthonok kebelében kell az orvoslélektani laboratóriumot is felállítani.

A fiatalkorúak fogházai és a nevelői otthonok felügyelő és oktató személyzete alkalmazatásuk előtt *speciális kiképzésben* részesítendő.

A fiatalkorúak fogházai tulajdonképpen szigorított javítónevelő otthonok legyenek, illetve fogház-iskolák, mint Belgiumban, amelyekben a főszeponat a fiatalkorú lelki átalakítása mellett az életre való kiképzés legyen. A nevelést itt is szakképzett pedagógusok végezzék.

A züllés legkezdetlegesebb jelei már a korai gyermekkorban mutatkoznak; azért fontos a szülői felvilágosítás, tanácsadó iroda, ingyen gyógypedagógiai rendelés, esetleg módszeres lelki kezelés.

A GYÓGYÍTÓ NEVELÉSTUDOMÁNY LEGUJABB IRÁNYELVEI.

A Magyar Pedagógiai Társaság október 18-iki (ez évi első) akadémiai felolvasó ülésén, dísztingvált közönség előtt három fontos tárgy került előadásra. *Kornis Gyula* elnök „Kulturpolitika és nemzeti kisebbségi jog” címen fejtegette elszakított testvéreink jogait. *Koszó János* r. tag „Művelődésismeret, mint a modern nyelvkutatás alapja” címen felelte érdekes, polemikus hangon tartott előadásával foglalta el helyét a Társaságban. A harmadik előadó *Tóth Zoltán*, a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola igazgatója volt, aki bevezetőleg utalt arra, hogy Magyarország elsőnek ismerte fel a gyógypedagógia jelentőségét, amit ma már a külföld is méltányol. A gyógypedagógia célja a fogyatékosokkal szemben ugyanaz, mint az általános pedagógiáé a normálisokkal szemben: mindkettő a képesség és lehetőség fogalmaival értékel és igyekszik a reá bízott ifjúságot a normális érték felé fejleszteni és a társadalom hasznos tagjaivá kiképezni. Az előadó négy kérdést vetett fel: Melyek a fogyatékosok oktatásának irányelvei? Hogyan fejlődött ki a gyógypedagógia gondolata? Melyek egségese elvei? S ennek megfelelően hogyan alakult a gyógypedagógiai tanárok kiképzése? A „gyógypedagógia” elnevezés 30 év előtt még új volt és ingadozó, egységes kialakulása még ma sem fejeződött be és csakis a gyógypedagógia elméletének teljes kiépítése után érhető el. A gyógyítva-nevelés ügye az elmúlt három évtized alatt úgy elméleti, mint gyakorlati téren igen értékesen fejlődött. Míg harminc évvel ezelőtt főleg a fogyatékos gyermekek oktatásának kérdéseit iparkodtak megoldani, ma már a testi, értelmi és erkölcsi élet hibáinak, rendellenességeinek és fogyatékoságainak nevelés útján való gyógyítását tekinti az új nevelési irányzat első feladatának. Régen az oktatás mint cél képezte a fogyatékosokkal való foglalkozás főfeladatát, ma azonban az oktatás elsősorban is, mint a gyógyító nevelés eszköze vesz részt a nevelés útján való fejlesztésben és csak ezután válik a gyermek és ifjú életének szolgálatában álló céllá.

A mai gyógyító neveléstudománynak három főfeladatot kell megoldania, még pedig: 1. a testi, értelmi és erkölcsi élet hibáinak, rendellenességeinek és fogyatékoságainak megismerését (diagnózis), 2. a nevelhetőség szempontjából való értékelését (prognózis) és 3. a nevelés útján való javítását (terápia). A gyógypedagógia ilyen értelemben a testi, értelmi és erkölcsi hibák, rendellenességek és fogyatékoságok javítására törekvő új nevelési irányzat, amely azonban új képességek termelésére nem vállalkozik. A gyógypedagógus nem avatkozik bele az orvosi ténykedésbe, csupán gyógypedagógiai nevelői terápiával él. A tanári képesítés (oklevél) nem csupán oktatásra, hanem gyógyító nevelésre is szól. A mai egységes tanárképzés három irányú ismeretek megszerzésére irányul; a nevelési, az orvostudományi, végre a társadalmi és jogtudományi ismeretekre. A tárgy alapos ismeretéről tanuskodó és a hallgatóság részéről élénk helyesléssel fogadott előadást a szerző azzal a kijelentéssel fejezte be, hogy meggyőződése szerint a gyógypedagógiai eljárások és ismeretek hivatva vannak arra, hogy a normálisok nevelésében és az iskolán kívüli nevelésben is fontos útmutatásokkal szolgáljanak.

A Magyar Pedagógiai Társaság ülésén ezúttal több kartársunk vett részt. Felette kívánatos lenne, hogy a hónap harmadik szombatján tartani szokott üléseken még többen jelenjenek meg az Akadémián d. u. 5 óraker, mert a Társaság tagjai közt ma még sajnos igen kevés kartársunk foglal helyet. Ha többen járnának az ülésekre, többet be is választanának a rendes tagok közé, ügyünkre ez csak haszonnal járna.

AZ ÖTÖDIK GYÓGYPEDAGÓGIAI KONGRESSZUST

1930. október hó 7., 8., 9., 10. és 11-én tartották meg Köln-ben. A kongresszus első négy napján főleg elméleti kérdéseket tárgyaltak, az ötödik napon kirándulásokat tartottak. Megnézték Bonn-ban az abnormis gyermekek intézetét és Kölnben a nyomorékok híres intézetét. Ez a kongresszus azért is nevezetes, mert honfitársaink szokatlanul nagy számban vettek rajta részt.

Michels Fülöp „A siketek beszédének pedagógiájáról” tartott előadást. (Okt. 7.)

Dr. Szondi Lipót „Az alkatvizsgálatok minémiségéről és értékéről” adott elő. Ezt az előadást kiegészítette *dr. Lajta* Alfrédnek a cukortartalom vizsgálatáról szóló *dr. Sági* Ferencnek eidetizmus, gyengeelméjűség és alkat című, *dr. Dobák* Gézának a csontrendszer fejlődésének ellenőrzése gyengeelméjűeknél Röntgen-vizsgálat útján című, végül *dr. Máday* István egyet. m. tanárnak a „Bornhardt-féle testalkatindex bírálata saját vizsgálatai alapján” című előadása. (Okt. 7.)

Dr. Vértes O. József a Gyógypedagógiai tipustan-ról tartott előadást. (Okt. 10.)

Dr. Tóth Zoltán pedig a „Gyógypedagógia irányveit” fejegette. (Okt. 10.)

A rendkívüli gazdag műsorból iragadjuk még a következőket:

Érdekes tárgyú *Isserlin* müncheni egyetemi tanárnak a siketnémák beszéde és gondolkozása című előadása; továbbá *dr. Hanselmann* felolvasása az intézeti vezetők pszichológiájáról, *Sander* fejegetése a kétnyelvűség befolyásáról a lelki fejlődésre, *Nagy* László értékes előadása stb.

A kölni kongresszus tárgyalásairól a „Magyar Gyógypedagógiai Társaság” 1930. évi október 30-iki nagygyűlésén részletes beszámolót tartott *Michels* Fülöp és *dr. Szondi* Lipót; (mindkét beszámolót, úgyszintén a gyűlés tárgyalásait részletesen közöljük lapunkban.)

A SIKETNÉMAK ÉS VAKOK TANÁRAINAK ORSZ. EGYESÜLETE

szeptember 27-én választmányi ülést tartott Vácott. A választmányi ülés előtt a siket növendékek hódoltak *Cházár* András emlékének.

Nagy Péter igazgató üdvözlő beszéde után egyik siket cserkész a *Cházár*-szobor előtt szavalt. Másik növendék fogadalmat tett, hogy a nagy alapító emlékét meg fogják őrizni. Azután a cserkész-csapat szép tartásban tisztelgett a zászló előtt.

A választmányi ülést *Herodek* Károly elnök nyitotta meg, köszöntötte a megjelenteket s megemlékezett *Cházár* Andrásról. Kiemelte tudományszeretét. Könyvtára a legértékesebb magánkönyvtár volt abban az időben.

Megemlékezett a nyugalomba vonult *Valek* Jánosról, aki 40 évig dolgozott a siketnéma-oktatásügy közkeletű sorában.

Vollmann János titkár a *Gácsér*-síremlékre begyűlt adományokról számolt be. Majd felolvasta a budapesti állami kiségitő-iskola tanári testületének átiratát. Előadások tartását, — melyről az átirat szól — lehetők tartja az egyesület.

A választmányi ülést követő szakülésen *Nagy* Péter tartott előadást „Olvasás tanítás a siketnémák IV. osztályában.” címen, most megjelent olvasókönyve nyomán. Elmondta, hogy 1910—11. év egyik igen hideg téli reggelén valamelyik növen-

déke azzal rontott be, hogy „Farkas van a városban!” Minden szem oda irányult. Másnap az eset leírása az újságban is megjelent. Felolvasta nekik az újságot s a gyermekeket az eset nagyon érdekelte. Ez vezette őt arra az eljárásra, amit ma is követ. Ha meg akarjuk kedveltetni növendékeinkkel az olvasást és a könyvet rövid, érdekes, szinte magától értetődő tartalmú olvasmányt válasszunk.

Ezután a IV. osztályba járó siket növendékekkel bemutatta olvasástanítási eljárását.

Többen hozzászóltak. *Deschensky* Ferenc szerint *Nagy Péter* értékes munkát végzett az Olvasókönyv megírásával, de ezeket az olvasmányokat a szerző maga sem tudta egy óra alatt letárgyalni. A szövegbe írt apró számok zavarólag hatnak a növendékekre. *Török Sándor* azt kérdezi, hogy a tartalmi tárgyaláson kívül alaki, írás-fogalmazási szempontból is tárgyalja-e az olvasmányokat. *Nagy Péter* szerint az olvasás tisztán olvasás legyen, ne más produkció. A számok nem hatnak zavarólag, sőt a növendékek fokozott érdeklődéssel keresik a hozzátartozó magyarázatokat. *Simon József* az olvasmányhoz fűződő kapcsolatokat fontosnak tartja. *Hochrein Lajos* sablonosnak tartja az egész mondattal való feleltetést. *Puha László* a legnagyobb elismeréssel adózik szerzőnek, mert könyve a legjobbak közül való. *Herodek Károly* szerint, ha a tanár nem tud érdeklődést önteni a tanításba, a legjobb könyv mellett sem érjük el a célt.

A választmányi ülés után a *Cházár*-lakomán vettek részt a tagok. Az emlékbeszédet ezúttal *Török Sándor* tartotta. Gondolatban elvezette a hallgatókat a nagy emberbarát gömörmegyei kuriájába, ahol vagyonával, szellemi kincseivel a szegények támogatója volt. Ez a 130 éves intézet is őt dicsőíti, mégsem volt halában része, még megnyitására sem hívták meg. De őt mindez nem kedvetlenítette el, mert a jót magáért a jóért cselekedte és ezzel ideális példát adott mindnyájunknak.

A kiváló szóközi beszéd elejétől végig lenyűgözte a hallgatóságot.

A KISEGÍTŐ- ÉS KISLÉTSZAMÚ ISKOLÁKBAN MŰKÖDŐ SZAKEMBEREK ORSZÁGOS JELLEGŰ ÉRTEKEZLETE.

Folyó évi november hó 1-én országos jellegű értekezletre ültek össze az állami kiegészítő-iskolákban és a székesfővárosi kislétszámú osztályokban működő szakemberek, hogy megvitassák a kiegészítő-iskolák szervezetét, tantervét és az értekezletek összehívásának módját. Az értekezleten, — amelyet a bpesti állami kiegészítő-iskola tanártestülete a székesfővárosi kartársakkal egyetértve hívott össze — vagy 100-an jelentek meg az ország minden részéből, de főleg a fővárosból; ott volt *Klug Péter* orsz. szakfelügyelő, *vitéz Géva* Károly székesfőv. szakfelügyelő, *dr. Tóth Zoltán* főisk. igazgató, *dr. Schnell János* szakorvos.

A szabályzat és tanterv-tervezet beható eszmecsere, sok értékes szakszerű hozzászólásra adott alkalmat.

Az értekezlet határozata szerint minden felszólalót felkértek, hogy mondani-valóit írja le és adja be a titkárnak, aki azt a jegyzőkönyvhöz csatolja.

A titkár kéri, hogy a felszólalások szövegét mielőbb küldjék be Bpest, VIII. Mosonyi-utca 6. szám alá.

Az értekezletről és a szaktanács idevonatkozó tárgyalásairól lapunk legközelebbi számában részletesen is beszámolunk.

V E G Y E S E K.

A Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola könyvtára az 1929—1930. tanévben 234 munkával szaporodott. E munkákból vétel útján 42, ajándékozás útján pedig 192 munka került a könyvtár birtokába.

1. *Adler Simon*, a „Lovag Wechselmann Ignác és neje Neuschloss Zsófia Vakok Intézete” nyugalmazott igazgatója, a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola iránt viseltetett tiszteletéből a gyógypedagógiai tanárképzésnek is kívánván szolgálni, a tanárképző könyvtárának adományozta a magyar siketnéma-oktatás egyik alapvető, világszerte ismert, régi és a magánforgalomban már egyáltalán nem kapható, igen értékes szakmunkáját, *Schwarzer Antal: Lehrmethode, 1827.* című könyvet.

2. *Borbély Sándor*, a magyar siketnéma oktatásügy nesztora, 5 drb. igen értékes, régi, magyar siketügyi szakmunkával gazdagította a tanárképző könyvtárát.

3. *Éltes Mátyas* egy magyar nyelvű szakmunkával és egy német nyelvű pedagógiai folyóirat két évfolyamával járult hozzá a könyvtár gyarapításához.

4. *Klug Péter*, országos szakfelügyelő jóvoltából 61 értékes pedagógiai munka került a könyvtár birtokába.

5. Dr. Tóth Zoltán 28 értékesnél-értékesebb filozófiai és pedagógiai munkát ajándékozott a tanárképző könyvtárának.

6. *Hövényes* Antal tanár, (Vác), gyakorlati működése folytán oly nagy szeretettel és tudományommal összegyűjtött egész — 97 munkából álló — szakkönyvtárát adományozta a tanárképző intézetnek. Könyvtárunk ezzel egynehány olyan ritka, hazai és német szakmunka birtokába jutott, amely vétel útján már teljelen hozzáférhetetlen. E nemes példák követésre méltók. (Michels.)

Az idioták fájdalom nélküli elpusztítását javasolja egy angol orvos. Londonból jelentik; Dr. E. G. *Goffa*, kingstoni (Surrey grófság) orvos egy előadásában törvényhozási intézkedést követelt a gyenge elméjük *fájdalom nélküli elpusztítására*, miután az idioták úgy saját maguk, mint környezetük elviselhetetlen terhére esnek. A halalos ítéletet egy szakemberekből álló törvényszék mondaná ki, amelynek határozata ellen a javaslat szerint felebezni lehetne. (B. H. X. 29.)

Ez a kérdés nem új, de az általános gazdasági nehézségek miatt újból és újból felszínre kerül, mert az idioták szörnyű nagy terhet jelentenek a dolgozó családokra. Élnek, fogyasztanak, de soha semmit nem termelnek, sőt emellett egy-egy épkézláb családtagot a felügyelet miatt lekötve tartanak maguk mellett.

Mindennek dacára ma sem mondhatunk mást, mint amit lapunk 1925. évi. 73. lapján mondtunk, hogy t. i. erkölcsi okokból a hülyék fájdalommentes kivégzését megengedni nem lehet. Fájdalommentes kivégzésük megengedésével óriási jelentőségű erkölcsi értékeket tennék kockára. Bármily nagy is a teher, ezt a keresztjét a társadalomnak viselnie kell és csak felvilágosítással, a szociális nyomor enyhítésével, az alkohol, a vérba, a tuberkulózis ellen való küzdelem eredményesebbé tételével lehet ellene eredményesen küzdeni.

Hatvan éves a polgári iskola. 1930. október 19-én nagyszabású és országos jelentőségű ünnepet ült az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület a Zeneművészeti Főiskola dísztermében, az ország politikai, kulturális, tudományos és gazdasági életének reprezentánsai jelenlétében. *Havas* István egyesületi elnök megnyitójában a 60 éves polgári iskola hatalmas fejlődését, nemzeti fontosságát vázolta, mely után dr. *Nagy* Árpád kultusz-államtitkár, *Klebersberg* Kuno gr. kultuszminiszter nevében üdvözölte a jubiláló iskolát és tanári karát. Rendkívül sok üdvözlő beszéd következett ezután. A Siketnémák és Vakok Tanárainak Országos Egyesülete üdvözletét *Herodek* Károly elnök, a Gyógypedagógiai Tanárok Országos Egyesületét pedig *Szabó* Károly elnök tolmácsolta.

G Y Á S Z R O V A T.

† **Gyertyánffy István.** A múlt század 80-as és 90-es éveinek egyik legjelentékenyebb pedagógusa, a budai Pedagógium volt igazgatója, a közelmúltban hunyt el 96 éves korában. Az elhunyt nem volt gyógypedagógus, de szolgálatokat tett a gyógypedagógiának. *Krenedics* Ferenc, a váci siketnéma-intézet akkori igazgatója, úgy vélte megalapozni a Budapesteni létesítendő siketnéma intézetet, hogy az általánosítás érdekében előadások tartását javasolta a miniszteriumnak, azzal a hátsó gondolattal, hogy a következő évre gyakorló iskolát fog javasolni s így a fővárosban még is lesz egy állami intézet. *Gyertyánffy* István készséggel adta beleegyezését ahhoz, hogy úgy az elemi, mint a polgári iskolai képző jelentkező hallgatói ezen a tanfolyamon részt vegyenek, sőt maga is javasolta ezt a miniszteriumnak, így akarván bővíteni a képzőt újabb tagozattal. A tanfolyam létesült is, hallgatók kellő számban jelentkeztek, de azért a következő évben létesített iskola még sem lett tagozata a Pedagógiumnak, mert *Akos* István, a tanfolyam vezetője azt nem tartotta célszerűnek s meg tudta győzni az illetékes köröket felfogásának helyességéről. Ennek dacára *Gyertyánffy* állandóan érdeklődött s támogatásában részesítette a kis siketnéma-iskolát s így méltán megérdemli, hogy emlékét mi is hálás kegyelettel őrizzük meg.

† **Vass József** m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter halálával a gyógypedagógiának nagy barátja tűnt el az élők sorából. Nemcsak azért volt ő nagy támogatónk, mert a *gyulai nevelő* és a *gyulai foglalkoztató*, továbbá a *kisújszállási nevelőintézet* megalapítását lehetővé tette, hanem főleg ideális gondolatja miatt. *Vass* József szerint a gyógypedagógiai oktatásügy rendszere, mai felépítésében hiányos, mert igazságtalanság a szerencsétlenekkel (siketekkel, vakokkal, értelmükben korlátoltakkal stb.) szemben, ha róluk az állam vagy egyáltalán nem, vagy pedig csak addig gondoskodik gyógypedagógiai intézetei útján, amíg őket az elemi ismeretekre kiképzik, holott nekik később is — de különösen munkanélküliség idején — támogatásra van szükségük. Ilyen irányban akarta a nagy miniszter a mai gyógypedagógiai intézeteket kiépíteni. Kár, hogy nem jutott rá ideje.

